

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**ZEYYAT SELİMOĞLU'NUN HİKÂyecİLİĞİ ÜZERİNE BİR
ÇALIŞMA**

Halil İbrahim BAŞER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN**

KONYA 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halil İbrahim BAŞER		
	Numarası	054201021003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Yeni Türk Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☐
	Tezin Adı	Zeyyat Selimoğlu'nun Hikâyeciliği Üzerine Bir Çalışma		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halil İbrahim BAŞER
	Numarası	054201021003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Yeni Türk Edebiyatı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN
Tezin Adı		Zeyyat Selimoğlu'nun Hikâyeciliği Üzerine Bir Çalışma

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma/...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN (Danışman)		M. ÖZCAN
Prof. Dr. ALİM GÜR	ÜYE	

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halil İbrahim BAŞER	Numarası 054201021003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Yeni Türk Edebiyatı	
	Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN	
Tezin Adı		Zeyyat Selimoğlu'nun Hikâyeciliği Üzerine Bir Çalışma	

ÖZET

Cumhuriyet döneminde deniz ve denizcileri en güzel anlatan yazarların başında gelen Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyeciliğini ele aldığımız bu çalışmamızda yazarın hayatı, kişiliği ve hikâyeleri dışındaki eserleri hakkında da bilgiler vermeyi amaçladık.

“Zeyyat Selimoğlu'nun Hikâyeciliği Üzerine Bir Çalışma” adlı bu tez; giriş, dört bölüm, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır. “Giriş”te hikâye türünün ortaya çıkışı, müstakil bir tür oluşu, daha çok Türk, kısmen de dünya edebiyatındaki gelişimini ele aldık. Türk edebiyatında Tanzimatla başlayıp Zeyyat Selimoğlu'nun eserlerini yazdığı döneme kadar, Batılı tarzda hikâyemizin gelişim serüvenini özellikle inceledik.

Dört ana bölümden oluşan tezimizin birinci bölümünde yazarın doğumu, ailesi, eğitim ve çalışma hayatı, evliliği, kişiliği ve mizacını kısaca anlatmaya çalıştık. İkinci bölümde Zeyyat Selimoğlu'nun okurluk serüveni ve yazı hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Tezimizin üçüncü bölümünde yazarın eserlerini işledik. Hikâye kitaplarının sadece adlarını ve künyelerini verirken, hikâye dışındaki telif ve çeviri eserleri hakkında ayrı ayrı kısa bilgiler vererek bu eserleri tanıtmayı hedefledik. Çalışmamızın “Zeyyat Selimoğlu'nun Hikâyeciliği” adını taşıyan dördüncü bölümünde yazarın hikâye anlayışını işledikten sonra hikâyelerini konu, kurgu ve olay örgüsü, anlatıcı ve bakış açısı, kişiler, zaman, mekân, dil ve üslup gibi alt başlıklarla inceleyip kullandığı anlatım tekniklerini en fazla kullanılan tekniklerden başlayarak incelemeyi amaçladık.

“Sonuç”ta Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyeciliğine dair ulaştığımız genel özellikleri ana hatlarıyla verip yazarın Türk hikâyeciliğindeki yeri ve önemini tespit etmeye çalıştık. “Kaynakça”da çalışmamızın hazırlanma aşamasında faydalandığımız kaynakların künyelerini verdik. Ayrıca tezimizde adı geçen eser ve yazarların de dizinini en sona ekledik.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halil İbrahim BAŞER	Numarası 054201021003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Yeni Türk Edebiyatı	
	Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa ÖZCAN	
Tezin İngilizce Adı		A study on the storytelling of Zeyyat Selimoğlu	

SUMMARY

In this study in which we handled the art of storytelling of Zeyyat Selimoğlu who is one of the authors who tells the sea and seamen best in the Republican Era, we aimed to give information about his life story, personality and the works except from his storytelling.

This thesis in the name of "A study on the storytelling of Zeyyat Selimoğlu" consist of introduction, four parts, results, references and appendix. In the introduction, we studied the release of his story kind, its being a self-contained one and the development mostly in Turkish and partly in World Literature. We surveyed especially the stage development of storytelling in Western Style in Turkish Literature starting with Tanzimat Era till the period in which Zeyyat Selimoğlu wrote his arts.

In the first part of the thesis that is composed of four parts, we tried to tell briefly the author's birth, family, education and working life, marriage, personality and temperament. In the second part, it was given information about readership and working life of Zeyyat Selimoğlu. In the third part, we discussed the works of the author's. Besides giving the names and brief curriculum vitae of his story books, we aimed to introduce the other works except from stories by giving brief information. In the four and final part of our study in the name of "The storytelling of Zeyyat Selimoğlu", after we had discussed the story conception of the author, we aimed to analyze his stories as theme, fiction, storyline, storyteller and his aspect, time, place, literature language and style. Finally we tried to give the main conceptions about the storytelling of Zeyyat Selimoğlu and determine his importance and place in Turkish Storytelling. In the references part, we gave the names of the resources we benefited from during the study. Moreover, we added the names of the authors and works in the thesis.

ÖN SÖZ	4
KISALTMALAR	6
GİRİŞ	7
I. BÖLÜM	17
1.HAYATI	17
1.1.Doğumu ve Ailesi	17
1.2.Eğitimi.....	17
1.3.Çalışma Hayatı.....	18
1.4.Evliliği.....	18
1.5.Kişiliği ve Mizacı.....	19
1.6.Ölümü	20
II. BÖLÜM	21
2.YAZI HAYATI	21
2.1.Beslenme Kaynakları ve Etkilendiği Yazarlar.....	21
2.2.Yazarlık Serüveni.....	23
III. BÖLÜM	25
3.ESERLERİ	25
3.1.TELİF ESERLERİ	25
3.1.1.HİKÂYE.....	25
3.1.2.ROMAN	26
3.1.3.ÇOCUK ROMANI.....	29
3.1.4.ANI.....	30
3.2.ÇEVİRİLERİ	31
IV. BÖLÜM	38
4.HİKÂYECİLİĞİ	38
4.1.Hikâye Anlayışı	38
4.2.Konu	40
4.2.1.Deniz Tutkusu ve Denizcilerin Günlük Yaşantısı	41
4.2.2.Yalnızlık, Gurbet ve Hasret.....	47
4.2.3.Aşk ve Evlilik.....	50
4.2.4.Ölüm.....	54
4.2.5.İstanbul	56
4.3.Vaka (Olay Örgüsü).....	57

4.4.Anlatım Teknikleri	64
4.4.1.Anlatma ve Gösterme Tekniği	65
4.4.2.Tasvir Tekniği	65
4.4.3.Mektup Tekniği	68
4.4.4.Özetleme Tekniği	68
4.4.5.Montaj Tekniği	69
4.4.6.Geriye Dönüş Tekniği	70
4.4.7.Otobiyografik Anlatım Tekniği.....	71
4.4.8.Diyalog Tekniği.....	72
4.4.9.İç Çözümleme Tekniği	73
4.4.10.İç Monolog Tekniği.....	74
4.4.11.Leitmotiv Tekniği.....	75
4.5.Anlatıcı ve Bakış Açısı	76
4.6.Kişiler	80
4.6.1.Deniz Adamları	81
4.6.1.1.Kaptan Tipi	82
4.6.1.2.Diğer Gemiciler	84
4.6.2.Kara Adamları	89
4.6.2.1.Kadınlar	89
4.6.2.1.1.Yerli Kadınlar	90
4.6.2.1.2.Yabancı Kadınlar	92
4.6.2.2.Erkekler	93
4.6.2.2.1.Yerli Erkekler.....	94
4.6.2.2.2.Yabancı Erkekler	97
4.6.2.3.Çocuklar.....	98
4.6.3.Adlandırma.....	100
4.6.4.Fiziksel Özellikler	101
4.6.5.Psikolojik Özellikler.....	102
4.6.6.Sosyal Özellikler	104
4.6.Zaman	106
4.7.Mekân	113
4.8.Dil ve Üslup	120
SONUÇ	129

KAYNAKÇA	132
EKLER	138

ÖN SÖZ

Zeyyat Selimoğlu (1922-2000) kaleme aldığı farklı türdeki pek çok telif eser ve çevirileriyle son dönem Türk edebiyatında önemli şahsiyetlerden biri olmuştur. Yazarın on iki hikâyesi, üç çocuk romanı, bir hatıra, iki roman ve yirminin üzerinde çevirisi bulunmaktadır. Bu kadar çok sayıda esere imza atmış bir yazarın hikâyeciliği üzerine yapılmış etraflı bir çalışmanın olmayışı bu tezin hazırlanmasında etkili olmuştur. Yazarın sadece hikâyeciliğine ışık tutmayı amaçlayan bu çalışmada aynı zamanda yazarın edebi kişiliği ve hayatı hakkında da bilgiler verilmiştir. Bir yazarın hayatıyla eserleri arasındaki ilişki bu bilgilerin verilmesinde etkili olmuştur.

“Zeyyat Selimoğlu’nun Hikâyeciliği Üzerine Bir Çalışma” adlı bu tez; giriş, dört bölüm, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır.

“Giriş”te hikâye türünün ortaya çıkışı, müstakil bir tür oluşu, daha çok Türk, kısmen de dünya edebiyatındaki gelişimini ele aldık. Türk edebiyatında Tanzimatla başlayıp Zeyyat Selimoğlu’nun eserlerini yazdığı döneme kadar, Batılı tarzda hikâyemizin gelişim serüvenini özellikle inceledik.

Birinci bölümde yazarın doğumu, ailesi, eğitim ve çalışma hayatı, evliliği, kişiliği ve mizacını kısaca anlatmaya çalıştık. İkinci bölümde Zeyyat Selimoğlu’nun okurluk serüveni ve yazı hayatı hakkında bilgi verilmiştir.

Tezimizin üçüncü bölümünde yazarın eserlerini işledik. Hikâye kitaplarının sadece adlarını ve künyelerini verirken, hikâye dışındaki telif ve çeviri eserleri hakkında ayrı ayrı kısa bilgiler vererek bu eserleri tanıtmayı hedefledik.

Çalışmamızın “Zeyyat Selimoğlu’nun Hikâyeciliği” adını taşıyan dördüncü bölümünde yazarın hikâye anlayışını işledikten sonra hikâyelerini konu, kurgu ve olay örgüsü, anlatıcı ve bakış açısı, kişiler, zaman, mekân, dil ve üslup gibi alt başlıklarla inceleyip kullandığı anlatım tekniklerini en fazla kullanılan tekniklerden başlayarak incelemeyi amaçladık.

“Sonuç”ta Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyeciliğine dair ulaştığımız genel özellikleri ana hatlarıyla verip yazarın Türk hikâyeciliğindeki yeri ve önemini tespit etmeye çalıştık. “Kaynakça”da çalışmamızın hazırlanma aşamasında faydalandığımız kaynakların künyelerini verdik. Ayrıca tezimizde adı geçen eser ve yazarların de dizinini en sona ekledik.

Çalışmamızın sonundaki “Ekler” kısmında ise yazarın eşi, akrabaları ve bazı yazarlarla yaptığımız röportajların metnine, yazarın birkaç fotoğrafına, *Deprem* romanının sinemaya aktarılmasıyla çekilen bir filmde birkaç sahneye yer verdik.

Lisans ve yüksek lisans öğrenim hayatım boyunca bilgi ve deneyimlerini bizimle paylaşan ve bu tezin konusunun belirlenme aşamasından tamamlanmasına kadar sabır ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa Özcan’a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca değerli tecrübe ve fikirlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Âlim Gür hocama da şükranlarımı sunarım.

Konya, 2011

Halil İbrahim BAŞER

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.s. : Adı geçen söyleşi

a.g.y. : Adı geçen yazı

a.y. : Aynı yer

C. : Cilt

ev. : Çeviren

hzl. : Hazırlayan

Ank. : Ankara

İst. : İstanbul

s. : Sayfa

S. : Sayı

GİRİŞ

“Hikâye” kelimesi Türkçe sözlükte “Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması”¹ şeklinde tanımlanır. Edebiyatta ise hikâye bir tür ismi olarak anılır ve edebiyatçılar tarafından farklı şekillerde tanımlanır. “Yarım saat içinde okunabilen kurmaca metin.”² “Edebi bir tür olarak hikâye, gerçek veya gerçek olabilecek uydurma bir olayı anlatan eserdir.”³ gibi tanımlar bulunur.

Hikâyeye en çok benzeyen türlerin başında roman gelir. Peki, hikâyeye romanın farkı nedir? “Hikâyenin dış görünüş yönüyle romandan farkı, kısa oluşudur. Bu farkın zaruri neticesi olarak hikâyede olayların teferruatına girilemez ve tipler de bütün özellikleriyle verilemez.”⁴

Hikâyenin önemi nereden gelir? Edebi eserler arasında hikâye, hayatı ve insanı anlamak noktasında bize ne gibi imkânlar sunar? Mehmet Kaplan’a göre hikâyeci bize hayatın ve insanın ayrı bir yönünü gösterir. “Hikâye anlaşılması son derece güç olan hayatın ve insanın içine adeta bir pencere açar. Günlük hayatta biz hayatı ve insanı dıştan görürüz ve pek az anını biliriz. Hikâyeci bu dış görünüşün arkasındaki gerçekleri keşfeder. Güzel hikâyelerin hemen hepsinde, bilinmeyen bir gerçeğin ifşası vardır.”⁵

Halit Ziya Uşaklıgil, hikâyenin kaynağının tarih ve kasideyle bir olduğunu, hatta bu iki türden doğduğunu, fakat hikâyenin onlardan ne zaman ayrılarak başlı başına bir edebi tür olduğunun kesin olarak bilinemeyeceğini ifade eder. Yine Halit Ziya’ya göre hikâye ilk defa Yunanlılarda görülmüştür.⁶ Fakat burada vurgulamamız gereken önemli bir nokta Halit Ziya’nın “hikâye”yi “roman” anlamında kullandığıdır.

Fransa’da Rebelais’in *Gargantua ve Pantagruel*’i İtalya’da Boccaccio’nun *Decameron*’u, Ortaçağ hikâyelerinin en güzelleri olarak sayılabilir. Roman ve hikâye 17. yy’dan sonra Batı’da önem kazanarak Fransa’da modern romana kaynaklık eder. İlk zamanlar milli değerleri anlatan eserlerden sonra aşkı konu edinen yapıtlar ortaya konur. Zamanla

¹ *Türkçe Sözlük*, “Hikâye”, Türk Dil Kurumu Yayınları, C.1, Ank., 1998, s.994

² H.E. Bates, *Yazımsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İst. 2001, s.7

³ Bilge Ercilasun, *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 2*, Akçağ Yayınları, Ank., 1997, s.644

⁴ Bilge Ercilasun, a.g.e., s. 645

⁵ Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yay., İst., 1992, s.11,

⁶ Halit Ziya Uşaklıgil, *Hikâye*(hızl. Gürani Arslan), Yapı Kredi Yayınları, İst. 1998, s.33

Victor Hugo, Balzac, Gustave Flaubert, Concourt Kardeşler ve Emile Zola gibi yazarlar Fransız hayatının ve cemiyetinin bütün özelliklerini anlatan eserler yazarlar.⁷

Türk Edebiyatı'nda Tanzimat döneminden önce hikâye türünün olmadığı, bu türün de tıpkı roman gibi bize Tanzimattan sonra Batı'dan geldiği tekrarlanan yaygın bir kanaattir. “Oysa Aristo'dan beri hala geçerliliğini koruyan türler nazariyesine göre, şiir, tiyatro, destan gibi dar manada veya halis edebi türler içinde, anlatıma dayalı olması sebebiyle destan türüne bağlanan hikâyenin Türk edebiyatında uzun bir mazisi ve zengin bir geleneği vardır.”⁸

Tahir ile Zühre gibi Türk halk hikâyeleri, çocuklarımıza anlattığımız masallar, *Dede Korkut Hikâyeleri*, Mevlana'da çok güzel örneklerini okuduğumuz mistik hikâyeler, divan edebiyatındaki manzum hikâyeler, hatta kısa hikâye türüne çok benzeyen fıkralarımız, bu türün edebiyatımızdaki mazisini ve yaygınlığını anlatması açısından yeterlidir.

İlk ortaya çıktığında söyleyeni belli olan fakat dilden dile dolaşarak anonimleşen halk hikâyeleri bu yönüyle destanla benzerlik gösterir. Ancak nesir kısımlarının uzunluğu, aşk konusunu fazlasıyla işleme ve destana göre daha gerçekçi olması yönleriyle halk hikâyeleri destanlardan ayrılır. *Dede Korkut Hikâyeleri* destandan halk hikâyeciliğine geçiş aşamasını teşkil eder. Bunlar, destanla hikâye arasında günlük hayattan olaylar nakleden destandan daha gerçekçi hikâyelerdir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nden sonra İslamiyet'in etkisiyle Arap hikâye geleneği de Türkler arasında yaygınlaşmış ve halk hikâyelerimizin daha da zenginleşmesine vesile olmuştur.⁹

Halk içinde ve halk diliyle oluşan, halkın ortak duygularını yansıtan, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan halk hikâyelerinde, mucizevî doğumlar, devlerle ve canavarlarla olağanüstü mücadeleler ve olağanüstü kahramanlar da bulunabilir. Halk hikâyelerinin çeşitli kaynakları vardır. *Dede Korkut*, *Kerem ile Aslı*, *Emrah ile Selvihan* gibi Türk kaynaklı olanların yanında, *Yusuf ile Züleyha*, *Leyla ile Mecnun* gibi Arap kaynaklı; *Ferhat ile Şirin*, *Kelile ve Dimne* gibi Hint kaynaklı olan halk hikâyeleri de mevcuttur. Ayrıca birçok halk hikâyesinin konusu aşk olduğu gibi bazılarının konusu da kahramanlıktır. *Leyla ile Mecnun* gibi bazı hikâyeler divan edebiyatında da kullanılmıştır.¹⁰

⁷ Bilge Ercilasun, a.g.e., s.646

⁸ *Güzel Yazılar, Hikâyeler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s.3

⁹ Geniş Bilgi İçin Bk. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İnci Enginün-Mustafa Kutlu, “Hikâye” maddesi, C.4, s.225-30.

¹⁰ “Hikâye”, *Türk Ansiklopedisi*, C.19, s.231-232

Batı'dan örneklerini tanıyana kadar, aydın okuyucu çeşitli kaynaklardan gelen nazım veya nesir hikâyeleri okuyordu. “Hacim bakımından bazen bir roman büyüklüğünde de olabilen bu hikâyeler, divan edebiyatının sıkı ve kaideci nazım tekniğine tamamıyla bağlıdırlar.”¹¹ Belli kalıplar vardır ve yazarlar bu kalıpların dışına çıkamazlar. Tema genellikle “ilahileşen” aşktır. Gerçeğe aykırı veya aşırı olağanüstü olaylar ve kahramanlar bulunur. Bu kahramanların arasına masallarda olduğu gibi, cinler, periler, cadılar da karışır. Manzum hikâyelerdeki nazım hâkimiyeti nesirde kendini seciye terk eder.

Modern hikâye edebiyatımıza Tanzimat'tan sonra girer. 1839 Fermanı'nın getirdiği hava ile aydınlar Batı'yla temasa geçer. Tanzimat aydınları özellikle Fransız edebiyatını yakından takip ederek oradaki yenilikleri edebiyatımıza aktarmaya çalışırlar. Klasik hikâyeden modern hikâyeye geçiş tercüme eserlerle başlar. İlk tercüme hikâye Yusuf Kamil Paşa'nın 1862'de Fenelon'dan çevirdiği *Telemak* adlı eserdir. “Sırf nüfuzlu bir devlet adamı tarafından çevrildiği için rağbet gören ve Türkçede tesadüfen Batı'ya ait ilk örnek olan bu eserin Batılı Türk romanı üzerine hiçbir tesiri bulunmadığını kabul etmek durumundayız.”¹²

Bu eserin ardından *Sefiller*, *Robinson Crusoe*, *Monte Cristo*, *Atala*, *Paul ve Virginie* gibi romantizmin en büyük eserleri dilimize çevrilir. Tanzimat devrinin sonuna kadar tercüme roman verimlilikle devam etmiş ve büyük rağbet görmüştür.

Türk siyasi hayatındaki Tanzimat hareketi bir “medeniyet değiştirme” meselesidir. Bunu en iyi algılayanlardan birisi hiç şüphesiz ki Ahmet Mithat Efendi'dir. Okumamış halk kitlelerine yeni medeniyet tarzının anlatılması konusunda onun büyük çabaları olmuştur. Halkın medeniyet seviyesini yükseltmek için “Onun seviyesine inmek, ona kendi dili ile ve hoşlandığı şekilde hitap etmek”¹³ gerektiğini düşünen Ahmet Mithat 1870'de *Kıssadan Hisse* ve *Letaif-i Rivayat* serileri ile yeni tarz hikâyenin ilk örneklerini verir. Aynı yıllarda çıkan Emin Nihat Bey'in *Müsameretname*'si “hem eski, hem yeni tarz hikâyenin özelliklerini taşır.”¹⁴ Daha sonra 1875'te Şemsettin Sami *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*, Namık Kemal de *İntibah* adlı romanlarını yayınladı. 1885'ten sonra yayınlanan Sami Paşazade Sezai'nin *Küçük Şeyler*'i, Nabizade Nazım'ın *Karabibik* adlı eseri edebiyatımızdaki ilk natüralist eserlerdir.

¹¹ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitapevi, İst., 1995, s.66.

¹² Kenan Akyüz, a.g.e., s.67

¹³ Kenan Akyüz, a.g.e., s.69

¹⁴ Bilge Ercilasun, a.g.e., s.647

Tanzimat dönemi ve sonrasında romanda olduğu gibi hikâye anlayışlarında da iki ayrı yol takip edilmiştir. Birinci yoldakiler toplumun çoğunluğuna hitap ederek okuma yazma bilenleri Batılı tarzda hikâyeye alıştırmayı hedeflemiştir.¹⁵ Bu yolun ilk ve en önemli temsilcisi Ahmet Mithat Efendi'dir. Ahmet Mithat'ın açtığı yolu daha sonra Hüseyin Rahmi gibi yazarlar takip edecektir. İkinci yolu tutanlar ise öğrenim görmüş ve Batı kültürünü tanıyan aydınlar alışlagelen halk hikâyelerini bir yana bırakıp Batılı hikâyeye ve romanları örnek alarak yazmıştır. Bu yolu açan Namık Kemal'i Sami Paşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem ve Nabizade Nazım takip edecektir.

Bu iki tarzın yazarları dil ve anlatım yönüyle de birbirinden ayrılır. Ahmet Mithat halka ulaşmak amacı güderek dilinin yalın ve anlaşılır olmasına özen göstermiş, Namık Kemal ve onu takip edenler ise hikâyeye ve romanın sanat eseri olduğundan hareketle sanatlı bir dil kullanmayı tercih etmişlerdir. Ahmet Mithat tarzı hikâyecilikte, halk hikâyelerinin, meddah hikâyelerinin teknik ve üslubu belirgin bir şekilde göze çarpar.¹⁶

Tanzimat döneminde giriş-gelişme-sonuç bölümlerine bağlı olarak okura ilginç, çarpıcı ve şaşırtıcı gelecek olayları aktarmak hikâyeye yazarı için en önemli durumdur. Dolayısıyla bu dönemde olay hikâyesi yazmak düşüncesi ağır basar.

Servet-i Fünun dönemine gelindiğinde yazarların geleneksel edebiyatla bağlarını büyük ölçüde kopardıkları buna karşılık hızlıca Batı etkisine girdikleri görülür. Gerçi realist tutumun etkisiyle sosyal hayattan gerçekçi sahneler aktarılır; fakat bu yapılırken tasvir ve tahlillerle kurgulanmış sanatkârane bir üslup kullanılır. Servet-i Fünun topluluğu yazarlarında Tanzimat döneminin aksine, olay unsuru önemini kaybederek yerini ruhsal durumların tasvir ve tahliline bırakır. Kahramanların duygusal halleri ve tepkilerinin anlatımına gidilir.¹⁷

Bu dönem sanatçılarının “ferdi konuların çemberini kırarak sosyal temalara geniş geniş yönelememelerinin”¹⁸ sebebi karakter olarak hüznü yatkın olmalarının yanı sıra devrin ağır siyasi şartlarıdır.

¹⁵ Olcay Önertoy, *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ank., 1984, s.1-7

¹⁶ Nurullah Çetin, “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadarki Türk Hikâyesine Kısa ve Genel Bir Bakış”, *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, S.46/47, Ankara 2005, s.75

¹⁷ Nurullah Çetin, a.g.m., s.76

¹⁸ Kenan Akyüz, a.g.e., s.111

Servet-i Fünun hikâyesinin en kusurlu yönü hiç şüphesiz şiirde olduğu gibi dil ve üsluptur. Namık Kemal’le başlayan sanatkârane üslup bu dönemde doruk noktaya ulaşarak çok zor anlaşılır bir hal almıştır.

Batılı anlamda hikâyeyi ilk kez nazari olarak ele alan Halit Ziya aynı zamanda yazdığı hikâyelerle çağdaş hikâyenin temellerini atmıştır. Edebiyat tarihimizde hikâye ve roman modern halini onunla birlikte alır. “Onunla birlikte küçük hikâye, kesin bir şekilde romandan ayrılarak müstakil bir tür haline gelir.”¹⁹ Servet-i Fünun döneminde Halit Ziya’nın yanında Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Hikmet Müftüoğlu gibi isimler hikâye türünde eserler ortaya koymuşlardır.

Servet-i Fünun dönemi sanatçılarından olmakla birlikte, Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu akımın dışında kalarak hikâyeciliğimizin gelişmesinde önemli eserler kaleme almıştır. Servet-i Fünunculardan farklı olarak topluma yönelmiş, halk içindeki sıradan insanları çeşitli yönleriyle eserlerinde işlemiştir. Sıradan olayları mizahi bir dille, açık ve anlaşılır bir üslupla anlatarak kalıcı olmayı başarabilmiştir.

Servet-i Fünun döneminde ağır ve sanatlı bir hal alan dil, özellikle ikinci Meşrutiyet’ten sonra sadeleşir ve arı duru bir hale gelir. Hiç şüphesiz ki bu durumun ortaya çıkmasında Genç Kalemler dergisi ve Yeni Lisan Hareketi’nin rolü yadsınamaz. Bu hareketin davası, günlük hayatta konuşulan, Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılmış, Türkçe eklerin kullanıldığı sade bir dil oluşturmaktır. Doğal olarak yazı dilinde ortaya çıkan bu yeni dil ve üslup hikâyeye de yansımıştır. Mesela Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Servet-i Fünun döneminde “ağır, zor anlaşılır, eski kelimelerle yüklü, süslü, sanatkârane bir dil ve üslup” kullanırken Milli Edebiyat akımına bağlandıktan sonra “sade, anlaşılır, açık, arı duru bir Türkçe ve üslup” kullanmaya başlar.²⁰

Bu dönemde Türk hikâyeciliğinin kendini bulmasında göz ardı edilemeyecek derecede önemli eserlere imza atan hikâyecimiz hiç şüphesiz ki Milli Edebiyat akımının liderlerinden biri olan Ömer Seyfettin’dir. Ömer Seyfettin, Servet-i Fünuncuların Fransız edebiyatını örnek alan, ağır ve ağıdalı dil ve üslubuna karşıdır. O, tarihi ve kültürel birçok konuyu hikâyenin alanına taşıyarak “sade ama yoğun” bir anlatımla sunmaya çalışmıştır. “Ömer Seyfettin, serim, düğüm, çözüm aşamalarını izleyerek batılı hikâyede ısrar etmiş ve bu çerçevede yer yer

¹⁹ Bilge Ercilasun, a.g.e., s.648

²⁰ Nurullah Çetin, a.g.m., s.76

romantik, tezli, irksal verilerle yüklü, destansı öyküler üretmiştir.”²¹ Ömer Seyfettin hikâyelerinde “Türk tarihine ve Türk kahramanlarına eğilir. Tarihi hikâyelerinde keskin ve gözü pek tipler çizer. Onun hikâyelerinde Türklük şuuru ağır basar.”²²

Bu dönemde değişmeyen anlatım mekânı İstanbul’dur. Fakat Refik Halit Karay Anadolu’ya geçmiş, Anadolu’nun keşfedilememiş insanını, onun günlük yaşantısını ve ruhsal yönelişlerini hikâyelerimizin konuları arasına almıştır. Ayrıca “Gurbet öyküleriyle, aile arkadaşlık, dostluk değerlerini, bireysel hırsları ve çatışmaları ustalıkla işlemiştir.” Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise divan edebiyatıyla, halk edebiyatının önemli unsurlarını öyküye taşıyarak “zengin konulu ve sağlam kurgulu hikâyeler kaleme almıştır.”²³

Peyami Safa da hikâyemize önemli eserler kazandırmış bir yazarımızdır. Doğu-Batı sentezciliğinin ilk denemelerini hikâyeyle gerçekleştiren Peyami Safa hikâyemize psikolojik bir boyut getirmiştir. Ayrıca onun *Gençliğimiz* adlı hikâyesi “romanlarının çekirdeğini teşkil etmesi”²⁴ açısından da çok önemli bir yere sahiptir.

1930 ile 1940 arasında yazılan öyküler konu yönünden genel olarak üçe ayrılabilir. Kırsal kesimdeki küçük köylülerin hayatlarını anlatan öykülerin yanında taşra kentlerindeki küçük bürokratların (esnaf ve işçi) yaşadıklarını konu edinen öyküler ve büyük şehirlerdeki kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı her sınıftan insanın yaşamlarına ışık tutmayı amaçlayan öyküler bu üç sınıfa teşkil eder.²⁵

Bu dönemde ulusallık bilinciyle, eski-yeni yaşamlardan kesitler sunan hikâyeciliğimiz Reşat Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmi, Yakup Kadri ve Refik Halit Karay gibi hikâyecilerimizle Anadolu coğrafyasına açılmıştır.

1940’lı yıllar birçok alanda olduğu gibi sanat alanında da arayışların olduğu bir dönüm noktasıdır. “Edebiyatın halklaşmadan toplumsallaşmaya, giderek de bireyselleşmeye ulaşan çizgisinin oluşma sürecidir 40’lı 50’li yıllar.”²⁶

²¹ Ömer Lekesiz, “Öykücülüğümüzde Dönemler”, *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, S.46/47, Ankara 2005, s.21

²² Bilge Ercilasun, a.g.e., s.649

²³ Ömer Lekesiz, a.g.m., s.21

²⁴ Ömer Lekesiz, *Öykü İzleri*, Hece Yayınları, Ankara 2000, s.39

²⁵ Şükran Kardakul, *Çağdaş Türk Edebiyatı-Cumhuriyet Dönemi*, Bilgi Yayınevi, Ank, s.15

²⁶ Feridun Andaç, *Edebiyatımızın Yol Haritası*, Can Yayınları, 2000, s. 61

Bu yıllarda yurt hikâyeciliği gerçeğinin öne çıktığı görülür. Köy, kasaba ve kentlerdeki insanların sorunlarını anlatan hikâyelerde konu zenginliği vardır. Ekonomik durumdaki gelişmeler, yeniliklerin insan hayatındaki etkileri ve savaş yıllarının insanlar üzerindeki tesirleri hikâyelere konu olur. Sait Faik ve Memduh Şevket bu zengin konulu hikâyeciliğin öncülüğünü yapar.

Çehov tarzı hikâyeciliğin en güzel örneklerini veren bu iki yazarımızdan Memduh Şevket ilk eserini 1946'da yayımlar. Bu durum onun biraz geç tanınmasına sebep olur. Belki de bu yüzden “Öykücülüğümüzde apayrı bir yeri olmasına rağmen dönemi yazarlarını fazla etkilemediği, kıymetinin sonradan daha iyi bilindiği kesindir. Öyküsü olaysızdır. Sıradan hayatlar, küçük meseleler içerir. Bazen içermez de. Hiç konusuzdur. Hayattan bir an, bir kesit, bir dilim sunar sadece.”²⁷ En önemli özelliği duru bir Türkçe ile yazması olan Memduh Şevket Esenal, Anadolu’yu kendi aydın bakışıyla işlemiş, kadın-erkek ilişkilerini kadından yana tavır koyarak eleştirmiş ve kent insanını gündelik yaşantısı içinde anlatmıştır.²⁸

Hikâyelerinde küçük insanlar ve onların küçük dünyalarındaki her türlü duygu, olay ve yaşantıyı anlatan Sait Faik gerilime pek yer vermez. Tıpkı Memduh Şevket gibi olaydan çok durumu anlatan Sait Faik, hayattan aldığı bir anı, bir kesiti fotoğraflayarak işlerken diline de özen gösterir. “İki noktada ayrıdır Memduh Şevket’ten: Zanaatkâr ve zanaatkârlık dini görgüye dayanmaktaysa da, onlarda bunu değil, yabancılaşmamış emek görür, ona hayran kalır, bir. ‘ben’ zamiriyle yazar iki.”²⁹

Eserlerinde gerek konu, gerekse kullanılan dil yönünden eskiye bağlı kalan Nahit Sırrı Örik “ağdalı dil” anlayışını benimsemiştir. 1950 ile 60’lı yıllar sonraki dönemleri etkileyecek birikimin sağlandığı dönemdir. “Dil, anlatım, tematik zenginlik, konuların işleniş biçimi... Denilebilir ki öykü üzerinde en çok düşünülen, en çok öykü yazılan bir dönemdir. Bu süreçte öykücülüğümüzde iki farklı anlayışın iyice ortaya çıktığını görmekteyiz: yeni gerçekçiler, toplumcu gerçekçiler.”³⁰

Yeni gerçekçilik anlayışı yanlıları hikâyenin başlı başına bir anlatım sanatı olduğunu düşünmüş, ne anlatıldığı kadar nasıl anlatıldığına da önemli olduğuna inanmışlardır. Bireyin

²⁷ Necati Mert, “Modern Öykünün Serüveni: 1940’tan Günümüze”, *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, S.46/47, Ank., 2005, s.94

²⁸ Semih Gümüş, “Öykücülüğümüzün Kısa Tarihi”, *Çağdaş Türk Yazını*, (hızl. Zehra İpşişoğlu), Adam Yayıncılık, İst. 2001, s.46

²⁹ Necati Mert, a.g.m., s.96

³⁰ Feridun Andaç, a.g.e., s.62

dünyasını yansıtmaktan toplumu kavrayışa yönelirler. Nezihe Meriç, Tahsin Yücel, Vüsat O. Bener, Feyyaz Kayacan, Orhan Duru, Ferit Edgü, Erdal Öz, Bilge Karasu, Leyla Erbil ve Sevim Burak bu öykücülerin başında gelir.

“Toplumcu gerçekçi” anlayışla ürün veren başlıca yazarlarımız ise şunlardır: Yaşar Kemal, Fahri Erdinç, Faik Baysal, Rıfat Ilgaz, Tarık Dursun K., Muzaffer Buyrukçu, Kemal Tahir, Necati Cumalı, Zeyyat Selimoğlu...

Sabahattin Ali temelde Ömer Seyfettin tarzı hikâyeciliği sürdürür. “Öyküsü olay ve gözleme dayanır. Kronolojiktir. Gerilimlidir. Sürprizli biter.”³¹ Köylüler, kasabalılar ve işçilerden seçtiği kahramanları çoğunlukla kadınlardır. Öyküleri memleket hayatından, yani yerli olmasına rağmen dili yerele düşmez.

Daha çok romanlarıyla edebiyatımızda yer edinmiş olan Yaşar Kemal’le Kemal Tahir’in birer tane hikâye kitapları vardır. Kemal Tahir *Göl İnsanları*, Orhan Kemal ise *Sarı Sıcak* adlı öykü kitaplarıyla hikâye geçmişimizdeki yerlerini almışlardır. Sabahattin Ali’den etkilenen Orhan Kemal toplumcu gerçekçi hikâyeye farklı bir boyut ve derinlik kazandırır. Kurduğu kısa, yalın cümlelerle özgün bir dil yakalayan Orhan Kemal ise öykülerinde Adana köylülerinden, ırgatlardan, küçük memurlardan, ayaktakımından, düşmüş kadınlardan ve özellikle de işçilerden aldığı konuları işler.

Hikâyelerinde denizi sıkça işleyen Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) *Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Ölüme Nasıl Giderler?* adlı öyküsünde halkı askerlik ve savaş aleyhine kışkırttığı gerekçesiyle İstiklal Mahkemelerince suçlanarak 1925’te Bodrum’a sürülür. Onun öykülerinin merkezinde hep deniz vardır. İnsanları, adaları, martıları ile hep deniz...

Toplumcu gerçekçilerin en önemli temsilcilerinden birisi de Sadri Ertem’dir. Hikâyelerinin kurgusunda önceden tespit edilmiş bir tez olan Ertem, devrim ilkelerine bağlı kalmış ve köylüyü sömüren ağalar ve yabancı sermayeyi planlı bir gerçekçilik içinde anlatmıştır.³² Bir akımın önderliğini yapan yazar toplumsal meseleleri verilmek istenen bir tez çerçevesinde basmakalıp bir tavırla vermekten öteye gidememiştir.

³¹ Necati Mert, a.g.m., s.95

³² Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, C.3, İstanbul Matbaası, İst. 1968, s.66

İlhan Tarus ve Kemal Bilbaşar Sadri Ertem-Sabahattin Ali tarzı öykücülüğü devam ettirirler. 1940'tan sonra hikâyelerini yayımlayan Ahmet Hamdi Tanpınar ise eserlerini rüya ve masalsı bir atmosferde oluşturur.

Samim Kocagöz eserlerinde “köy davası” nı işler. “Ege köylüleri üzerinden işlenen bu davada, topraksızlık, gıdasızlık, su taşmaları, ağalarla ortakçılar arasındaki kavgalar”³³ eserlerinin önemli konularıdır.

Eserlerinde ince mizah ve ironiyi su yüzüne çıkaran Haldun Taner kahramanlarını genellikle gecekonduda yaşayanlar, şehirliler ve Almanya'daki işçilerden seçer. Rıfat Ilgaz ve Aziz Nesin'in ise öykücülüğümüzün gelişiminde önemli katkıları yadsınamaz. Siyasal ve toplumsal konuları eleştirel bir tavırla ele aldıkları öykülerinde, mizah unsurunu çok güzel bir şekilde kullanarak geniş kitleleri etkilemeyi başarmışlardır.

Şairlikleriyle tanınan Cahit Sıtkı günlük hayattan kısa kesitleri, Ziya Osman Saba ise geçmişe duyulan özlemi hikâyelerinde işlemişlerdir.

Konularını orta halli ailelerden olan Tarık Buğra'nın hikâyelerinde büyük olaylar yerine kişisel dertler, gençlik tutkuları anlatılır. Olayı ikinci plana atan Tarık Buğra aşk, aile, insana saygı gibi konuların yanında “Allah ve kader gibi metafizik değerlere de bağlılığından olacak döneminin rağbetli edebiyatınca rağbet görmez.”³⁴

Hikâyeciliğinde Ömer Seyfettin'i örnek alan Necip Fazıl, Allah, ölüm, korku, kumar gibi konuları hikâyelerinde işler. Dilinin en belirgin özelliği şiirlerinde ve oyunlarında da görülen semboller ve mübalağalardır.

İlk hikâyelerinde Sabahattin Ali-Sait Faik etkisiyle savaş sonrası insanların durumunu anlatan Oktay Akbal, sonradan özgünlüğü yakalamış ve kendi hikâyesini geliştirmiştir.

1980'li yıllardan itibaren hikâyeciliğimizde İslam inancını yaşamaya çalışan insanların hikâyesini yazan hikâyeciler eser vermeye başlamıştır. Rasim Özdenören ve Mustafa Kutlu'nun öncülüğünü yaptığı bu hikâyeciler arasında şu isimler sayılabilir: Nazan Bekiroğlu, Cihan Aktaş, Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, Yaşar Kaplan, Ramazan Dikmen...

³³ Necati Mert, a.g.m., s.98

³⁴ Necati Mert, a.g.m., s.100

1970’li yıllardan sonra toplumculardan etkilenerak fertten topluma açılan hikâyecilerimizden bazıları da şunlardır: Fûruzan, Selim İleri, Adalet Ağaoğlu, Tomris Uyar, Hulki Aktunç... Bu hikâyeciler “Özellikle 70’li yıllarda, toplumcularla ferdi çözümleyen tahlilcilerin önceki dönemlere ait deneyimlerini şiirli bir dil içinde bünyelerinde birleştiren, şemacılığa düşmeden fertten topluma açılan bir hikâye”³⁵ anlayışıyla eserlerini oluşturmaya çalışmışlardır.

Görüldüğü gibi Tanzimat’la başlayan Batı tarzı hikâyemiz zamanla gelişmiş ve müstakil bir tür haline gelmiştir. Bu gelişme sürecinde birçok yazarımızın katkısı olmuştur. Bu hikâyecilerimizden önemli birisi de hikâyelerinde geçimini denizden sağlayan insanların günlük yaşamlarından kesitler sunan, hayat kavgalarını anlatan ve bu nedenle de “köyünden, kasabasından, Karadeniz’den ayrılıp uzak denizlere, yad ellere açılan adamları”³⁶ anlatan hikâyeci olarak bilinen Zeyyat Selimoğlu’dur.

³⁵ “Hikâye”, *İslam Ansiklopedisi*, C.17, Diyanet Vakfı Yay.,İst., 1998, s.500

³⁶ Doğan Hızlan, *Kitaplar Kitabı*, Yapı Kredi Yay., İst., 1996, s.451

I. BÖLÜM

1.HAYATI

Bu bölümde Zeyyat Selimoğlu'nun hayatını ana hatlarıyla ele alacağız. Yazarın hayatını, doğumu ve ailesi, eğitimi, çalışma hayatı, evliliği ve ölümü başlıkları altında inceleyeceğiz.³⁷

1.1.Doğumu ve Ailesi

Zeyyat Selimoğlu 1922 yılında İstanbul'da doğdu. Bir kız bir de erkek kardeşi vardır. Fatih-Cibali semtinde doğar ve çocukluğunu da orada geçirir. Hem babası hem de annesi Karadenizli olan yazar çocukluğunda oraya gitmez. İlk gençlik yıllarında Rize'ye giden yazar şahit olduklarından çok etkilenir ve yazarlığa ilk adımını da bu izlenimlerini anlattığı yazısıyla atar.

Selimoğlu'nun babası gemicilikle uğraşan bir iş adamıdır. Eğitim konusunda da bilinçli olan baba çocuklarının eğitimine çok önem verir. Yazarın çok sevdiği ve derinden bağlı olduğu annesi ölene kadar oğlu Zeyyat'la birlikte yaşar; hatta yazar, eşiyle annesinin kendileriyle kalması şartıyla evlenir.³⁸

1.2.Eğitimi

Selimoğlu ilköğretimini Taksim ilköğretim okulunda tamamlar. Selimoğlu'nun babası çocuklarının bir yabancı dil bilmelerini çok ister. Bu amaçla çocuklarını da yabancı dil öğrenebilecekleri bir okula gönderir. Kızını Fransız Lisesi'ne diğer oğlunu da Galatasaray Lisesi'ne gönderir. İlköğretimini bitiren Zeyyat'ın payına da Alman Lisesi düşer. O zamanın şartlarına göre lisan öğrenmenin en iyi yolu yabancı bir okula gitmektir. Alman Lisesi'nde Nazizm propagandası Türk Milli eğitiminde yasaklansa da kimi hocalarda kendini hissettirmektedir. Selimoğlu hatıralarında da bahsettiği gibi bu yüzden okuldan biraz soğur. Fakat bu okulda okumasının ona çok faydası olacaktır. Alman edebiyatından çeviriler yapacak, bu okulda aldığı Alman disipliniyle etrafında bazen bir Alman olarak görülecektir.³⁹

³⁷ Zeyyat Selimoğlu'nun hayatı, eğitimi, kişilik ve mizacıyla ilgili birçok bilgi yeğeni Osman Kulein, ayrıldığı eşi Muhterem Pekgöz ve yakın dostu yazar Feridun Andaç'la yapılan telefon görüşmelerinden alınmıştır.

³⁸ Muhterem Pekgöz'le, 29 Aralık 2010 tarihinde yaptığımız telefon görüşmesinden.

³⁹ Feridun Andaç'la, 21 Aralık 2010 tarihinde yaptığımız telefon görüşmesinden.

Yine onun yazar olmasında en önemli etkenlerden biri de Alman Lisesi'ndeki edebiyat öğretmeni Zeki Ömer Defne'nin kompozisyonlarını beğenerek onu yazmaya teşvik etmesidir.

Alman Lisesi'ne babasının isteğiyle giden Zeyyat, üniversiteyi de yine babasının isteği doğrultusunda okur. Edebiyat ve yazmaya çok meraklı olduğu halde babası istediği için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine girer. Bu bölüme çok istekli girmemiştir; ama okulu da boşvermez ve fakülteyi bitirir. Hukuk fakültesi mezunu olan Zeyyat Selimoğlu İstanbul barosuna kayıtlı olduğu halde hiçbir zaman profesyonel avukatlık yapmamıştır.⁴⁰

1.3.Çalışma Hayatı

Selimoğlu'nun hayatında en önemli etken babasıdır. Alman Lisesi'nden sonra hukuk fakültesine gönderdiği oğlunun mezun olduktan sonra ise kendi işini yapmasını ister. Babası gemicilikle uğraşmaktadır. Selimoğlu da yük gemisiyle yabancı ülkelere uzun seferlere çıkar. Aylarca memleketini ve ailesini görmeden gurbet çekerek ekmeğini denizden çıkaran gemicilerin çalışma hayatlarına yakından şahit olur. Tıpkı Alman Lisesi'nde okuması gibi gemicilikle uğraşması da ona yazmak için bol malzeme bulma imkânı verir. Çünkü Zeyyat Selimoğlu gördüğü ve yaşadıklarını eserlerine konu olarak seçen bir yazardır. Bir süre deniz ticaretiyle uğraşan yazarın gönlü hep edebiyattan yanadır. Öyle ki sanki gemide, çalışmak için değil de gemi adamlarını gözlemleyip onların hikâyelerini yazmak için bulunur. Bir zaman gemi karaya vurup bozulur ve o da gemiciliği bırakarak kara hayatına döner. Zeyyat Selimoğlu gemi ticaretini bıraktıktan sonra edebiyatla uğraşmış, yazı ve çeviri dışında bir işle meşgul olmamıştır.

1.4.Evliliği

Zeyyat Selimoğlu 1963 yılı eylül ayında 41 yaşındayken, kendisinden 10 yaş küçük Muhterem Pekköz'le hayatını birleştirir. Selimoğlu o yaşa kadar neden evlenmediği hakkında eşine pek bir şey anlatmamıştır. Yazarla Muhterem Hanım bir arkadaş ortamında tanışırlar ve altı ay gibi kısa bir süre sonra da evlenirler. Muhterem Hanım eşinden boşanmış, bir kız çocuk sahibi dul bir bayandır. Eşinin anlattıklarına göre birbirlerini severler, hatta Selimoğlu eşinin çocuğunu da kabullenir ve onu sever. Böylece birbirleriyle uyumlu ve mutlu yıllar geçirirler.

⁴⁰ Osman Kulein'le, 2 Aralık 2010 tarihinde yaptığımız telefon görüşmesinden.

Yazları adada geçirmektedirler. Özel bir sebepten dolayı Muhterem Hanım adaya gitmek istemez ve kendi deyimiyle bundan dolayı “araya soğukluk girer.” Böylece 1978 yılında ayrılırlar. Zeyyat Selimoğlu'nun çocuğu olmamış ve hayatının sonuna kadar bir daha evlenmemiştir.

1.5.Kişiliği ve Mizacı

Zeyyat Selimoğlu etrafında asıl memleketi Karadeniz'e has fıkra kültürünü bilen ve yeri geldiği zaman da sohbet ortamlarında bu tür ince espriler yapan bir kişi olarak bilinir. Karadenizliler genellikle heyecanlı ve hareketli insanlardır; fakat yeğeni Osman Kulein'in verdiği bilgilere göre Selimoğlu tam tersi, sakin, kendine hâkim, çevresinde kalabalıklardan değil de hoşlandığı kişilerden hazzederdi. Gürültüden, bağırış çağırışlardan, kavga ortamlarından hoşlanmazdı. Heyecanlı ve atak bir kişilik değildi. Sakin bir karaktere sahipti. “Hatta bazı yazarlar onun için ‘asosyal’ gibi tabirler kullandılar ama öyle değildi, sevdiği kişilerle beraber olmaktan hoşlanan bir kişiydi.” diyen Osman Kulein, Selimoğlu'nun devamlı harıl harıl çalışan yazarlardan olmadığını ifade eder. Eşi Muhterem Hanım'ın söylediklerine göre Selimoğlu içine kapanık, kalabalık ortamlardan hoşlanmayan, son derece kibar, insanları kırmaktan çekinen fakat kendisi de çok çabuk alınganlık gösteren sakin bir kişiliğe sahipti. Yeğenin verdiği bilgilere göre Selimoğlu çocuğu olmamasına çok üzülmeyen bunu kafasına takmayan biridir.

Yazarın kişiliği ve mizacıyla ilgili vurgulanması gereken önemli noktalardan biri de onun Alman Lisesinde okuyup Alman kültüründen etkilenerek yetişmesidir. Feridun Andaç'a göre onun ölçülü bir mizah anlayışı vardı. “Aziz Nesin'in eserlerindeki mizah gibi değil, ama gülen, güldüren, alayla değil de ironiyle bakıp anlamaya ve anlatmaya çalışan bir kişiliği vardı.”⁴¹ Adeta bıyık altından güler gibi bir hal.

Selimoğlu kalabalık ortamlardan çok hoşlanmaz, Nişantaşı'nda sadece küçük bir arkadaş grubuyla sohbet ederdi. Çok fazla konuşmaması etrafında bazen içine kapanık biri olarak algılanmasına sebep olmuştur. Mizacında bazen hüzünlü bazen de sevinçli olmak bulunduğunu kendisi söyler.

⁴¹ a.g.s.

1.6.Ölümü

Gemicilikle uğraştığı yıllar dışında hayatını hep İstanbul'da geçiren Zeyyat Selimoğlu son yıllarını adadaki evinde yaşar. Akciğer kanserine yakalanan yazar çeşitli zamanlarda hastaneye yatar. Kanserden dolayı zor günler geçiren yazar 1 Temmuz 2000 tarihinde İstanbul Nişantaşı'ndaki evinde öldü.

Sanatçının ölümü edebiyat dünyasını üzer. 2 Temmuz'da gazetelerde çıkan haberler Selimoğlu'nun, çok ön planda olmasa da, tanıyanları tarafından sevilen bir yazar olduğunu göstermektedir.

Selimoğlu'nun ölüm haberi *Milliyet* gazetesinde şu şekilde verilir: “Zeyyat Selimoğlu toprağa veriliyor. Öyküleri uzun ömürlü olsun. Yaşamını önceki gün yitiren öykücü-çevirmen Zeyyat Selimoğlu, bugün Heybeliada Camii'nde kılınacak cenaze namazından sonra toprağa verilecek.”⁴²

Sabah gazetesinin haber başlığı ise daha duygusaldır: “Öyküler öksüz kaldı.” Haberin devamında ise şöyle deniyor: “Edebiyat dünyasından bir yıldız daha kaydı; öykü kitapları ve çevirileri ile tanınan yazar Zeyyat Selimoğlu vefat etti. Selimoğlu'na son görev bugün.”⁴³

Yazarın yakın dostlarından Doğan Hızlan *Hürriyet*'teki köşesinde “*Penceredeki Yalnız Adam*” adlı yazısında onun Heybeliada'daki mezarında deniz adamlarını çok özleyeceğini yazdıktan sonra ölümünden duyduğu derin hüznü şu şekilde ifade eder: “İyi, usta bir hikâyeciyi, köşesinde yaşayan bir dostu kaybettim. Edebiyatı sevenlerin başı sağ olsun.”⁴⁴

Selimoğlu'nun son yıllarda bir kırgınlığı, hatta küskünlüğü yaşasa da zamanla yazdıklarının değerinin daha iyi anlaşılacağını ifade eden Refik Durbaş, yazarın edebiyatımızdaki yerini şu şekilde ifade eder: “Yaşar Kemal Çukurova'nın rengidir. Kemal Tahir, bozkırın rengi idi, Bekir Yıldız Güneydoğu'nun... Önceki gün ‘zamansız’ bir mevsimde aramızdan ayrılan Zeyyat Selimoğlu ise Karadeniz'in, özellikle de ‘deniz’in rengi idi. ‘Deniz’i yazarken kahramanları ‘gemi’ adamlarıydı. Bu yüzden olsa gerek, edebiyatımızda da ‘direğin tepesinde bir adam’ kimliğiyle yaşadı.”⁴⁵

⁴² *Milliyet*, 2 Temmuz 2000, s.24

⁴³ *Sabah*, 2 Temmuz 2000, s.20

⁴⁴ Doğan Hızlan, “*Penceredeki Yalnız Adam*”, *Hürriyet*, 3 Temmuz 2000

⁴⁵ Refik Durbaş, “*Öyküler Öksüz Kaldı*”, *Sabah*, 2 Temmuz 2000

II. BÖLÜM

2.YAZI HAYATI

Yazdığı hikâyelerle Türk hikâyeciliğine farklı bir soluk getiren Zeyyat Selimoğlu, birçok ödüle de layık görülmüştür. Bu bölümde yazarın çocukluğundan itibaren okuduğu ve etkilendiği yazar ve eserleri kendi ifadelerinden yola çıkarak vermeye çalıştık. Daha sonra da yazı hayatına ilk atıldığı zamandan son eserine kadar yazarlık serüvenini kısaca anlatmayı amaçladık.

2.1.Beslenme Kaynakları ve Etkilendiği Yazarlar

Şüphesiz ki bir yazarın gelişimini etkileyen ve yazdıklarına yön veren en önemli etkenlerden birisi okuduklarıdır. Kimleri okuduğu, kimlerden etkilendiği bir yazar için en önemli meselelerden biridir. Zeyyat Selimoğlu okuma serüvenini anlatırken “Yeniyetmelik günlerimden bu yana neler okudum, nasıl bir okuma sürecinden geçtim?” diye sorduktan sonra şöyle devam eder: “İlk okuduklarım olarak o günlerden özellikle iki dergi gündeme geliyor: *Çocuk Sesi* ve *Mektepli*. Ardından *Arsen Lüpen* ciltlerini, *Parıldayanlar*'ı anımsıyorum. Sonra, *Define Adası*, *Robinson Crusoe* kitapları gözlerimin önünden geçip gidiyor, ama beni oldukça etkileyerek!”⁴⁶

Selimoğlu’nu ilk dönemlerinde etkileyen yazarların başında Ömer Seyfettin ve Peyami Safa gelir. Nazım Hikmet’in *Kurtuluş Savaşı Destanı* ile *Memleketimden İnsan Manzaraları* da okuduğu şiir kitaplarıdır.

Yazarın en çok işlediği konuların başında deniz ve ekmeğini denizden çıkaran gemi adamları gelir. Peki, yazarı denizi ve denizciyi anlatmaya iten sebep nedir? Niçin hikâyelerinde bu konuyu sıkça işlemiştir. Bunun birkaç farklı sebebi vardır. Selimoğlu bunun cevabını şöyle verir:

“Babamın deniz ticareti işiyle ilgili olarak, denizden, özellikle denizcilerden kaynaklanan kitaplar da her zaman ilgi odağım olmuştur. Çevremizde sürekli bu konuda insanların var olması, onların renkli dünyalarından, renkli serüvenlerinden

⁴⁶ Zeyyat Selimoğlu, “Okurluk Serüvenim,” <http://emeginsanati.forumup.com>

etkilenmiş olmam, bu konulardaki kitaplara ilişkin bir ilgi alanı doğurmuştur elbette. Denizdeki, başka her yerdekenden daha kuvvetli olan ferahlık, özgürlük havası da beni etkilemiş olsa gerek. İşte Jack London'un *Martin Eden*'i, Melville'in *Moby Dick-Beyaz Balina*'sı, Hemingway'in *İhtiyar Balıkçı*'sı bu türden eserler. Halikarnas Balıkçısı, edebiyat ürünlerinden çok, ilginç kişiliğiyle, özellikle kuru bir bölge olan Bodrum'a, doğayla, doğanın yeşilliği ve canlılığıyla renk katmış olmasıyla ilgimi çekmiştir.”⁴⁷

Selimoğlu'nun çok değer verdiği eserlerden olan Sait Faik'in *Son Kuşlar*, *Sivriada Geceleri*, *Menekşeli Vadi*, *Sinagrit Baba* adlı öykülerini yerine konulamaz öyküler olarak görür.

Lise eğitimini yaptığı Alman Lisesi'nde Goethe, Schiller, Kleist gibi isimleri okur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Borchert'ten başlayarak, savaş sonrası çağdaş Alman yazarlarını, onların dünyaca tanınmasını sağlayan savaş izlenimi ve anılarından kaynaklanan savaşın ve savaş sonrasının zorluklarını, çöküntülerini yansıtan öykü ve romanları “zevkle” okuduğunu söyleyen yazar bunlar arasında daha sonra bazılarından çeviriler de yapacağı Heinrich Böll, Günter Grass, Wolfdietrich Schnurre, Siegfried Lenz, Hans Erich Nossack gibi isimler sayar. Çağdaş Amerikan edebiyatından ise Faulkner, Hemingway, Steinbeck'i ilk sıralarda okur. Hemingway kısa ve uzun öyküleri, özellikle *İhtiyar Balıkçı*'sı, Steinbeck'in *Gazap Üzümleri*, *Bitmeyen Kavga* ve *Fareler ve İnsanlar*'ı anımsadığı kitaplar arasındadır. Ruslardan Gogol ile Çehov ve Çek yazar Bohumil önemli gördüğü yazarlardandır.

“Dümdüz bir üslupla yazan değil de anlatımında artistik pırıltılar bulabildiğimiz, değişik ve şaşırtıcı tatlar getirebilen yazarlara özellikle” ilgi duyduğunu söyleyen yazar “hepimizin içimizde ruhundan esintiler taşıdığımız” *Don Kişot*'u ve bir yanıyla bir Osmanlı yazarı görünümündeki İvo Andriç, ve onun *Drina Köprüsü*, *Bosna Hikayeleri*'ni de söylemeden geçemez.

Okurluk serüveni böyle çok farklı ve geniş olan Selimoğlu'nu en çok hangi yazarlar etkilemiştir: “Bu yazarlardan hangisinden etkilendiğime gelince, işte bu soruyu yanıtlamak hayli zor. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak, belki tek birinden değil, bir kaçından değil, belki de hepsinden etkilenmişimdir ya da hiç birinden... Ama hepsinin de, arada anımsayamadığım başkalarının da, elbirliğiyle beni yazmaya yönelttiklerinin, beni yazmaya özendirdiklerinin

⁴⁷ a.g.y.

yanlışı az, doğruya yakın bir gerçek olduğu düşünülebilir.”⁴⁸

2.2.Yazarlık Serüveni

Öykülerinde Karadenizli gemi adamlarını farklı yönleriyle başarılı bir şekilde anlatan Zeyyat Selimoğlu yazmaya lise yıllarında başlar. Kompozisyon dersindeki başarılı yazılarıyla edebiyat öğretmeni Zeki Ömer Defne'nin takdirini kazanır. Defne, liseli Zeyyat'ı yazmaya teşvik eder. Selimoğlu o yıllarda yazdığı kısa hikâyelerini *Çınaraltı* ve *Milliyet*'te yayımlar.

1949 yılında Cumhuriyet'in düzenlediği Yunus Nadi Armağanı yarışmasına katılır. Yarışmanın konusu “Bir yurt yazısı”dır. O yıllarda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenci olan yazar da yarışmaya “Rize'nin Köylerinden” adlı yazısıyla katılır. Yarışma sonucu açıklandığında Selimoğlu ilk ödülünü almıştır.

Selimoğlu babasının doğduğu Rize'ye bir okul tatilinde gitmiştir ve oradaki köylerin atmosferi kendisini çok etkilemiştir. Kendi ifadesiyle yazısında da Rize'nin köylerini anlatmasına bu etki vesile olmuştur.

Ödül kazanması Zeyyat Selimoğlu'nu sürekli yazmaya teşvik eder. Kendi deyimiyle bu konuda şanslıdır da. Çünkü babası gemi işletmeciliği yapıyordur ve kendisi de hemen her yaz gemilerin yaptığı Akdeniz seferlerine katılarak yazı yazmak için bol “malzeme” toplamaktadır. Böylece gemideki gözlemleriyle, gemi adamlarının seferdeki hallerini, yaşadıklarını, üzüntü ve sevinçlerini anlatan öyküler kaleme alır. Bu hikâyeler başta Varlık olmak üzere çeşitli mecmualarda yayımlanır.

Selimoğlu *Varlık Yayınları*'nı yöneten Yaşar Nabi'ye büyük saygısı olduğunu ifade eder. Çünkü her yanına gidişinde kendisinden hikâyeye istemekte ve bunları da yayımlamaktadır. Bu hikâyeler zamanla birikir ve bir kitap olacak hacmi bulur. Zeyyat Selimoğlu da Yaşar Nabi'den hikâyelerini bir kitapta toplayıp basmasını ister. Fakat Yaşar Nabi onu hep atlatır. Çünkü kitap basımında kalite değil ticari kaygı ön planda tutulmaktadır.⁴⁹ Hikâyelerini *Varlık Yayınları*nda bastıramayan Selimoğlu 1955 yılında ilk kitabını *Yenilik Yayınları*'ndan çıkarır: *Kavganın Sonu ve Başı*.

⁴⁸ a.g.y.

⁴⁹ Alpay Kabacalı, *Kültürümüzden İnsan Adaları*, Yapı Kredi Yay., İst., 1995.

1955'te ilk kitabını yayımlayan Selimoğlu bir süre öykü yazmaya ara vermek zorunda kalır. Sebebi ekonomiktir. Yani iş hayatı. Babası gemici olan yazar, fakülteyi bitirdikten sonra babasının işini yürütür. Türk Şilepçilik Şirketi ortakları arasında yer alır.

İkinci hikâye kitabını ilk kitabından tam 14 yıl sonra 1969'da yayımlar: *Direğin Tepesinde Bir Adam*. Ardından *Kıçüstünde Toplantı* (1970) ve *Koca Denizde İki Nokta* (1973) kitapları gelir.

Seferlerin birinde gemi fırtınaya tutulur. Kefken'de karaya vurması üzerine yaşananlar *Karaya Vurdu Deniz* adlı kitaptaki hikâyelere konu olur.⁵⁰ Çünkü gemicilerin yabancı ülkelerde yaşadıkları Zeyyat Selimoğlu'nun her zaman ilgisini çekmiştir: “Gemi bir limana hatta yabancı bir limana geldiği zaman, gemilerin bu liman karşısında heyecanları var, ne yapacaklar, nelerin peşinde koşacaklar? Bir kere ucuz eşya almak kaygısıyla koşmaları var. Uzun bir süre denizde kaldıklarından bir kadın bulma arzusuyla koşmaları var. Bir eğlenceye gidebilmek...”⁵¹

Zeyyat Selimoğlu geminin elden çıkmasıyla ortaklığı sona erince iş hayatını bırakıp yazarlığa döner. Hikâyelerin yanı sıra radyo oyunları yazmakta ve çeviriler yapmaktadır. Selimoğlu yazarlığı bir “keşif” hareketi olarak görür. “Dilimizin güzelliklerini ortaya çıkarmak, olanaklarını bulabilmek için yapılan bir hareket.”

Zeyyat Selimoğlu ikinci ödülünü *Direğin Tepesinde Bir Adam* adlı kitabıyla Sait Faik Armağanı'na layık görülerek kazanır. Sonraki yıllarda da *Koca Deniz'de İki Nokta*'yla 1974 Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü, *Derin Dondurucu İçin Öykü* adlı kitabıyla da 1994 Haldun Taner Öykü Ödülü'nü kazandı. Ayrıca yazara Edebiyatçılar Derneğince Onur Ödülü, *Hürriyet Gösteri* dergisi tarafından da Türkçeye katkılarından dolayı teşekkür plaketi verilmiştir. Hikâyeciliğinin yanında iki roman bir de hatıra kitabı kaleme alan yazarın yirminin üzerinde çevirisi ve bir de radyo oyunu bulunmaktadır.

⁵⁰ *Karaya Vurdu Deniz* kitabıyla ilgili yazarın ayrıldığı eşi Muhterem Pekgöz'ün verdiği bilgiler dikkat çekicidir. Yazar *Gemi Adamları* kitabından sonra eşine ne yapalım diye sorar. Muhterem Hanım eşini yönlendirdiğini ve bu soruya şöyle cevap verdiğini ifade eder: “*Gemi Adamları*'ndan sonra ne yapalım dedi. Dedim ki gemi adamlarını karaya vurduralım. Bunların karadaki hayatlarını yaz dedim. *Karaya Vurdu Deniz* ortaya çıktı.”(Muhterem Pekgöz'le yaptığımız 29 Aralık 2010 tarihli telefon görüşmesinden.)

⁵¹ “Doğan Hızlan, Sennur Sezer, Kürşat Başar'ın Zeyyat Selimoğlu İle Konuşmasından”, *Gösteri Dergisi*, Ocak 1985, s.50

III. BÖLÜM

3.ESERLERİ

3.1.TELİF ESERLERİ

3.1.1.HİKÂYE

İlk hikâye kitabını 1955 yılında çıkartan Selimoğlu, son hikâye kitabını da ölmeden iki yıl önce 1998 yılında çıkarmıştır. Toplam on iki olan kitapları yazarın hikâyeciliğini işlediğimiz bölümde incelediğimiz için burada sadece künyelerini vermekte yetiniyoruz.

Kavganın Sonu ve Başı (1955), Yenilik yayınlar, İst., 1955.

Direğin Tepesinde Bir Adam (1969), Can yayınları, İst., 1992.

Kıçüstünde Toplantı (1971), E yayınları, İst., 1971.

Koca Denizde İki Nokta (1973), Can yayınları, İst., 1984.

Karaya Vurdu Deniz (1975), Can yayınları, İst., 1984.

Soyunanlar (1980), Hür yayın, İst., 1980.

Çiçekli Dağ Sokağı (1982), Can yayınları, İst., 1982.

Gemi Adamları (Bütün Gemici Hikayeleri)(1984), Can yayınları, İst., 1984.

Bir Şarkı Gibiydi (1987), Can yayınları, İst., 1987.

Aramızdaydı O Gün (1990) Can yayınları, İst., 1990.

Denizlerin İstanbul (1992) Can yayınları, İst., 1992.

Derin Dondurucu İçin Öykü (1995), Varlık yayınları, İst.,1995.

Bahar Yorgunluğu (1998), Can yayınları, İst., 1998.

3.1.2.ROMAN

Edebiyatımızda daha çok hikâye ve çevirileriyle tanınan Selimoğlu iki de roman yazmıştır. Aslında bu eserlerin hacimleri de romandan ziyade uzun hikâyeye benzemektedir. Bu durumun yazarın çok çalışkan bir karakter olmamasından kaynaklandığını ifade eden Feridun Andaç şunları söylemektedir: “O çok sıkıntıya gelemeyen biriydi. Yirmi dört saat yazıyı düşünen biri değildi. Kısa öyküler yazmasının sebebi de budur. Romanlarına kendisi bile roman demedi. Mizaç olarak Sait Faik’e benzer bir tarafı da vardı.”⁵²

3.1.2.1.*Deprem*

Zeyyat Selimoğlu’nun *Deprem* adlı romanının birinci baskısı Sander Yayınları tarafından 1976’da, ikinci baskısı ise 1995’te Varlık Yayınları tarafından yapılmıştır.

“Uykusuz kaldığım bir gece, içinde yaşadığımız şu büyük kentin bir deprem bölgesi olduğu düşüncesi kafama takıldı. İşte *Deprem*’in çekirdeği böyle oluştu. Sürüp gitmekte olan bu büyük kent depremi, her gün yüzlerce insanı sarsar, bozar, çökertir. Fazılzade ile Sefer de kurtulamazlar bu depremden, hem de en uçlarda yer almış iki insan olmalarına karşın... İnsanın dramı hep etkilemiş, beni yazmaya zorlamıştır.” diyen yazar bu romanında kent hayatının insanı düşürdüğü olumsuz durumları anlatır.

Sinemaya da uyarlanan *Deprem* romanı köyden kente gelen insanın karşılaştığı zorlukları konu edinir. Romanın başkişilerinden Mitarili Deli Sefer, Zekiye adlı kıza zorla sahip olur. Zekiye onunla evlenmek zorunda kalır. Deli Sefer Zekiye’yle kavga edip onu öldürmeye çalışır. Fakat son anda kendine gelir ve onu öldürmekten vazgeçer. Ardından köyünü bırakıp İstanbul’a gider. Bu durum köyden kente göçün farklı sebeplerinden birine dikkat çekmektedir. Köyü terk edip kente gitmenin sebebi geçimsizlik ve huzursuzluktur. Deli Sefer İstanbul’da bir barda kabadayı olarak çalışmaya başlar. Adı gibi “deli” olan Sefer, bu sırada Nurcan adında bir hayat kadınıyla tanışır, onu sever. Sevmeyi öğrenen Sefer Nurcan’a duyduğu bu sevgi yüzünden kolayca kandırılır ve bir cinayet işler. Cinayetten sonra hapse giren Sefer, cezasını yatıp çıktığında durulmuştur. Bir türlü alışamadığı ve insanlarıyla kaynaşamadığı İstanbul’da artık çok bunalmaktadır. Çareyi kaçmakta bulur. Bir zamanlar

⁵² Feridun Andaç’la, 21 Aralık 2010 tarihinde yaptığımız telefon görüşmesinden.

köyünden İstanbul'a kaçtığı gibi bu sefer de Deli Sefer İstanbul'dan köyüne kaçar. Bu dönüşü Ahmet Günlük şöyle yorumlar: “Selimoğlu deli de olsa üçkâğıtçı olmayan Sefer'in bir türlü anlaşılabilir uyuşmadığı bencil hırslarla dolu kentin orman yasasını da vermeyi amaçlamış *Deprem*'de.”⁵³

Selimoğlu'nun uzun hikâye de denilen bu romanı Yönetmen Atıf Yılmaz tarafından “Delikan” adıyla sinemaya uyarlanmıştır. Romanın sinemaya aktarılırken adının değiştirilmesini yazar “Bundan bir süre önce *Deprem* adıyla bir film çekildi, bu yüzden filmin adının değişik olmasını uygun bulduk.”⁵⁴ sözleriyle açıklar.

Kitabın filme aktarılması aşamasında romanında değişikliklerin yapılacağını bildiğini söyleyen Selimoğlu “Kendi yapıtıma ille de bağlı kalınmasını istemek, sinema sanatçısını kısıtlamak, ona saygısızlık, onun sanatına saygısızlık etmek olurdu.”⁵⁵ diyerek bu durumu gayet normal bulduğunu ifade eder. *Deprem* romanından farklı olarak “Delikan” filminde eklenen bazı bölümler vardır. Filme eklenen bu bölümler hakkında “Çok iyi oturmuş yerine, romana da koysam yeridir.” diyen yazar eklenen manilerin de gayet güzel olduğu görüşündedir.

Selimoğlu romanının filme aktarılmasından bir hayli memnun kalmıştır. Fakat romanda olup da filmde olmayan bir şey vardır: deniz. Denizi çok seven ve eserlerinde farklı halleriyle anlatan yazar denizin “Delikan” filminde de olmasını çok istediğini ifade eder.

Filmin başrollerinde Tarık Akan ve Müjde Ar oynamıştır. Müjde Ar köylü kızı Zekiye'nin konuşmalarını çok edebi bulur. Bu eleştiriye yazar şu cevabı verir: “Roman için de geçerli bir eleştiridir öyleyse, benden kaynaklanan bir hata demek ki.”⁵⁶

3.1.2.2. Tutkunun Köşeleri

Bu kitap Yazko Yayınları tarafından 1982'de İstanbul'da basılmıştır. 139 sayfa olan roman 13 bölümden oluşur. Roman ayrı bir öykü de diyebileceğimiz kısa bir bölümle başlar. Bu kısımda romanın kahramanlarından Rıfat'ın, dayısı Harun'a basit bir tartışmanın

⁵³ Ahmet Günlük, *Varlık*, “Delikan”, Mart-1983, s.43

⁵⁴ “Delikan'ı Yaratana Nokta'da Buluştu”, *Nokta*, Nisan-1982, s.39

⁵⁵ a.g.y., s.40

⁵⁶ a.g.y., s.43

sonucunda tokat atması anlatılır. Bu kısa öykünün kahramanları ile romandaki kişiler aynıdır. İlk başlarda bu ilk kısımla roman arasında çok ilişki yokmuş gibi gözükse de, sonraki sayfalarda romanın adeta bu olayın üzerine kurgulanmış gibi olduğu görülür. Çünkü olayın anlatıcılarında birisi dayak yiyen dayıdır.

Yeğeninden dayak yiyen Harun Almanya’da on dört yıldır gurbetçi olarak çalışmaktadır. Almanya’ya bir sefere giden gemicilerle barda otururken onlara gurbet hayatını ve yeğeni Rıfat’la yaşadıklarını anlatır. Harun Almanya’ya bir türlü alışamamıştır. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta gurbetçi Harun ile *Çiçekli Dağ Sokağı* kitabındaki “Alman Konyağı” adlı öyküdeki adı verilmeyen gurbetçinin aynı kişi olduğudur. Çünkü sözü edilen hikâyedeki kişi ile romandaki kahramanın konuşmalarının bir kısmı birbirinin aynısıdır.

Dayısına tokat atan Rıfat çocukluğundan beri asi ve doyumsuz bir tiptir. Babasının memuriyetini beğenmez ve ona kızar. Daha küçükken bir bisiklet tamir dükkânı açar, Kamyonculuk yapar. Rıfat’ın psikolojisinin bozuk olmasındaki en önemli etkenlerden birisi küçükken trende uğradığı bir tecavüzdür.

Harun’la Rıfat bir otobüs alıp dolmuşçuluk yapmaya başlar. Fakat aynı hatta çalışan bir başka otobüs onların işini aksatmaktadır. Bu otobüsü kardeşleri ve arkadaşlarına taşılayacak kadar kötü niyetli olan Rıfat dayısını da ortaklıktan çıkartmak için türlü yollar dener. En sonunda yolcuların ortasında onu tokatlar. İşte romanın başındaki kısım bu olayı anlatır. Ortaklıktan ayrılan Harun Almanya’ya gider. Yıllar sonra bir gün, kendisine tokat atmış olan yeğeni kapıda görünür. Rıfat artık Türkiye’nin en büyük otobüs şirketlerinden birine sahiptir. Fakat işi daha da büyütüp Almanya’ya uçak seferleri düzenlemek ister. Bunun için de dayısından hanımı üzerine bir şirket kurmayı talep eder. Çünkü Harun’un eşi Almandır. Rıfat dayısı Harun’u da şirkete müdür yapar. Fakat çok geçmeden Harun şirketin bir paravan şirket olduğunu, asıl amacın kanunsuz yollarla yedek parça satmak olduğunu anlar. Ve bir süre sonra da yeğen Rıfat dayısı Harun’a iki yüz yirmi bin marklık borcu miras bırakarak Türkiye’ye kaçar. Bu durum Harun’la karısının evliliklerini zora sokar. Bir süre sonra da Harun sıkıntıdan hastalanır, kalp krizi geçirir, safra kesesi alınır. Rıfat’ın işleri birkaç yıl daha iyi gider. Fakat kardeşleri başta olmak üzere şirketindeki çalışanları bir bir onu terk eder ve iflasın eşğine gelir.

Bu roman Almanya’da çalışan Türk işçilerin çektikleri gurbet hayatını ve kötülük görerek büyüüp etrafındakilere hep kötülük yapan psikolojisi bozulmuş bir insanı anlatması yönleriyle önemli bir eserdir.

3.1.3.ÇOCUK ROMANI

Zeyyat Selimoğlu’nun üç tane çocuk romanı bulunmaktadır.

3.1.3.1.Yavru Kayık

Yazarın çocuk kitaplarından biri olan eser küçük bir kayığın özgürlük mücadelesini anlatır. Kitabın birinci baskısı İstanbul’da Doyuran Basımevinde, 1980 yılında yapılmıştır.

Kitabın konusu kısaca şöyledir: Bir geminin arkasına bağlı olarak yıllarını geçirmiş olan yavru kayık artık bu esaretten çok bıkmış ve özgürlüğüne kavuşmak istemektedir. Martıyla yaptıkları konuşmada içini ona döker. Martı da onu kurtarma sözü verir. Planı şöyledir: Gagasıyla yavru kayığı gemiye bağlayan halatı koparmak. Fakat bunu başaramaz. Martı, yavru kayığı kurtaramayınca yunus balığı ona yardım etmek ister. Yunus balığı Karadenizli bir yunustan horon tepmesini öğrenmiştir. Bir de kemeçe çalan yunus bulursa bu işi bitirecektir. Burada Karadenizli olduğunu bildiğimiz yazarın Karadeniz ve kemeçeyi konu edinmesi dikkat çekicidir. Ama sonuçta yunus balığı da halatı koparamaz. Çok üzülen yavru kayığa kılıçbalığını yardıma çağıracağını söyler. Çok geçmeden kılıçbalığı gelir; fakat o da halatı kesemez. Çünkü onun kılıcı kesici değil delicidir. Hikâyenin bu kısımlarının çocuklar için öğretici olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Kılıçbalığı yavru kayığa testere balığını göndereceğini söyleyerek gider. Ve nihayet testerebalığı gelip halatı kesince yavru kayık kendine göre esaretten kurtulup hürriyetine kavuştuğunu düşünür. Fakat bir süre sonra koca denizin ortasında yalnız kalınca eski halini arar olur. İmdatına bir motorla ona yaklaşan sarı kafalı Ali yetişir. Ali onu alır ve kıyıya götürür. Yavru kayığa iki kürek alır ve boya getirerek üzerine ismini yazar: Özgür.

Yavru kayıkla Ali birbirlerini çok severler. Yavru kayığın çok mutlu olduğunu gören arkadaşları martı, yunus balığı, kılıçbalığı ve testerebalığı bu duruma çok sevinir. Hep beraber eğlenirler. Burada dikkat çekici bir durum bu eğlenceye kemeçe eşliğinde bir hamsi horon ekibinin katılmasıdır. Zeyyat Selimoğlu birçok hikâyesinde olduğu gibi bu eserinde de horon, kemeçe ve hamsi gibi Karadeniz’e özgü değerleri kullanır.

3.1.3.2.Martılar Adası

Bir çocuk romanı olan bu eserin ilk baskısı Cem yayınlarınca 1979'da yapılmıştır. Günümüzde de Can Çocuk yayınları tarafından basılmaktadır. Eserin içerisinde konuyla ilgili resimler çizilmiştir.

“Günün birinde Martılar Adası'nın da, adada yaşayan martıların da korktukları şey başlarına geldi: İnsanoğlu adaya adımını attı. Ve adaya atılan ilk adımda olanlar oldu. Şimdi okuyacağınız bu roman, bir martı ailesinin yaşamında tüm adalı martıların ve Martılar Adası'nın yaşanmış öyküsüdür. Atılan her yanlış adım, doğada sarsıntılar yaratır, dengesizliklere neden olur ve martılar çılgılığı basar: Yapmayın, yapmayın, yapmayın!”⁵⁷ Kitap bu şekilde tanıtılır. Martıların yaşadığı bir adaya insanın ayak basmasıyla martıların huzuru bozulur. Çocuk kitabının asıl anlatmak istediklerinden birisi hayatta atılan her yanlış adım, yapılan her yanlış hareket olumsuz bir sonucu doğurur. Bencillik etrafa zarar verilmesine neden olur.

3.1.3.3.Uyumsuz Nuri

Eser Zeyyat Selimoğlu'nun çocuk kitapları arasında yer alır. 1981 yılında Can Yayınlarından çıkmıştır. Yazar diğer çocuk romanlarında olduğu gibi bu eserinde de öğretici bir anlatım tarzını tercih etmiştir. Farklı hikâyelerden oluşan eser, çocuklara iyilik, hoşgörü ve uyum gibi değerleri mizah unsurlarını da kullanarak vermeye çalışır. Eğlendirmesi, eğlendirirken öğretmesi yönüyle kayda değer bir çocuk kitabıdır.

3.1.4.ANI

Zeyyat Selimoğlu sadece bir tane anı kitabı yazmıştır. Aslında hikâyelerinin birçoğu (özellikle gemicileri anlattığı hikâyeler) anı özelliği de taşımaktadır. Yazarın hayatıyla ilgili önemli bilgilerin verildiği anıları hakkında Feridun Andaç şunları söyler: “Onun anıları sıra dışı anılardır aslında. Onlar herhangi bir yaşantının anıya dönüşmesi değil. Zeyyat Bey neyi nasıl yazması gerektiğini bilen biriydi. Dostluk ilişkilerinde de öyleydi, çok ölçülüydü. Bu

⁵⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Martılar Adası*, Can Sanat Yay., İst., 2005

ölçü yazısına da yansımıştır. Anıları da öyle. Ben şunları yaşadım değil, çağının içinden hayata bakıyor ve o hayata tanıklık ediyor. Onun anıları çok göz ardı edilmiştir.”⁵⁸

3.1.4.1.Yeni Defterden Eski Deftere

Bu eserin ilk baskısındaki adı *Eski Defterden Yeni Deftere*'dir. Anlatı türünde olan eser 1999'da İş Bankası Yayınları tarafından *Yeni Defterden Eski Deftere* adıyla basılmıştır. Kitap, yazarın aldığı bir davetle başlıyor. Yazar “Çağdaş Alman Edebiyatından Türkçe Çeviriler” adlı bir konferansa çağrılmıştır. Burada üslupla ilgili dinlediklerini aktarır. Selimoğlu eserde, dünle ilgili bölümleri “Eski defter” olarak niteliyor. Eski Defter bölümünde 1936-1944 yılları arasındaki Alman Lisesi'ni anlatır. O zamanları yaşayanların, özellikle çocukların dertleri, sıkıntıları, çektikleri, Almanya'nın öğretmenler aracılığıyla yansıyan “Nazi” yönü. Lisedeki Alman arkadaşlarının öyküleri “Almanya'nın yıllar önce gençlerini nasıl Nazizm kurbanı ettiğinin yalın ve çarpıcı anlatımıdır.”⁵⁹

Nazizm propagandası Türk Milli eğitiminde yasaklansa da kimi hocalarda kendini hissettirmektedir. Selimoğlu bu yüzden okuldan biraz soğur. Kitap Hamburg'u da anlatır. Liman kentinin gemicileriyle birlikte farklı özelliklerine de değinir. Selimoğlu kitabın son bölümünde Babıâli ve Beyoğlu hatıralarını anlatmıştır. Sait Faik ve Celal Sılay, Babıâli, Kadıköy'den kalkan vapurlar anlatılanlar arasındadır.

“1936-1944 yılları arasında İstanbul Alman Lisesi öğrencisi olmayıp da Siegfried Lenz'i çevirmemiş olsaydım, şimdi Hamburg beni bilmiş ve çağırmış olmayacaktı. Bu satırların yazıldığı sırada Almanya'da Nazi ırkçılığının Dazlaklar aracılığıyla hortladığının kanıtı olaylar gündeme gelirken, nasyonal sosyalizmin şahlanış ve yıkılış yılları olan 1936-1944 tarihleri arasında İstanbul Alman Lisesi'ndeki öğrenciliğimle ilgili kimi anılar beni yazmaya iteliyor. Şimdi, o eski defteri açıyorum...” Kitabın arka kapağında bunları söyleyen yazar bu eserde özellikle öğrencilik yıllarından kalma hatıralarını etkili bir şekilde anlatır.

3.2.ÇEVİRİLERİ

Zeyyat Selimoğlu Alman Lisesi'nde okuyarak Almancayla tanışır ve zamanla Almancayı geliştirir. Bu dile olan ilgisi onu çok okumaya ve çeviri yapmaya sevk eder. “Örgüsü sağlam hikâyeleri yanında, seçmeci tavrı ve özgün çevirileriyle dünya edebiyatının

⁵⁸ Feridun Andaç'la, 21 Aralık 2010 tarihinde yaptığımız telefon görüşmesinden.

⁵⁹ Filiz Nayır Deniztekin, “Eski Defterden Yeni Deftere”, *Varlık*, S.22, s.73-74

seçkin başyapıtlarını da kazandırdı edebiyatımıza.”⁶⁰ Yazarın Almancadan yaptığı yirminin üzerinde çevirisi vardır.

3.2.1. *Altı Çağdaş No Oyunu*

Japon yazar Yukio Mişima'nın bir oyunudur. Can yayınları tarafından Ocak 1991'de basılmıştır.

Bu kitaptaki birer perdelik oyunlar 1950-55 yılları arasında çağdaş oyunlar olarak Tokyo Tiyatrosu'nda sahneye konmuştur. Çok yetenekli bir dram yazarı olan "Mişima", yeniden bu oyunları gündeme getirmeyi başarmıştır. Çağdaş "*No Oyunları*", Japon tiyatrosunu Türk okuyucusuna tanıtmaya açısından önemlidir.

3.2.2. *Dalgaların Sesi*

Japon yazar Yukio Mişima'nın anlatı türünde bir eseridir. Varlık yayınları tarafından 1995'te basılmıştır.

Bir ergenin kendi bedeni üzerinden hayat ve ölümle hesaplaşma sürecini; ölüm, kan ve intihar saplantısı, eşcinsellik gibi temalar üzerinden anlatılan otobiyografik özellikler taşıyan bir romandır.

3.2.3. *Bir Maskenin İtirafı*

Japon yazar Yukio Mişima'nın eseridir. Can yayınlarınca 2010'da basılmıştır.

İkinci Dünya Savaşının kaotik ortamında geçen yarı otobiyografik çarpıcı bir romandır. Eser, ölüm, şiddet, vahşet ve çarpık seks dürtüleri ile kanlı fanteziler içinde yalpalayan kahramanının, sosyal baskılardan kendisini korumak amacıyla bir "maske" arkasına saklanmasını anlatır.

3.2.4. *Bunlar da mı İnsan?*

⁶⁰ Refik Durbaş, "Öyküler Öksüz Kaldı", *Sabah*, 2 Temmuz 2000

Aslı İtalyanca olan eserin türü denemedir. Can-Sanat yayınları tarafından 1996'da basılmıştır.

Kitabın yazarı Primo Levi, bu eserde Nazi toplama kamplarında yaşadıklarını ve şahit olduklarını anlatır.

3.2.5.İlk Yılların Ekmeği

Alman yazar Heinrich Böll'ün romanı olan eser Can yayınları tarafından 1998'de basılmıştır.

Bu romanda, savaştan hemen sonra baş gösteren zor yıllardaki ekmek kavgasından bir kesit anlatılır. Savaşın yıkıcı bir güçle sarsmış olduğu değerler ne olursa olsun, romanın başkişisi, insanca yaşamak için zor yılları deneme, zorlama, üstesinden gelme çabası içindedir. Savaş sonrası Almanya'sının yoksulluk içindeki halini gözler önüne seren '*İlk Yılların Ekmeği*' Nobel Edebiyat Ödülü kazanmış ünlü yazarın en önemli romanlarından biridir.

3.2.6.Kardeşim Rüzgâr Kardeşim Deniz

Can yayınları tarafından 1999'da basılan romanın aslı Portekizce'dir. *Şeker Portakalı* adlı romanıyla ülkemizde hemen herkesin tanıdığı Brezilyalı ünlü yazar Jose Mauro de Vasconcelos'ın romanıdır. Romanın başkişisi, damarlarında Çingene kanı taşıyan yetim Chicao'dur. Brezilya'nın kıraçlarında büyüyen Chicao, rüzgârı ve denizi kardeşi bilir. Ateşli, güzel Joaninha'nın sevgilisi ve o kıyının en güçlü erkeği olur.

3.2.7.Kurnaz Tilki

Ünlü Alman yazar Goethe'nin eseri Can yayınlarınca 1998'de basılmıştır. Bu eser devleti yönetenlerin iç yüzlerini, bir masal havası içinde anlatır. Kitapta ormanlar kralı aslan ve çevresindekilerle, halktan biri olan kurnaz bir tilki'nin çatışmaları ve sürtüşmeleri ilginç olaylarla aktarılır. İlkokul ve ortaokul çağındaki çocukların severek okuduğu bir kitaptır.

3.2.8. *Trenin Tam Saatiydi*

Alman yazar Heinrich Böll'ün romanı olan eser Can yayınları tarafından 1996'da basılmıştır.

Kısa bir roman olan eserde İkinci Dünya Savaşı'nda Alman ordusunun bütün cephelerde çökmeye başladığı günlerde, Andreas adında genç bir Alman eri cepheye katılma emrini alır. Kesin bir ölüme gittiğini düşünen Andreas, bindiği trenin geçtiği bir ara istasyonda randevu evinde genç bir Polonyalı kızla buluşur. Aralarındaki ilişki, cinsellikten çıkıp gerçek bir sevgiye dönüşür.

3.2.9. *Âdemoğlu Neredeydin*

Alman yazar Heinrich Böll'den çevrilen roman Can-Sanat yayınları tarafından 2009'da basılmıştır.

Bu eser insanoğlunun yaşayabileceği en büyük acıyı yani savaşı anlatır. Savaşın acımasızlığı altında ezilen, yitip giden genç insanlar, küçücük umutlarına tutunanlar, onca yaşanan olumsuzluğun içinde doğan küçük aşklar ve en önemlisi de savaşın vazgeçilmezi olan ölüm eserde çarpıcı bir şekilde anlatılır.

3.2.10. *Azizler Kampı*

Polonyalı yazar Tadeusz Novakovski'nin bir romanıdır. İş Bankası kültür yayınları tarafından Ocak 2003'te basılmıştır. Yazar *Azizler Kampı*'nda Polonya halkının 2. Dünya Savaşı sonundaki yazgısını dile getirir. Almanların kurduğu ve Amerikalılar'ın yönetimine geçen vatansız bir avuç Polonyalı geleceğe kuşkuyla bakar. Roman bu çaresiz insanların içler acısı durumunu hatıralarıyla birlikte anlatır.

3.2.11. *Karşı Çıkmak Gerekiyordu*

Alman yazar Wolfdietrick Schnurre'un romanı olan eser İş Bankası kültür yayınları tarafından Ocak 1999'da basılmıştır.

Bu kitapta anlatılan olaylar 1945-47 yılları arasında geçer. Tarihten de anlaşılacağı gibi bu eser savaş anını ve savaş sonrasını anlatır.

3.2.12.Pal Sokağı Çocukları

Macar yazar Ferenc Molnar'ın eseridir. Can-Çocuk yayınları tarafından 2000 yılında basılmıştır.

Bir çocuk kitabı olan öykü, 20. yüzyılın başında hızla gelişen Budapeşte'de, oyun sahalarını Kızıl Gömlekliler denen zengin çocuklarından korumaya çalışan yoksul çocukların savaşı anlatır. *Pal Sokağı Çocukları* dünya çocuk edebiyatının başyapıtlarından biridir. Macar yazarı Ferenc Molnar'ın çocuklar için yazdığı bu kitap, yıllardır çocukların en çok okuduğu kitaplardandır.

3.2.13.Sıkı Kontrol Edilen Trenler

Çek edebiyatının önemli isimlerinden Bohumil Hrabal'ın romanı olan eser Everest yayınlarınca 2007 yılında basılmıştır.

Savaş sonrası Çek edebiyatının en önemli kalemi kabul edilen yazar bu eserinde hayatın ağır aktığı bir kasabanın tren istasyonunda, istasyon şefinin telgrafçı kızla çapkınlığını ve İkinci Dünya Savaşı'nın pençesinde insanların neler çektiğini anlatır. Roman 1965'te kaleme alınmıştır ve artık çağdaş klasikler arasında anılmaktadır.

3.2.14.Şüph

Alman edebiyatından Friedrich Dürrenmant'tan tercüme edilmiştir. İş Bankası kültür yayınları tarafından 2006'da basılmıştır. Yeni emekli olmuş bir komiserin emekliliğini keyfince geçirmeyi bırakarak hastanede gözüne ilişen bir fotoğraftan doğan şüphesinin peşinde koşmasını anlatır.

3.2.15. *Bosna Hikâyeleri*

İngilizce'den tercüme edilen kitap Varlık yayınlarınca Haziran 1994'te basılmıştır. Eser aslen Bosnalı olup Nobel Ödülü'nü kazandıktan sonra bütün dünyada ünlenen çağdaş Yugoslav edebiyatının önde gelen yazarlarından İvo Andriç'in üç öyküsünden oluşur. Müslüman ve Hıristiyanların ortak yaşamından alınmış gerçek sahneleri anlatan bu öyküler, tarih açısından ilgi çekicidir.

3.2.16. *Yankı*

Alman yazar Hans Erich Nossack'tan tercüme edilen eser 1970 yılında Yankı yayınları tarafında basılmıştır. Almanya'da büyük yankılar uyandıran eserde yazar ikinci dünya savaşından sonra bir türlü geri dönemediğini anlatır.

3.2.17. *Tanrı Sevenleri Korur*

12 Eylül darbesi nedeniyle kitaplarının Türkçe'de yayımlanmasına izin verilmeyen Avusturyalı yazar Mario Simmel'in eseridir. Bu roman bir gazete muhabiri ile esrarlı bir kadın arasındaki ilişkiyi anlatır. Eser aşk, ölüm ve cinayeti irdeler. Eser E yayınları tarafından 1971 yılında basılmıştır.

3.2.18. *Tracy'nin Kaplanı*

Bitlis'ten Amerika'ya göç eden Ermeni bir ailenin çocuğu olan William Saroyan'dan tercüme edilen roman İş Bankası kültür yayınları tarafından 1999 yılında basılmıştır. Sıradan insanları ve onların masumiyetini anlatan eser durgun, sakin, sade ve bir o kadar da güzel olarak tarif edilir.

3.2.19. *Silah Arkadaşları*

Rus yazar Konstantin Simonof'un romanı savaş yıllarından kesitler sunmaktadır. Eser 1971 yılında E yayınları tarafından basılmıştır.

3.2.20.*Bin Beyaz Turna*

Nobel ödüllü Japon yazar Kavabata Yasunari'nin romanı ilk kez Cem yayınları tarafından 1968 yılında basılmıştır.

Eserdeki genç adam ölen babasının eski sevgililerinden birinin düzenlediği bir çay seremonisine katılmak zorunda kalır. Bu toplantıda babasının başka bir sevgilisi ve kızıyla tanışır. Çıkışta kadın onun yolunu gözler. Bu buluşma beklenmedik bir yakınlığa yol açar. Genç adamın önce kadınla daha sonra da kızıyla arasında özel bir bağ oluşur. Ölüm, arzu, şehvet ve özlemin konu edildiği bir eserdir.

3.2.21.*İşgal Altında*

Siegfried Lenz'den tercüme edilen eser 1982 yılında Can yayınları tarafından yayınlanmıştır. İkinci Dünya Savaşında Alman işgali altındaki Norveçli direnişçiler, Alman işgal komutanına suikast düzenler. Nazi generali, bu suikasttan yaralanarak kurtulur ve kendisini öldürmeye kalkışan direnişçilerden öcünü almak ister. Bu amaçla halkın ileri gelenlerden bir kısmını tutuklatır.

3.2.22.*Vatan Sağolsun*

Alman yazar S. Mario Simmel'in romanı olan eser İnkılâp yayınları tarafından 1985 yılında basılmıştır.

3.2.23.*Sayın Başkan*

Miguel Angel Asturias'ın romanı olan eser 1967 yılında 20. Yüzyıl yayınları tarafından basılmıştır.

IV. BÖLÜM

4.HİKÂyecİLİĞİ

Selimoğlu'nun hikâyeciliğini çeşitli başlıklar altında inceleyebiliriz. Hikâyenin yanı sıra roman ve anı gibi türlerde de eserler üreten Zeyyat Selimoğlu, edebiyatımızda daha çok öykü ve çevirileriyle dikkat çekmiştir. Çünkü yazar en çok hikâyeye önem vermiş ve yazı hayatının başından sonuna kadar bu türde çok sayıda esere imza atmıştır.

4.1.Hikâye Anlayışı

“Öykü, içinde yaşayan insanların neler yaptıklarını, neler yapamadıklarını, onların umutlarını, umutsuzluklarını anlatmamdır.” Kendine özgü öykü tanımını bu şekilde yapar Zeyyat Selimoğlu. Ona göre öykü bir anlatımdır. Kendisi bu anlatımı uzatmaz, yaymaz. Anlattığı birkaç çizgiyle yoğunlaşmış bir anlatımı olan yazar öyküdeki fazlalıkları atar. Bu durumun sonucu olarak da özgünlük yakalanır. Eğer bir öykü anlatımıyla daha önce yazılanlara benzemiyorsa, sonra yazılanlar da onun gibi olamıyorsa, yani anlatımında, olayında ve kişilerinde bir “özellik” varsa o öykü özgün ve gerçek bir sanat yapıtıdır.⁶¹

Selimoğlu eserlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanır. Doğan Hızlan'ın okurun “Zevk alacağı noktayı bulup onu abartan ve sömüren bir yazar değilsiniz, onu bilhassa durdurtuyorsunuz gibi geliyor bana.” sözlerine yazar şu cevabı verir: “Sanırım bu doğal gelişimin sonucunda olan bir şey, hikâyenin doğal akışı sonunda bir sonuç oluyor sanırım.”⁶²

Dil hakkında bunları düşünen yazara göre hikâyedeki kahramanlar gerçekçi olmalıdır. Aralarında geçen konuşmalardan, söylediklerinden gerçek hayatta yaşamıyor izlenimi bırakan kişilerin olduğu metinler Selimoğlu'nu fazla ilgilendirmez. Yani o, okuduğu bir metindeki insanların yaşadığına inanmak ister. Bu durumu kendi hikâyelerinde uygulamada başarılıdır. Özellikle gemicilerin hayatlarından kesitler sunduğu hikâyelerindeki kahramanları günlük hayatta hemen yanı başımızda görmemiz mümkündür.

⁶¹ Zeyyat Selimoğlu, *Türk Dili Dergisi, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, “Öykü Üzerine”, Temmuz 1975, s.286

⁶² “Doğan Hızlan, Sennur Sezer, Kürşat Başar'ın Zeyyat Selimoğlu İle Konuşması”, *Gösteri Dergisi*, Ocak 1985

Selimoğlu'nun kahramanları arasından en dikkat çekenleri gemicilerdir. Gemi adamlarını bu kadar çok anlatmasını “Onların yaşama biçiminin kendisini çok etkilemesi” olarak açıklayan yazar, gemicilere “yazarca” bakarak onların türlü hallerini anlatır.

Selimoğlu, hikâyelerinde denizi konu edinen diğer yazarlardan iki yönde ayrılır: Öykülerinde ekmeğini denizden çıkararak, yük gemilerinde çalışan gemicileri ve Karadeniz'in gemici insanlarını anlatması.

Her yazar eserlerine az da olsa kendinden ve hayatından bir şeyler katar. Kendi hikâyelerinin, izlenimlerinin, gözlemlerinin, düşlerinin ve itiraflarının bir bakıma bileşkesi olduğunu söyleyen Selimoğlu hikâyelerinde kendinden bir şeyler olduğunu; fakat bunun kesin sınırlarının çizilemeyeceğini ifade eder: “Yer yer kendim de bazı öykülerde yer almışım. Aslında ben sanat yapıtı denince, gerçek ve düşün bir birleşimi olarak düşünüyorum sanat yapıtını.”⁶³

Zeyyat Selimoğlu'na göre hikâye, romana göre şiire daha yakındır. Çünkü hikâye de şiir gibi daha candan, daha doğal ve daha “kendiliğinden”dir. Şiir ve hikâye okuyucuya nasılsa öyle görünürler. Romanda ise tuvaletini yapmak, kaşını almak, yüzünü boyamak gibi hazırlıklar bulunur. “Hikâye bir yüz metre koşucusudur, roman bir maratoncu ya da kros koşucusu. Hikâye ‘az laf çok iş’tir, onu az ama öz konuşan insanlara benzetirim.” Şiirle hikâyenin de birbirinden ayrı yönleri vardır: “Şiir ‘söyleme’dir, hikâye bir ‘anlatma’. Daha somut bir ayrım da var. Şiir ile hikâyenin ticari yanları zayıf, romanın güçlü...”⁶⁴

Çocuk kitapları da kaleme alan yazar, çocuklar için yazılan roman ve hikâyelerin de okunması ve onlardan da zevk alınması gerektiğini düşünür. Ona göre bu durum çocuklarla yetişkinler arasında köprü kurulmasını sağlayacaktır. Yine kendi ifadeleriyle çocuk kitaplarını bu “köprü” düşüncesiyle yazmıştır.

Selimoğlu'na göre bir edebi eserde hüznle mizahın birlikte bulunması o yapıtın başarılı bir yanıdır. Kendi mizacında da bazen hüznü bazen de sevinçli olmanın bulunduğunu belirten yazar bu durumun yazdığı eserlere de yansımalarının olabileceğini ifade eder.

⁶³ a.g.s., s.51

⁶⁴ Selim İleri'nin Zeyyat Selimoğlu ile Konuşmasından, *Gösteri Dergisi*, Mayıs 1981

Ona göre sadece yetenek sahibi olmak tek başına özgün eserler yazmak için yeterli değildir. Çok ünlü tabloları kopya eden, ünlü bir romana benzeterек yazan kişi de yeteneklidir; fakat özgün değildir. Çünkü “Özgün olanda, kurallardan uzaklaşma, alışılmamışlık, gariplik, yalnızlık vardır, denebilir ki, çevresine uyamama hali vardır.”⁶⁵

Hikâyelerdeki kişilerin gerçekçi olması gerektiğini vurgulayan Selimoğlu, bir yazarın eserde anlatılan olayın da yaşandığına bizi inandırmasının önemli olduğunu düşünür. Bir sanat eserinin yaşanmış olması “Yazılan şeyin, yazarın ille de başından geçmiş bir olaya dayanması demek değildir... Yazılırken yaşanmış olması demektir. Yaşanmaksızın yazılmış bir öykü kendini hemen ele verir, zorlama, kuru ve soğuktur; yakınlık duyamayız öyle öykülere, ne insanını benimseyebiliriz ne de olayını öyle öykülerin, bize yabancıdır.”⁶⁶

“Öykü neyi konu edinmeli? Sınırı olur mu hiç, olmalı mı? Sanatın sınırlandırılması, bir kalıba dökülmesi, dondurulması, bana zorlama gelir.”⁶⁷ diyen Selimoğlu’na göre “Her şey” öyküye konu olabilir. Kurumaya yüz tutmuş bir ağaç, kuyruğunu bacağının arasına sıkıştırmış bir köpek, yani etrafımızda gördüğümüz her şey öyküye konu olabilir. Çünkü anlatılacak “çok şey” vardır. Ve hiç yoktan bir öyküye ulaşmanın, bir öykü yazmanın bin bir yolu bulunur. Öykü yazarken bir dizi kurallar ve ilkeler öne sürme olanağı vardır; ama bu bize bir şey kazandırmaz.

4.2.Konu

Bir edebi eserin en önemli noktalarından birisi “konu”dur. Konu, eserin okuyucuyu ne ölçüde etkileyip kendine bağlayacağını belirleyen faktörlerdendir. “Edebi eserin değerini ve belki de üstünlüğünü belirleyen fark, onun işlediği konuya estetik boyut kazandırmasındandır.”⁶⁸ “Yazarın anlatmak istediği şey, yani konu, onun kişiliği, özel eğilimleri ve çevresini, hayatı algılayışıyla bağıntılı olarak çeşitlilik gösterir.”⁶⁹ İnsanı öteki yaratıklardan ayıran en önemli özelliklerinden birinin sadece ‘var olan’la değil aynı zamanda ‘olabilecek’ gibi duranla da ilgilenmesi olduğunu ifade eden Gürsel Aytaç, bir edebi eserdeki

⁶⁵ Türk Dili Dergisi, *Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, s.286, Temmuz 1975

⁶⁶ 280 Zeyyat Selimoğlu, *Türk Dili Dergisi, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, “Öykü Üzerine”, Temmuz 1975, s.286

⁶⁷ a.g.m., s.280

⁶⁸ Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan yay., Ank., 1999, s.21

⁶⁹ Gürsel Aytaç, a.g.e., s.13

konunun gerçekliğiyle ilgili şöyle devam eder: “Bir romanı okurken, bir tiyatro eserini seyrederken, karşımıza çıkan kişilerin ve olayların tarihsel gerçekliği bizi ancak ikinci, üçüncü planda ilgilendirir. Önemli olan öyle insanların olabildiği, öyle olayların yaşanabilirliği.”⁷⁰

Zeyyat Selimoğlu sanat eserlerinde konu sınırlandırmasını “zorlama” olarak ifade eder ve gözüyle seyrettiği “her şey” in öykü olabileceğini söyler. Selimoğlu’na göre anlatacak çok şey vardır ve bir öyküye ulaşmanın bin bir yolu bulunur. Etraftaki hemen her şeyden bir öykü çıkabileceğini düşünen yazar bu durumu şöyle örnekler:

“...İşte kurumaya yüz tutmuş bir ağaç! Bir öyküsü olmaz mı böyle bir ağacın? Hem de nasıl olur, anlatmaya hazır bile işte, birinin oturup yazmasını bekliyor. Kuyruğunu iki bacağının arasına kıstırmış bir köpek geçiyor sokaktan. Bir öykü daha isteyen alsın kalemi eline başlasın... Kuyruğunu iki bacağının arasına sıkıştırdığına göre bu köpek, birkaç gün sonra bir salgın hastalığa mı tutulacak bu sıcak günlerde? Neler olabilir? Köpeğin öyküsünü yazacak olan, isterse bir sahibe de kavuşturabilir. Öykü nasıl olmalı diye düşünmesin yazar hiç içinden ne geliyorsa, nasıl geliyorsa, oturup öyle yazsın. Sahipsiz kalmış bir köpeğin yalnızlığı daha başka ne yalnızlıklar getirir okla! Yalnızlık ne yaman şeydir, nasıl aman vermez insanoğluna, anlatsın dursun isteyen...”⁷¹

Her şeyin bir öykü olabileceğine inanan Zeyyat Selimoğlu’na göre bir öyküyü okuyucuya kabul ettiren ve okutan o öykünün inandırıcılığıdır. Eğer bir öykü okura kendinin yaşadığını inandıramıyorsa başarılı olamaz:

“Öykü yaşayan bir öykü müdür ona bakmalı, yaşadığına inandırıyor mu bizi, onu sormalıyız kendimizden. Aldığımız sonuç olumluysa, o öykü güzel gerçek ve gerekçi olan hayatın içinden kopup gelmiştir bizlere...”⁷²

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerini konu yönüyle şöyle sınıflandırabiliriz:

4.2.1. Deniz Tutkusu ve Denizcilerin Günlük Yaşantısı

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerinin en önemli konusu denizciler ve onların yaşantılarıdır. *Direğin Tepesinde Bir Adam*, *Kıçüstünde Toplantı*, *Bir Şarkı Gibiydi*, *Denizlerin İstanbul*, *Koca Denizde İki Nokta*, *Karaya Vurdu Deniz* adlı kitaplarındaki öyküler

⁷⁰ Gürsel Aytaç, a.g.e., s.19

⁷¹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.y.

⁷² a.y.

başta olmak üzere, yazarın onlarca öyküsünün konusu deniz, gemi adamları ve onların hayatlarıdır. Denizcilerin hayatlarından kesitler sunan öyküleri, genel olarak denizcilerin hayatlarını anlatan, deniz tutkusundan bahseden, gemi adamlarının uzak ülkelerde çektikleri gurbet ve hasreti işleyen öyküler olarak inceleyebiliriz.

Zeyyat Selimoğlu öykülerinde gemicilerin limanlardan yola çıkmaları, günlerce okyanusta yol almaları ve yabancı ülkelerde başlarından geçen maceralar konuları oluşturur.

Direğin Tepesinde Bir Adam kitabındaki “Beş Kepçe Üzüm Hoşafı” adlı hikâyeye iki gemi tayfası Hüseyin’le Kadir’in kavga etmesiyle başlar. Tayfalar Mehmet Kaptan’ın kavga mahalline gelmesiyle ayrılırlar. Mehmet Kaptan bir halat ve boya getirtir, ortalarına bir çizgi çektirir ve halatın uçlarını tayfalara verir, uzun süre devam eden mücadele aşçının Kadir’e: “Ülen Kadir... Şunu bir çekersen, fazladan beş kepçe üzüm hoşafı. Tam beş kepçe” (*Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.21) diye seslenmesinden sonra Kadir’in hoşaf aşkına Hüseyin’i çekmesiyle son bulur.

Aynı kitaptaki “Direğin Tepesinde Bir Adam” adlı hikâyede gemideki Pruva direğine çıkan Şükrü’nün denize atlamak istemesi konu edilir. Sabahın erken saatlerinde Şükrü’nün direğin tepesine tırmandığını gören gemi personeli oraya toplanır. Mehmet Kaptan da sınırlı bir şekilde gelir ve Şükrü’ye inmesini söyler. Şükrü inmeyince, ona izin ve avans vereceğini, onu dövmeyeceğini anlatır. Fakat Şükrü inmez. Direğe denize atlamak için çıkmıştır; çünkü dedesi de öyle yaparmış. Herkes meraklı bakışlarını Şükrü’ye dikmiş vaziyetteyken hikâyeye biter. Şükrü atladı mı, atlamadı mı belli değildir.

Koca Denizde İki Nokta kitabındaki “Gemideki Tavuklar” adlı hikâyeye gemicilerin başından geçen ilginç olayları anlatan öykülere güzel bir örnektir. Gemiciler kömür taşımaktan bıkmışlardır. Recep Usta, Mehmet Kaptan’a bir kümes yapmayı ve birkaç tavuk alıp gemide beslemeyi teklif eder. Bu fikre önce pek sıcak bakmayan Mehmet Kaptan sonra bunu kabul eder. Recep Usta’nın aldığı 10 tavuğu beşer tane paylaşırlar. Ama horozu unutmuşlardır. Bu arada tavuğun biri bayılmıştır. Recep usta horoz olmadığı için bayıldığını ve horoz almanın şart olduğunu söyler. Ertesi gün tavukların ikisi ölür. Recep Usta ölenlerin Mehmet Kaptan’ın olduğunu söyler; çünkü tavukları ayırmak için kendininkilerin ayaklarına kırmızı kurdele bağlamıştır. Recep usta, Mehmet Kaptan’a bunları söyleyip çıktıktan sonra kamaraya Pire Mehmet gelir. Recep ustayı, kümeste ölen tavukların bacaklarındaki kırmızı

bezi çıkarıp diğerlerine bağlarken gördüğünü söyler. Mehmet Kaptan da çok sinirlenir, Pire Mahmut'tan gidip iki tavuğu bacaklarındaki bezleri çözüp getirmesini ister.

Zeyyat Selimoğlu'nun bazı hikâyelerinin konusunu kimi gemicilerin uygunsuz davranışları teşkil eder. *Direğin Tepesinde Bir Adam* kitabındaki “Canı Huyunun Altında Tekel Hamza'nın” adlı öykü Tekel Hamza adlı gemicinin, geminin uğradığı ülkelerden kaçak sigara getirerek satmasını anlatır. Mehmet Kaptan Tekel Hamza'ya bağırarak küfreder ve bir daha sigara kaçırmamasını söyler. Hikâye Mehmet Kaptan'ın Tekel Hamza'yı fırçalamasıyla başlar, devam eder ve biter.

Gemiciliğe yeni başlamış genç gemicilerin durumu da bir başka konudur. *Direğin Tepesinde Bir Adam* kitabındaki “Çıkmak İçin İnme” adlı hikâyede işe yeni başlamış genç bir gemici anlatılır. Muço Dursun 14 yaşındadır. Gemiye yeni gelmiştir. Ambarın başında durur; fakat ambardan korkmakta, oraya inmekten çekinmektedir. Uzun uzun düşünürken Kara Memiş yanına gelir. Kısa bir konuşmadan sonra Memiş bir tahta parçasını ambara atar. Tahta parçası ambarın karanlığında aşağıya düşerek kaybolur. Memiş, Muço Dursun'a şöyle söyler:

“Tahta da el yok idi... Ayak derken o da yok... Tahta ondan buldu dibini. Eli ayağı olan ne için düşsün dibe? İşte ben... Ellerime baksana... Seninkinden ayırım yok... Ayaklarım da öyle. İnip çıktım kaç sefer...” (a.g.e., s.75)

Bu sözlerden sonra cesaretlenen 14 yaşındaki Muço Dursun ilk kez gemi ambarına iner ve mesleğe atılır.

Kıçüstünde Toplantı kitabındaki “Hüsrev'in Adı Var Artık” adlı hikâye kendisine “sırtık” diye hitap edilen Hüsrev'in bundan rahatsız olmasını konu edinir. Geminin marangozu Mehmet Usta'dan bir sandık isteyen Hüsrev'le diğer gemiciler “sırtık” diyerek dalga geçerler ve marangozdan kendilerine askı yapmasını isterler. Mehmet Usta da onlara, Hüsrev'e lakap takmamak şartı ile askı yapabileceğini ifade eder. Gemiciler bunu kabul ederler ve ilk askıyı “Hüsrev”e yapmasını söylerler. Artık Hüsrev'e “sırtık” demeyeceklerdir.

Bu örneklerde görüldüğü gibi Zeyyat Selimoğlu birçok hikâyesinde gemi adamlarının gemideki yaşantılarından kesitler sunar. Yazar aynı zamanda gemicilerin gittikleri yabancı ülkelerde başlarından geçen maceraları da konu edinir.

Bir Şarkı Gibiydi kitabındaki “Yeni Bir Yıla Girerken” adlı hikâyede yılbaşı gecesini İtalya’nın bir liman şehrinde geçiren üç Türk gemicinin birkaç saati anlatılır. Üç gemici bara gelirler, bar sahibi kadın Mamma Roza özellikle memelerinden dolayı dikkat çekicidir. İçki içip memleketten konuşurlar. Yıllardır Türkiye’ye gelmeyen gemici memleketinden özlemle bahseder. Dört kadın da diğer masalarda erkeklerle oturmaktadır. Tam kavga çıkacağı sırada çıkıp giderler.

Aynı kitaptaki “Çarmıha Gerilenler” de ise Markoni Zeki yazara İkinci Dünya savaşıdan sonra İtalya’da yaşadığı bir olayı anlatır. Savaş sonrasında İtalya’da insanlar para için kızlarına fuhuş yaptırırlar. Markoni Zeki de bir adamın ısrarı üzerine onunla anlaşır ve evine gider. Adam Markoni Zeki’yi kızının bulunduğu odaya sokar. Fakat odadaki kız henüz 13-14 yaşlarında bir çocuktur. Üstelik çok zayıf ve hasta görünmektedir. Markoni Zeki çocuğa acır ve alnından öperek ona bir şey yapmadan çıkıp gider.

Yine aynı kitaptaki “Kumuldeniz” hikâyesinde gemiciler İskenderiye’de otobüs servislerine binerler. Çölü geçip Mısır piramitlerine varırlar, piramitleri diğer yabancı turistlerle birlikte gezerler. Bu öykü yazarla Markoni Zeki’nin gezi izlenimlerinden oluşur.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi Zeyyat Selimoğlu gemicilerin hayatlarını öykülerine konu olarak seçmiştir. Bazen gemide yaşanan bir anlaşmazlık veya tartışma bazen de güzel ve olumlu bir olay anlatılır. Kimi zaman yabancı limanlarda yaşananlar, kimi zaman da bu liman şehrinde, başka bir mekânda yaşananlar konu olarak seçilir.

“Deniz” Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerinin vazgeçilmez konularından biridir. Yazar hikâyelerinin büyük çoğunluğunda geçimini denizden sağlayan gemi adamlarının hayatlarını anlatmıştır. Bu durumu Rauf Mutluay Şöyle aktarır:

“Direğin Tepesinde Bir Adam” kitabıyla Sait Faik Armağanını kazanan yazarın, aynı denizciler dünyasında duyarlılıkla dolaştığını görüyoruz. Selimoğlu özel yaşamından hemen hiçbir hikâye vermedi bize; ömrünün bir döneminde içinde bulunduğu gemi adamlarını ise unutamıyor bir türlü...”⁷³

Öykülerinin büyük bir kısmını gemicilerin hayatlarından kesitlerle oluşturan Selimoğlu “deniz” temasını da farklı açılardan işler:

⁷³ Rauf Mutluay, *1972’de Roman ve Hikâyemiz*, Varlık Yıllığı 1973, s.35

“Ve o zaman küpeştenin üzerinden bakıldı mı yine yalnız işte deniz, hiçbir şey vermeyip de yalnız alan yalnız alan şu bomboş kalmış, üzerinden el geçmemiş, insanca bir el değmemiş ayna deniz. Gösterip de, gösterip de, gösterip de geri alan ayna deniz.”⁷⁴

Denize böyle sitem edilse de aslında gemiciler denizi çok sevmektedir. Bunlardan biri olan marangoz denizden ayrılmayı istemez:

“Şu rende var ya elimde... İstersen o beni karada da geçindirir, aç koymaz... İstersen bir dükkân da açarım. Ama ben denizin sesini dinleyerek çalışayım isterim.”⁷⁵

Gemiciler denizlerden ayrılamazlar, ayrılmakta zorlanırlar; çünkü denizin eşi benzeri olmayan bir güzelliği vardır:

“Gözlerimizi karşımızda açılıp giden, ufuklara doğru yayılan denize dikiyoruz. İnsanı çileden çıkararak bir sadeliği var bu denizin... En ufak bir leke yok üzerinde... Duru ve dümdüz, yalın...”

-Kocamayan tek şey bu, diyor Ohannes, işte bu deniz... Kaç bin yıllık düşün, diyor, tek kırışığı bile yok yüzünde.”⁷⁶

Denizde yolculuk yaptığı için sınavlardan kaldığını bile unutan, üzülmeyen gemici “...Yaşasın denizler, dünya denizleri yaşasın, yaşasın Akdeniz...” diyerek denize olan sevgisini ifade eder. Denizi bu denli seven gemiciler bir türlü ondan vazgeçemezler. Öyle ki denizin onlara zararı dokunsa bile:

“Hava patlayıp da dalgalar büyümeye başladı mı, benim için ne kadar tehlikeli olacağını bilsem de yine vazgeçemiyorum ondan. Çünkü öfkesinin gerçek bir öfke olduğunu biliyorum önceden bir anlaşmamız var onla. ‘Kendine güveniyorsan gel!’ Daha gemiye ilk adımı attığımda bana bunu söylemiştir. Açıkça, yalansız dolansız. Bunu herkes söylemez sana. İşte denizin bu yakınlığıdır bana çekici gelen. Denizin dostum olduğunu biliyorum...”⁷⁷

Zeyyat Selimoğlu’nun denizi en güzel ve en uzun anlattığı hikâyesi “Denizlerin, İstanbul” adlı hikâyedir. Bir durum hikâyesi olan bu eserde yazar İstanbul denizlerinin farklı özelliklerini, türlü hallerini işler: “Geniş aralıklarla kıyıya yürüyen, yuvarlana yuvarlana yaklaşarak kıyıya çarpan dalgaların arasına karışıp, o dalgalarla boğuşup, belki de

⁷⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.89

⁷⁵ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.110

⁷⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Kıç Üstünde Toplantı*, s.31

⁷⁷ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.84

boğuşamayıp, içinde kaynayıp giderlermiş gibi bir deniz. Dalga dalga köpükleri önüne katarak ilerleyen salgın deniz, aman vermez savcı kimliğinde bir deniz!” (s. 99)

İstanbul’un denizlerinin o eski berrak ve temiz hali kalmamıştır. O güzel denizin yerini kirlenmiş ve yozlaşmış bir deniz almıştır:

“İstanbul’un şu dört adalı denizi bundan yirmi yıl önceki deniz değildi artık. Eskiden dibi görünürdü denizin. Güneş ışınlarının dipteki kumlara dek ulaştığını, kumları apaçık bir sarı renkle sarıp sarmaladığını, yosunu tam sağlıklı bir yeşille, bir kaya parçasını unutulmaz bir kurşuniye, bir karagöz sürüsünü ışıltı ve pırıltıya boğduğunu götürdü. Deniz dibi resamları, has boyalar, tertemiz fırçalarla işe koyulurdu bundan yirmi yıl öncesinin denizini boyarken...

Şimdi, bir yaz mevsiminin en az üçte ikisi, başka birçok deniz gibi ada denizleri de yoğun bir yosun ölüsü, çöp ve medüze saldırısı altında yaşıyordu; can çekişiyordu.”⁷⁸

İstanbul’daki bir denizde artık insanlar yüzdükten sonra “temiz bir denizden çıkıyorum” diyemiyorlardır. Çünkü o eski inci gibi kıyılar değil de “Lodosun alt-üst edip, dibe çökmüş pisliği, batağı ve morg kaçkını o ceset yosunların ortaya koyduğu kıyılar!” vardır.

İşte bu pislik ve çirkinlikten bunalan hikâye kahramanı denizde daha fazla duramaz ve şu cümleyi söyleyerek denizden çıkar:

“Ayy aman bu pisliğin içinde daha fazla kalamayacağım artık ben çıkıyorum yeter aman!”⁷⁹

Zeyyat Selimoğlu denizleri bu hale getirenin kim olduğunu da aynı hikâyede tespit eder:

“Çöpler hep insan artığı nesnelere, görüyordu; kuşlar, balıklar, bulutlar değildi denizleri kirleten, insanoğlu kendisi kirliliyor, oturup kendisi sövüyordu.”⁸⁰

Gemicilerin çok sevdiği deniz bazen onları hasta eder. “Deniz Tutması” da Selimoğlu’nun işlediği konulardan biridir. Fırtınalı bir gece geminin dalgalar arasında yalpalamasıyla gemiciler rahatsız olur. Deniz tutmasına uğrayan gemici o andaki halini şöyle tasvir eder:

⁷⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.100

⁷⁹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.109

⁸⁰ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.116

“İçimde kaymalar var, bütün organlarım yer değiştiriyor içimde, kalbim midemin yerine geçiyor midem kalp boşluna yürüyor ve gelip ağzıma dayanıyor. Kaburgalarım daralıp ciğerlerimi sıkıştırıyor. Soluğumu kesiyor. İçimdeki bütün boşluklar yüreğimi daraltan bir sıkıntıyla doluyor.”⁸¹

Denizi çok seven ve çeşitli açılardan işleyen Selimoğlu Akdeniz, Ege ve Karadeniz’in de ayrı ayrı özelliklerini anlatmayı ihmal etmez. Hikâyelerinde deniz sevgisini adeta bir tutku derecesine çıkararak ve denizi çok sadık bir dost olarak gören yazar, her denizin kendine özgü niteliklerini tasvir eder:

“Aşağıdaki Akdeniz’e bakıyorum. Kendine özgü bir rengi var bu denizin. Tam bir lacivert, ne yeşilden ne maviden etkilenmiş. Saf bir lacivert.”⁸²

“-Karadeniz’in haşın, esmer bir erkek olduğu kesin, sık sık başkaldırır. Kabına sığamaz ve yıllardır geçim derdi çekmiş bir erkek ki, suratı kırışıklıklarla çizilmiştir. Gergin sınırlarını hep yanında gezdirir. Telleri gerilmiş bir kemeçe gibidir.

- Ya Ege? Ege kadın mıdır acaba?

- Öyle... Fettan, fındıkçı bir kadındır Ege. Uçarı. Seninle beraberken başkasına göz süzer, ama çoğunlukla güler yüzlü, neşeli. Müziğe, dansa düşkün; tarihe meraklıdır, ama zor okur. Eli açık bir kadın.

- Peki, bu Akdeniz?

- Çok Uygarlıklara analık etmiş, şimdi saçına başına ak düşmüş, yaşlı, saygıdeğer bir bayan. Ama yaşlıyla yaşlı, gençle genç olmasını bilir. Bilgeleşmiş ve sevecen bir bayan. Sözü sohbeti yerinde, tatlı dilli.” (a.g.e., s.80)

4.2.2.Yalnızlık, Gurbet ve Hasret

Selimoğlu’nun hikâyelerindeki bir diğer konu da yalnızlık ve gurbettir. Bu konuda da en çok gemicilerin yaşadığı gurbet hayatı, ailelerinden uzakta içine düştükleri yalnızlık ve memleket hasreti önemli bir yer tutar. Kimi hikâyelerde ise Avrupa’da gurbetçi olarak çalışan bir Türk memleket hasretini ifade eder.

⁸¹ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.88

⁸² Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.96

Öykülerinde gemicilerin gurbetteki hayatlarını anlatan Selimoğlu'nun işlediği konulardan biri de “yalnızlık”tır. Genelde evinden ve memleketinden uzak kalan gemicilerin yalnızlığı gurbetle bağlantılı olarak anlatılır.

“Hüsrevin Adı Var Artık” adlı hikâyede gemicinin “evsizlikten” kaynaklanan yalnızlığına değinilir. Geminin marangozu gemicilere ne yapayım deyince Ali ondan bir askılık yapmasını ister. Bu askıyı da evlerinin duvarına çakabileceklerini ifade eder. Bunun üzerine gemici Hurşit'in şu sözleri dikkat çekicidir:

“Evin nerede be Ali, evinin duvarını sen ne zaman görürsün, evinin duvarını gördüğünde bacağında pantolon mu kalacak?”⁸³

Aynı kitaptaki “Kıçüstünde Toplantı” adlı hikâyede gemici Hurşit memleketini, eşi Mevlüde'yi ve çocuklarını hayal ederek yalnızlığı içinde hisseder. Bir süre sonra da dayanamayıp arkadaşına şöyle yakınır:

“Göge bakarken köydekileri düşünüyorum. Çocukları, Mevlüde'yi. Hepsinin yüzü bir bir karşımda. Ali'yi düşünüyorum. Hüsnüye'yi. Mevlüde'nin eteğine tutunmuşlar hep birlikte değirmen yolundan aşağı.”⁸⁴

“Yeni Bir Yıla Girerken” adlı hikâye bir yılbaşı gecesini İtalya'nın bir liman şehrinde geçer. İki gemici yılbaşını kutlamak için bir bara giderler. Orada yıllardır Alman gemisinde çalışan bir Türk'le tanışır. Vatandaşlarını görünce memleketine daha da yaklaştığını söyleyen gurbetçi İstanbul'un gözünde tütüğünü ifade eder. Her şeyi çok özlemektedir:

“Her şeyi özliyorum, susamlı simidi özliyorum, lahmacunu özliyorum, salepi özliyorum. Üzerime yağın karları bir bardak salep içmeden geçirdim, olacak şey mi? Her bayram, rahmetli anacığımın pişirdiği zerde pilavı yedim. Zerdeyi nereden bulacaksın bu gâvur ellerinde, nereden bulacaksın?”⁸⁵

Yazarın gurbet ve hasreti en güzel işlediği hikâyelerinin başında “Yeşil Altın” adlı hikâyeye gelir. İki gemici Ali'yle İdris muhabbet etmektedirler. Bir ara İdris memleketini hayal eder, sonra da memleketine dönüp toprağını işleteceğini anlatır:

⁸³ Zeyyat Selimoğlu, *Kıç Üstünde Toplantı*, E Yayınları, İst., 1971, s.48

⁸⁴ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.59

⁸⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, Can Yayınları, İst., 1987, s.15

“İdris içine çekiyor ocağının kokusunu... Bu kokuda Fadime'nin elleri var, gözleri var, saçları var... Oğulları hasan, Hızır, kızı Elif... Topunun kokusunu bu duman iletiliyor İdris'e...”⁸⁶

Ali, İdris'e oğlu Hasan'ın güleç yüzlü olup olmadığını sorar. İdris'in verdiği cevap yaşadığı gurbet ve hasretliği çok güzel anlatır:

“ – Ne bileyim... Yıllar var ki görmedim. Belki güleç yüzlüdür.”⁸⁷

Ertesi gün bayramdır. Yine hasretle memleketteki bayramları anarak bayramlaşırlar. Gemiciler hep beraber Mehmet Kaptan'la bayramlaşmaya gider. “Şeker Bayramı” olduğu için Mehmet Kaptan aşçıya çok şekerli bir tatlı yapmasını söylemiştir.

Gurbetteki gemicilerin en büyük özlemlerinden biri de “baba ocağı”dır. Ali'yle İdris'i uyku tutmayınca aralarında geçen şu konuşma bu özlemi çok güzel anlatır:

“ - Baba ocağını mı özledin?

- Elbette, ya neyi özleyecektim?

- Hiç... Baba ocağı elbet... Ayrı düştük baba ocağından. Kavuşuruz yine elbet.

- Elbette kavuşuruz... İstemek yeter, çok istemeli... Baba ocağının sıcaklığını başka yerde bulamaz adam, baba ocağında kendi yatağının sıcaklığı...

- Sen en son ne zaman yattın kendi yatağında? Yani... Baba ocağında

- Çok oldu... Son memlekete gittiğimde. Eh dört yıl oldu aşağı yukarı... O kadar olmuştur.

- Benim de bir o kadar olmuştur. Çok zaman...”⁸⁸

İşte yaklaşık dört yıldır memleketi Rize'ye gidemeyen İdris'in bir hayali vardır. Memleketine dönecek, tarlalarına çay dikecek ve gurbetten kurtulup çocuklarını okutacaktır.

Gurbet ve hasretin işlendiği bir başka hikâye de “Alman Konyağı” adını taşır. On dört yıldır Almanya'da yaşayan ve bir Alman kadınla evlenen gurbetçinin ağzından “gurbet” anlatılır. Bu gurbetçi çalışırken İstanbul'u hayal edip dalınca parmağını makineye kaptırmıştır:

⁸⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, Can Yayınları, İst., 1992, s.80

⁸⁷ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.87

⁸⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.98

“Makinenin başında dalmışım bir aralık. Eh işte, buraya yeni gelmişim... Bizim Sarayburnu, yukarda Topkapı Sarayı, bizim minareler, deniz üzerinde daireler çizen bizim martılar gözümde tütüyordu. İşte o bizim martıların uçuşunu izlerken makine başında, birden elim...”⁸⁹

Yıllardır Almanya’da yaşamasına rağmen hala gurbete alışamamıştır. Her an kendini kalkıp gidecekmiş ama gidemiyormuş gibi hisseder. İstanbul özlemi içinden hiçbir zaman gitmemektedir:

“Bizim İstanbul... Sultanahmet nasıldır şimdi kim bilir? Şu sırada, bir vapura atlayıp Kadıköy’e geçmek... Nerden aklıma geldi bizim Kadıköy?”⁹⁰

“Ah Kadıköy, oradan karşı adalara, denizlere bakmak nasıldır! Oradan bir vapura atlayıp İstanbul’a geçmek İstanbul’a geçerken, vapurun kıç tarafında, dümen makinesinin orada oturup, altınızda köpürüp duran sulara bakmak, dümen suyunu gözlerinizle izlemek nasıldır!”

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerinin birçoğu da hem denizcilikle uğraşan gemicileri hem de denizle ilgisi olmayan insanları ilgilendiren konuları işler. Bu öyküler ölüm, aşk ve evlilik gibi temaları anlatır.

4.2.3.Aşk ve Evlilik

Aşk Selimoğlu’nun sık işlediği konulardan değildir. Sınırlı sayıda öyküde bu konu işlenmiştir ve bu öykülerin de birinci derecede konusu aşk değildir.

“Bir Kadınla Erkeğin Konuşmasını Dinler Öyküdür” adlı hikâyede gençliklerinde birbirlerine âşık olan erkekle kadın bir vapurda karşılaşırlar. Kadın “Neden karşılaştık sanki? Olacak şey değil artık, aslında konuşmamız bile yersiz. Şey... Ben kalkıp içeriye geçeyim...”⁹¹ diyerek erkekle konuşmak istemez. Erkek ise “Hayır, burada kal! Sesini duymak istiyorum, konuşmanı...” (a.g.e., s.74) der ve kadınla muhabbet etmek ister.

⁸⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, Can Yayınları, İst., 1982, s.43-44

⁹⁰ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.47

⁹¹ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin İstanbul*, Can Yayınları, İst., 1992, s.74

İsimleri verilmeyen kadınla erkek gençlikte birbirlerini sevmiş; fakat ayrılmışlardır. Yıllar sonra kadın evlenmiş ve çocuğu olmuştur. Erkek de evlenmiş fakat boşanmıştır:

“Bir gün geldi yürütemedik artık. Yürümediğinin de anlayınca anlaşarak ayrıldık.”⁹²

Öyküde devam eden diyaloglardan anlaşılacağı kadarıyla kadın erkeği beklememiş ve bir başkasıyla evlenmiştir: “Beni beklemeyi bilmedin. Hafta sonları koşşa koşşa geliyordum seni görmeye.” (a.g.e., s.76)

Fakat kadın da kendine göre haklıdır ve erkeğin aşkın hakkını veremediğini düşünmektedir. Bunu şu cümlelerle ifade eder: “Bunu belli etmek gerekir, inandırmak gerekir, oysa sen her şeyi şakadan yapıyormuş gibiydin. Sevgin bile sanki şakadan bir ilgiydi.” (a.g.e., s.76)

Böylece kadınla erkek aşklarını devam ettirememeye konusunda birbirlerini suçlarlar. Kadın neden onu bırakıp başka biriyle evlendiğini açıklar:

“Aradığım, bana çok ilgi gösterecek biriydi. Beni gerçekten sevdiğine inandıracak biri. Sende bu yoktu. Uçarı bir halin vardı. Beni ciddiye almıyormuş gibi bir halin.”⁹³

Görüldüğü gibi ilgi yoksunluğundan dolayı kadın başka biriyle evlenmiştir. Erkeğin evlendiği kişinin kendisine ilgi gösterip göstermediğini sorunca kadın şu cevabı verir: “Evet, ve onunla evlendim, salt bu yüzden.” (a.g.e., s.79)

İlgiyi bu kadar önemli gören kadına göre aşk gün gelir ekşir; ama çocuk aşkı tazeleyen bir olgudur:

“Ekşime önüne geçilemez bir şey elbet, yadsınamaz. Ama iyi kötü bir arkadaşlık kurulursa yürüyor. Sonra çocuk, çocuk önemli!” (a.g.e., s.80)

Hikâyenin sonunda bir tanker faciasından bahseden erkek, o faciada ölmeyi isteyecek kadar bu karşılaşmadan etkilenmiştir:

“Öyle olmuş olsaydı şimdi şurada beraber olamazdık. Yirmi yıl öncesine dönmüş olmazdık. Ben, yolun kenarında benim yolumu bekleyen genç kızı anımsamazdım. Ve bana sırt çeviren, yeni bir ilişki kuran kızı anmazdım. Eski bir sevdanın kalıntısı yıkılmazdı o zaman.” (a.g.e., s.82)

⁹²Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.75

⁹³Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.79

Zeyyat Selimoğlu aşkın “uçarı” tarafını “Çuval” adlı hikâyede işler. Kahramanın ağzından anlatılan hikâyedeki anlatıcı eski sevgilisi Oya’ya hitaben konuşur. Oya’nın yaşadığı sevgiden yoksun “uçarı aşklar”ı anlatan kahraman şu ifadeleri kullanır:

“Annenin cesediyle birlikte çuvaldan çıkıp gelen o kulüp çevresindeki, sonu ruhsal çöküntüyle gelen, sevgiden yoksun aşklar yüzünden okulu yarıda kesip bırakmak... Ve kendini çok özgür buluyordun gerçek aşklar yaşamının ardında, uçarılığıyla ünlenmiş bir milletvekili, ünlü bir basketbolcu, bir mühendis, geleceğin hayali ihracat şampiyonu, annenin hayallerini en fazla gıcıklayan gençten bir iş adamı, benim sözüm ona aşkların...”⁹⁴

Oya’nın aşklarından böyle bahsettikten sonra âşıklarından birisinden ayrılınca kendini yerden yere atarak yaygarayı koparmasını aktarır ve kendine göre “gerçek sevgi”yi şöyle tarif eder:

“O gün anladım: Sen sevmeyi hiçbir zaman bilmedin, bilemedin. Gerçek sevgide yaygaraya gerek yoktur, gerçekten seven insan sesini böyle yükseltmez.” (a.g.e., s.29)

İnsanın aşkını başkalarına duyurmaması gerektiğini düşünen hikâye kahramanı Oya’nın bunu yapmasından da tiksinti duyar:

“Seni, aşkını bağırarak pazara çıkararak sevmediğim satıcı tipine benzetmişim.” (a.g.e., s.30)

Derin Dondurucu İçin Öykü kitabındaki “Saçları Sarı Tütün” adlı öykünün kahramanı aynı anda birkaç kadınla “yasak aşk” yaşamasını anlatır; fakat yasak aşk yaşamasında kendinde veya kadında bir suç bulmaz, ona göre tek suçlu vardır, o da kaderin kendisi:

“Kadın vardır, kadınlığı, daha doğmadan bile erkeği yolundan edecek diye yazılıdır. İşte öyle Hüsniye. Beni yoldan çıkarması alınna yazılıydı, ne etsin, onun da bir suçu yok. Senin anlayacağın, ne o suçlu ne de ben. Alnımızdaki yazı, bizi birbirimizin kollarına bir atıyor, tamam da, yazgıya karşı gelmek kimin haddine. Alın yazısı çok fenadır, kimse bir şey edemez.”⁹⁵

Yukarıdaki örneklerde de gördüğümüz gibi yazar, aşk ve sevgi hakkındaki düşüncelerini kahramanların ağzından aktarır. Bazı hikâyelerde de kişilerin garip aşk ve sevda tanımları bulunur. “Pire Mahmut’un Sevdası” adlı öykü buna güzel bir örnek teşkil eder. Roza

⁹⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, Can Yayınları, İst., 1990, s.29

⁹⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, Varlık Yayınları, İst.,1995, s.50

adlı bir hayat kadınıyla aşk yaşayan gemi tayfası Pire Mahmut, Roza'nın onu dövmesini aşkının bir delili olarak görür:

“Ah öyle severdi ki beni Roza. Tekmeyi sırtıma yapıştırdığı zaman beni nasıl sevdiğini anlardım.”⁹⁶

Pire Mahmut, konuştuğu kişilerin “Bu nasıl sevda, bal gibi dayak yemişsin” demesi üzerine kendini şöyle savunur:

“Dayaksız dövüşsüz sevda olur mu beybaba, sevdanın tuzu biberidir dayak. Ah Roza.”⁹⁷

Zeyyat Selimoğlu evliliğe farklı açılardan bakar. Kimi zaman denizcilerin meslekleri gereği evlilikleri ve aile hayatlarında yaşadıkları sıkıntılara, kimi zaman da kara insanların evliliklerindeki farklı durumlara değinir. Bu öykülerde yazar kendisi evlilik hakkındaki fikirlerini doğrudan anlatmaz. Hikâyelerdeki kişilerin konuşmaları aracılığıyla evlilikle ilgili bilgi verildiği gözlemlenir. Yani yazar düşündüklerini kahramanlarının ağzıyla okuyucuya anlatır.

“Alman Konyağı” adlı hikâyede anlatıcı olan hikâye kahramanı Almanya'ya gitmiş bir gurbetçidir. Bir alman kıızıyla evlenen gurbetçi bu evlilikten çok memnundur. Çünkü karısı kendisini el üstünde tutuyor ve kendine çok iyi bakıyordur:

“Çocuk gibi yediyor bana armudu. Daha ben uyanır uyanmaz, halayık gibi başucumda bekliyor. Yahu ben kral mıyım, sultan mı? Bana sırıslıklam sevdalı bu gencecik kadın, diyorum beni yere göğe koymuyor.”⁹⁸

Bütün evlilikler bu evlilik gibi mutluluk getirmez. “Geçmiş Zaman Peşinde” adlı hikâyede din farklılığından dolayı sevdiği erkekle evlenmeyip “mantık evliliği” yapan bir kadın kendi evliliğini anlatır. Çocukları vardır, maddi sıkıntısı yoktur; fakat huzurlu değildir. Çünkü kocası onunla ilgilenmemektedir:

“Eşim evine bağlı bir insan, ama hemen hemen hiç konuşmuyor benimle, hep gazete okuyor. Sanırım gazeteyi ilk sözcüğünden son sözcüğüne kadar okumadan bırakmıyor. Yüzü hep gazetenin ortasında kaldığı için, evdeyken bile, yüzünü çok az görebiliyorum...”⁹⁹

⁹⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Gemi Adamları*, Can Yayınları, İst., 1984, s.190

⁹⁷ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.191

⁹⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.47

⁹⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.24

Denizlerin İstanbul kitabındaki “Bir Düşsel İmpala Rüzgârı” adlı hikâyede bir kadının kocasını öldürmesi ve kötü yola düşmesi anlatılır. Yazarın kolejde beraber okuduğu Julia çok güzel bir kızdır ve peşinde çok erkek vardır. Yıllar sonra karşılaştıklarında Julia hazine sonunu anlatır. Evlenmiştir. Paranoyak olan kocası onu ıssız bir adadaki villaya kapatır. Onu çalıştırır. Tecavüz eder gibi kullanır ve her bahaneyle döver. Julia bir yolunu bulup kaçar ama adam onu evinde kısıtır. Dayanamayan kadın kendi silahıyla kocasını öldürür.

“Vincent Adında Biri” adlı hikâyede yine evliliğinden memnun olmayan kadın durumunu şöyle anlatır:

“Ne yapayım? Kocam da beni kullanıyor. Onlara söylüyorum, çocuklara, kocama... Sizleri seviyorum sevmesine, diyorum, ama evlilik öldürüyor beni, yalnız başıma yaşamak istiyorum, diyorum, bana yardım edin, diyorum, kocam ‘Ben sessiz ne yaparım?’ deyince çözülüyorum, evlilik yine başıma çöküyor o zaman.”¹⁰⁰

Evliliğinden bu derece memnun olmayan kadın, kendini özgür bulduğu anlarda bile kocasına ihanet edemez:

“- Evet, hiç değilse bir anlığına kendimi özgür buluyorum. Kocama ihanet etsem mi acaba? Hayır, yapamam.”¹⁰¹

Evlilikte çocuğun olmaması bir başka mutsuzluk sebebidir. “Bizanslı Karga Çocuk” adlı hikâyede çocuğu olmayan bir adamın bir kargayla dost olması, onunla konuşması ona “oğlum” demesi, kendisini de “babası” olarak tanıtmaması anlatılır. Kadınsa bu duruma çok içerler ve kendi kendine titrek bir sesle söylenir:

“Neden, neden bir çocuk veremedim ona? Neden?”¹⁰²

4.2.4.Ölüm

“Ölüm” tarih boyunca insanı en çok ilgilendiren konulardan biridir. Selimoğlu da hikâyelerinde ölümden bahsetmiştir. Fakat ölüm teması genellikle onun hikâyelerinin ana konusunu oluşturmaz. Öykülerin içinde asıl anlatılan konunun yanında ölüme de değinilir.

“Aramızdaydı O Gün” adlı hikâyede ölümün insanların arasında gezmesi, hikâyedeki kahramanların Azrail’in nefesini enselerinde hissetmeleri anlatılır. Hıristiyanların denizden

¹⁰⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.22

¹⁰¹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.22

¹⁰² Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.108

haç çıkarma merasiminde Sotiri adlı kahramanın ölümden dönmesinin anlatıldığı hikâyede ölüm insanların arasında gezmektedir:

“...Azrail? Onun ne işi vardı aramızda... İsmail ile ben, birbirimize açamıyorduk, ama onun burada olduğunu, buradan ayrılmadığını, törene katılanların arasında olduğunu, hepimizi gördüğünü, pusuda beklediğini ve çok beklemeyeceğini biliyorduk.”¹⁰³

Haçı çıkarmak için denize atlayan Sotiri soğuktan titremeye başlar. Yazar Sotiri'nin titremesinde ölümü hisseder:

“Yalnız soğuk ve ıslaklık değildi Sotiri'yi şöyle sarsıp titreten, değildi. Bana öyle geldi ki, hanidir içine kanına, damarına yuva kurup yerleşmiş olan ölüm, bedeninden çıkıp gitmek için debelenirken, onu da böyle sarsıyor, titretiyor.”¹⁰⁴

Yazarın nefesini bu kadar yakında hissettiği Azrail Sotiri'nin canını almaz, Sotiri tam tersine çok sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirir.

Aramızdaydı O Gün kitabındaki “Çuval” adlı hikâye bir cinayeti anlatır. Bir kadının öldürülmesi ve cesedinin bir çuvala konulup denize atılmasını anlatan hikâyede ölümün cinayet gibi çok soğuk bir yüzü işlenir.

Ölümün soğuk yüzü her devirde insanoğlunu korkutmuştur. Özellikle öleceğini düşünmek insan için zor bir durumdur. Kan davası olan birinin her an ölümle kol kola gezmesi de Selimoğlu'nun işlediği konulardan biridir. “Gemici Rızvan Üstüne Söylentiler” adlı hikâyede Rızvan adındaki gemicinin bu hali işlenir. Rızvan'ın kan davalıları vardır ve o sürekli bir ölüm korkusuyla yaşamaktadır:

“Sanırım, eski bir kan davasından arda kalmış bir adam. Onun sırası gelmiş herhalde, kanı dökülmenin sırası. Öldürülecek korkusuyla yaşıyor bana kalırsa. Gemiden dışarıya adım atmamasının nedeni de bu olsa gerek. Hiç ummadığı bir yerde sırtına bir bıçak ya da kurşun yemek korkusuyla yaşıyor. Huzursuz bir yaşaması var.”¹⁰⁵

Zeyyat Selimoğlu “Derin Dondurucu İçin Öykü” adlı hikâyesinde iki gemi tayfasının yanarak ölmelerini resmeder. Yanan vapurda alevlerin içinde ölümle burun buruna gelen gemiciler şöyle konuşurlar:

¹⁰³ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.91

¹⁰⁴ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.93

¹⁰⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Kıç Üstünde Toplantı*, S.42

“- Sıcağa dayanamıyorum artık. Senin... Senin yüzün kararıyor, yüzün kapkara senin!

-Biliyorum, öyle olur, hem de şişmiş mi yüzüm?”¹⁰⁶

Öleceğinin farkında olan gemiciler çok geçmeden alevler ve kara dumanların içinde kaybolurlar.

Zeyyat Selimoğlu sadece insanların ölümünden bahsetmez. Artık yaşlanmış, hurdaya dönmüş bir geminin nasıl hurdacıların elinde ölümü beklediğini anlatması dikkate değer bir konudur:

“Utaç kıyılarında çekiçler çalışıyor. Bir gemiyi öldürüyorlar o arada. Balyozlar ve çekiçler altında can veriyor bir gemi parça parça doğranıyor. Bir gemi için utanılacak ölüm işte... İşe yaramaz duruma girdi mi bir gemi, hurda bir at gibi bu kıyılara vurur, ölümü bekler.”¹⁰⁷

Çiçekli Dağ Sokağı kitabındaki “Gökler Limanı” adlı hikâyede ihtiyar bir denizcinin, denizin ortasında ölümü şöyle anlatır:

“Yetmiş yıldır çarpmakta olan kalbi yavaşlıyor, duruyor.”¹⁰⁸

Ölen ihtiyar gemici göğe yükselir. Yazarın hayal âlemindeki ‘Gökler Limanı’ denen bir yere gider. Tarihte yaşamış ünlü insanlar, özellikle gemiciler ‘Gökler Limanı’ndadır. Orada gemiciyi “beyazlar içinde sarışın” bir kadın karşılar.

4.2.5.İstanbul

Selimoğlu’nun hikâyelerindeki konulardan biri de İstanbul’dur. Yazar genellikle İstanbul’un boğaz, deniz ve Eminönü gibi mekânlarını anlatır.

“Davlumbazda” adlı hikâyede Haliç’te güneşin doğuşunu hiç görmemiş birine şöyle seslenir:

“Haliç’te sabah nasıl olur bilir misin? Gök karadan laciverte, lacivertten maviye, maviden açık maviye nasıl geçer, hiç gördün mü bakıp da...”¹⁰⁹

¹⁰⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.19

¹⁰⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Kıç Üstünde Toplantı*, S.104

¹⁰⁸ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçek Dağ Sokağı*, s.114

“Güvercinler Geldi Girdi İnanılmaz Öyküye” adlı hikâye de Boğaziçi’ni anlatır:

“Şu altımızdaki kanalın çok daha uzun ve geniştir Boğaziçi. Bahar geldi mi sırtlar yeşillere bürünür. İstanbul, denizin çok sokulgan davrandığı bir kenttir.”¹¹⁰

Zeyyat Selimoğlu’nun İstanbul’u en güzel anlattığı eseri “İstanbul Bize Doğru Gelirken” adlı hikâyedir. Gemiyle İstanbul’a yaklaştığını hayal eden yazar Sarayburnu, Galata Kulesi, Yeni Camii ve Eminönü, Mısır Çarşısı, Kız Kulesi gibi muhtelif mekânları anlatır:

“... Yeni Camii ve avlusu, güvercinleri, güvercin yemi satan özürllüleriyle ve üst geçitleriyle, satıcıları ve keşmekeşiyle, curcunası, sesiyle, kiri, pası, rüzgârda tozlarıyla Eminönü alanı... 1660 yılı içinden, elleri dert görmeye mimar Kasım Ağa yapısı, bodrumlarıyla birlikte seksen altı dükkânıyla Mısır Çarşısı... Bir İstanbul güzeli, adı kendisine kendisi de adına çokça yakışmış Kız Kulesi...”¹¹¹

Selimoğlu her zaman İstanbul’un güzel yüzünden bahsetmez. Aslında İstanbul’un çirkin yüzü yoktur; fakat onu çirkinleştiren ve ona adeta “çile” çektirenler vardır:

“...Aman Tanrım, nedir şu İstanbul’un çilesi, İSKİ, TEK ve PTT, terör, hava kirliliği, açık lağım kanar durur gün boyu, geceleri konduurulmuş konut kalabalığı kenti bir kuşatmış kısıvrak, gündüzleri kokla çöp, rüşvet alverişleri borsası, kaçak yapı ruhsatsız, satılık cinsellik ve cinayetlere faili bilinmeyen, saatli bombalar tik tak tik tak, çokça kokteyl Molotof, elma soyar.”¹¹²

4.3.Vaka (Olay Örgüsü)

Edebi eserlerdeki en önemli unsurlardan birisi de olaydır. Roman ve hikâyelerde kişi, zaman ve mekânın belli bir olayı anlatmak üzere bir araya geldiği bir gerçektir. “Olay, olup bitenleri salt aktarmaktan ibarettir.” diyen Nurullah Çetin, olay örgüsünün “kişiler, şeyler, durumlar ve olgular arası ilişki ağından oluştuğunu” ifade ederek olay örgüsünü şu şekilde tarif eder:

¹⁰⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Kıç Üstünde Toplantı*, s.8

¹¹⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.55

¹¹¹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.114-115

¹¹² Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.14

“Olay örgüsü, olup biten şeyleri nedenleri ve sonuçlarıyla, etki ve tepkileriyle sunmaktır.”¹¹³

Vakanın bir edebi eser için vazgeçilmez unsurlardan birisi olduğunu vurgulayan Mehmet Tekin “Vaka, esas karakteri itibariyle ‘taklit’ ve ‘yansıtma’ eylemleriyle biçimlenen anlatıma dayalı türlerin (masal, hikâye, roman gibi türlerin) vazgeçilmez elemanıdır. Vakasız anlatı sistemi düşünülemez.” der ve şöyle devam eder:

“Çünkü vaka, anlatı sisteminin ruhudur. Bir anlatı sisteminde vaka-belki-yok sınırına kadar çekebilir, fakat yok edilemez. Yeni roman taraftarlarının aşırı ‘tecrit’(soyutlama) ve ‘insansızlaştırma’ eğilimine rağmen, vaka öğesini ortadan kaldırmak mümkün olmamıştır.”¹¹⁴

Görüldüğü gibi bir edebi eseri vakadan soyutlamak mümkün değildir. Genellikle ‘an’ ları anlatan ve kesit hikâyeleri yazan Zeyyat Selimoğlu’nun eserlerinin de en önemli unsurlarından birisi olay ve olay örgüsüdür. Selimoğlu eserlerini belli bir olay örgüsü içerisinde oluşturmuştur; fakat onun hikâyelerini hep bir kalıp içerisine koymak mümkün değildir. Yazar hikâye anlayışını anlatırken bu durumu şu şekilde ifade eder:

“Bir öykü yazmaya koyulurken, yazacağım öykünün, başı şöyle olmalı, şöyle yürümeli, şöyle sonuçlandırılmalı diye düşünmemişimdir hiç, düşünmek de istemem bunu. Öyle sanıyorum ki, bu işin en sağlam yolu öyküyü yazmaya başlamaktır, herhangi bir kenarından öyküye girip anlatmaya koyulmalı. Yalnız öyküde değil, bütün sanat eseri türlerinde tek bir kuralın geçerli olduğuna inanıyorum. O da yazılan şiir, roman, ya da öykünün “yaşanmış” olması. Yazılan şeyin, yazarın ille de başından geçmiş bir olaya dayanması demek değildir bu, ne var ki, “yazılırken yaşanmış” olması demektir.”¹¹⁵

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi yazar hikâyelerini giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini kurgulamadan oluşturmayı, yazarken yaşayıp öyle kaleme almayı tercih etmiştir. Tabii ki bu durum onun hikâyelerinde giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin olmadığı anlamına gelmemektedir.

Klasik hikâyelerde giriş, gelişme ve sonuç bölümleri bulunur. Serim, düğüm ve çözüm de denilen bu bölümlerin ilkinde yazar vakayı anlatmak için hazırlık yapar, ikincisinde olayı

¹¹³ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s.234

¹¹⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı-1*, s.62

¹¹⁵ Zeyyat Selimoğlu, “Öykü Üzerine”, *Türk Dili Dergisi*-280, Ocak 1975

biraz daha ayrıntıya girerek anlatır, yani düğümü atar. Son bölümde ise düğümü çözerek olayı bitirir. Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinin önemli bir kısmında bu yapıyı görürüz. Özellikle olayın ön planda olduğu eserlerde serim, düğüm ve çözüm bölümleri bulunur; fakat genellikle durum hikâyelerinde bu bölümler belirsizdir.

“Yeni Bir Yıla Girerken” adlı hikâyenin baş kısmı giriş bölümüne güzel bir örnek olarak gösterilebilir:

“Gecenin saat onuna doğru içimde bir şeyler kıpırdamaya başladı. Bir yılbaşı gecesine ıssızlık içinde girmenin tedirginliği vardı bu. Akşama doğru, yabancı limanın yükleme-boşaltma ritimlerinden birine yanaşmıştık. Asıl liman yanaştığımız yerden çok uzakta, ötelerdeydi. Oralarda ışıklar pırıl pırıl güz yıldızları gibi göz kırpyordu bize... Ama işte, uzaktan.”¹¹⁶

Bu giriş bölümünden okuyucu, gemicilerin yabancı bir limanda yılbaşı gecesini gurbeti hissettiklerini anlıyor. Ve bu yılbaşı gecesinde ne yapacaklarını merak ediyor. Düğüm bölümünde olaylar art arda gelişir. Yılbaşını gemide geçirmek istemeyen gemiciler bir bara gider, orada bir başka Türk gemiciyle tanışır, bir şeyler içip muhabbet ederler. Memleket özlemi en önemli konudur. Diğer masalarda dört kadın başka erkeklerle konuşmaktadır. Konuşmalar kızışır ve sataşmalar başlar. Tam kavga çıkacaktır. İşte bu anda okuyucunun düğümün nasıl çözüleceği yönündeki merakı şöyle bir sonuç bölümüyle giderilir:

“Bu sözlerden ötürü mü bilmem, havada gerçekten de bir gerginlik var gibi geldi bana bu gergin ve gerilimli hava küçücük bara sinmişti, elle tutulur gibiydi. Gözlerim Mamma Roza'yı aradı. Tezgâha doğru dönüp, onu görmek istedim. Ve gördüm ki kocaman memeler yok orada. Mamma Roza tezgâhında değildi, yerine ufak-tefek bir adamı bırakıp, kendisi gitmişti. Yeniden bir dönüş yaptım olduğum yerde.

Markoni Zeki'nin kapıya doğru yürüyüşe geçtiğini gördüm. Bize eliyle “gelin hadi!” diye işaret ettiğini gördüm.”¹¹⁷

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi Selimoğlu'nun bazı hikâyeleri zamanı vererek başlar. Bazı hikâyelerin de doğa veya olayın yaşandığı mekânın, insanların tasvirleriyle başladığını görürüz:

¹¹⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.7

¹¹⁷ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.17-18

“Gün vuruyor. Güneş vuruyor. Pırıl pırıl... pırıl gök, pırıl deniz, pırıl gün. Ambarın üzerine çıkıyoruz. Güneş var mı, kendimi bir kişi değil birkaç kişi belliyorum.”¹¹⁸

Yazarın hikâyelerinin büyük çoğunluğu gemicilerin başlarından geçen olayları anlattığından hikâyelerdeki en önemli unsurlardan biri de gemilerdir. Bazı hikâyeler de gemileri tasvir ederek başlar.

“Bizi Akdeniz’den geçirip İskenderiye’ye ulaştıracak bu gemi üç bin tonluk bir gemi. Orta büyüklükte bir gemiden bile küçük sayılır. İkına sıkına saatte yedi mili zor çıkaran bir emektar. Ama bütün çevresini dolanan sacları az önce denetimden geçmiş.”¹¹⁹

Bazı hikâyeler anlatılan olayın tam kızıştığı anda başlar. Bu tür hikâyeler genelde olay hikâyesidir ve okuyucu daha ilk cümleden itibaren kendini anlatılan vakanın içinde bulur. Bu durum okuyucunun hikâyenin nasıl gelişeceğini daha çok merak etmesine vesile olur:

“Mehmet Kaptan, yeni açılmış gazoz gibi köpürüyor, fişkırda fişkırarak şişeden gibi karşısında ayakta duran adama ne diyeceğini bilemiyor. Adam ortadan kısa boylu, yaşlıca, kulakları başındaki yün gemici başlığının kenarlarından fırlamış yelken kulaklı bir adam.”¹²⁰

Zeyyat Selimoğlu’nun bazı hikâyeleri giriş bölümü yerine diyalogla başlar. Bu diyaloglar genellikle olayın nerede ve kimler arasında vuku bulduğu hakkında okuyucuya bilgi verir. Çünkü konuşan kişilerin cümlelerinde ya mesleklerini ya da toplumsal statülerini hissettiren ifadele bulunur.

“ -GÖZDE gemicim mi? Diyor Mehmet Kaptan, dur bakayım dur, dur hele, İdris, eh, Memiş, Hurşit, Hüseyin, yok yok, deli Tahsin elbet, az kalsın unutuyordum, elbet deli Tahsin.”¹²¹

“ -Babacığım çöplüğü göster bana, dedi çocuk.

Baba oğul ana yolda yan yana yürüyorlardı; ana yoktu artık, ana ona geçmişten güzel bir anıydı, o kadar.”¹²²

¹¹⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.67

¹¹⁹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.76

¹²⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.31

¹²¹ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.60

Kimi hikâyelerinse karşılıklı diyalogla değil de sadece kahramanlardan birinin diğerlerine söylediği cümlelerle başladığı görülür:

“-Tepeye tırmanalım, dedi içimizden en tutkulumuz, anayolun kenarından ayrılan patikayı gösterdi; şuradan çıktık mı, bir süre sonra tepede oluruz. Oradan denizi iki yanımızdan kavrarız. Yüksekten!”¹²³

Yazar bazı hikâyelerine okura doğrudan hitap ederek başlamıştır:

“Ey okumaya durmuş okur, şimdi sana anlatmaya çalışacağım Doğu Karadeniz bölgesinin eski bir köyünde... Ama ne yazık ki gecenin ileri bir saati ve ortalık karanlık, hiçbir şey görünmüyor...”¹²⁴

Yukarıda aktardığımız diyalog cümleleri hikâyelerin ilk cümleleridir. Bu tip hikâyelerde giriş bölümü yoktur da denilebilir. Zeyyat Selimoğlu hikâyelerinin bazılarında olay öncesini anlatmadan, kişilerden ve olayın vuku bulduğu mekândan bahsetmeden direkt olayı anlatmaya başlar, bu tür başlangıcı olan hikâyeleri giriş bölümü olmayan eserlere örnek olarak gösterebiliriz:

“Mehmet Kaptan almış Pire Mahmut’u karşısına sayıp döküyor.

-İyi dinle bak, kulağımı iyi aç da dinle, sonra anlayamadımdı, bilemedimdi, edemedimdi falan dinlemem. Birkaç saat sonra kalkıyoruz. Bu sefer bir de bayan yolcu var, bizimle gelecek, ele güne karşı yüzümüzü kızarttırma, sonra da sıra senin suratını kızartmaya gelir ha -elini kocaman bir tokat yapıp gösteriyor -yolcu kamarasını iyice bir yoluna koy... Öyle leş gibi çarşaf serme yatağa, yastık yüzü, battaniye, bir de el havlusu... Hepsi temiz olmalı, deyyus...”¹²⁵

Selimoğlu’nun kimi hikâyelerinin, kahramanlardan birinin daha önceden başından geçmiş bir olayı anlatmasıyla başladığı görülür:

“ -Boğulan, söyle bakalım, boğulan adam gördün mü hiç? Diye soruyor kaptan. Şöyle bir acı gülüyor.

¹²² Zeyyat Selimoğlu *Denizlerin, İstanbul*, s.27

¹²³ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.115

¹²⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.39

¹²⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Gemi Adamları*, s.202

Yalnız dudaklarıyla gözleriyle değil. Gözleri donuk bakıyor ki bir, ama ne donuk.

Şöyle Kefken önleri tam. Kaptan'ın donuk mu donuk gözleri karşı kıyılarda, Kefken gündüz geçiliyor.¹²⁶

“Akşama doğru çimento fabrikasının kül rengi rıhtımına yanaştık. Çok geçmeden, kül grisi sarıp sarmaladı bizi, sanki yağmur olup üzerimize yağdı.

Günlerden koyu gri bir Cumartesi'ydi, çimentonun o yanık kokusu ortalığa sinmiş, bir hafta sonuna zehir zemberek damgasını vurmuştu...¹²⁷

Genellikle olay hikâyesi yazan Zeyyat Selimoğlu hikâyelerinin büyük bir kısmını sonuç bölümüyle sonlandırmıştır. Aşağıdaki cümleler sonuç bölümlerine örnek olarak gösterilebilir:

“Kadir, koca bir yay gibi gerilmiş, kalın bir yay, yanaklarında sinirler oynuyor, yanakları kalp olmuş da tıp tıp atıyor ve beş kepçe üzüm hoşafı kuvvetinde bir asılış... Öyle bir asılmak ki, hani öyle bir, Hüseyin olduğu yerden kopup sulyen çizgisinin üzerinden sürüklenerek karşıya düşüyor.

Güvertede bir bağrışma, gemiciler yerlerinden uğruyorlar.

Mehmet Kaptan bağılıyor:

-Gidin ulan, kaybolun, herkes işinin başına... Tamam, artık kaybolun. Tamam, hadi, Kadir kazandı...

Hızır Kaptan kıs kıs gülüyor:

-Hangi Kadir... Kazanan Kadir değil, beş kepçe üzüm hoşafı kazandı bu çekişmeyi...¹²⁸

Bazı hikâyelerin sonuç bölümü duygusal bir olayın kahramanlar üzerindeki etkisinin hissettirilmesiyle biter:

¹²⁶ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.266

¹²⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.58

¹²⁸ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.22

“Önce cevap veriyor Ayı, sonra o kocaman elleriyle küpeşteyi kavrayıp omuzlarını kaldırıyor, başı iyice gömülüyor omuzlarının arasına, bentleri yıkıp gecen bir sel gibi hıçkırarak boşalıyor.

-Ayı diyorlar bana, demesinler ayı, bana ayı demesinler, demesinler...

Biz hiçbir şey diyemiyoruz. Susuyoruz öyle denize bakıp. Ohannes’le susup denize bakıyoruz.”¹²⁹

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Zeyyat Selimoğlu hikâyelerinin sonunda genellikle düğümü çözer ve okuyucunun merakını büyük ölçüde giderir. Fakat bu durum hikâyelerinin tamamı için geçerli değildir. Bazı öykülerin sonuç bölümü yoktur ve düğüm çözülmemiştir. Mesela “Direğin Tepesinde Bir Adam” adlı öyküde gemideki Pruva direğine çıkan Şükrü’nün denize atlamak istemesi konu edilir. Mehmet Kaptan Şükrü’yü direktten indirmeyi başaramaz, kızar ve bağırarak direğin dibinde toplanan gemicileri dağıtır. Herkes direğin tepesine bakar; fakat hikâye burada biter. Şükrü direktten atladı mı, aşağıya mı indi, belli değildir:

“Bütün güvertedekiler; Mehmet Kaptan, Eyüp Reis ve öteki gemiciler, başlar bir bir arkaya, gözler bütün bakışları direğin tepesine mihliyor güneş daha yükselmemiş öğle pek, ama yine bir aydınlık ki yukarılar hani bir aydınlık mavi beyaz bulutlar ve Mehmet Kaptan gözleri kamaşarak bakıyor. Yukarıda, direğin ta tepesinde bir hareket mi ne direktten ayrılan bir karaltı mı yoksa gözler ne de kamaşıyor.”¹³⁰

Zeyyat Selimoğlu kimi hikâyelerinde alışlagelmişin dışında bir kurgulama yapmıştır. Farklı kurgu olan bu tür hikâyelerde giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden hiçbiri yoktur denebilir. Mesela “Külhanların Önünde” adlı hikâyede belirli bir olay yoktur. Gemicisi Hasan’ın aklından geçenlerin aktarılmasından oluşan eserin başından sonuna kadar gemicisi Hasan Külhan’a kömür atar. Yine “Bir Kadınla Erkeğin Konuşmasını Dinler Öyküdür” hikâyesinde de giriş, gelişme ve sonuç bölümleri yoktur. Zaten hikâye baştan sona bir tiyatro metni gibi diyaloglardan oluşur. Hikâye konuşmalarla başlar ve yine konuşmalarla biter. Hikâye boyunca yazar araya girmez, tek kelime bile söylemez:

“Kadın: Ne garip!

¹²⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.37

¹³⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, S.45

Erkek: garip olan ne?

Kadın: Bundan yirmi yıl kadar önce de yine böyle yan yana oturmuştuk.

Erkek: O kadar oldu mu?

Kadın: Olmuştur, oldu”¹³¹

Bu cümlelerle başlayan hikâyedeki diyalogun son cümleleri şöyledir:

“Erkek: Yanaşıyoruz.

Kadın: Evet, buradan ayrılalım!

Erkek: Nasıl istersen,

Kadın: Sigaradan birkaç tane ver bana, şimdi hemen alamam, Takside içmek isteyeceğim, eminim.

Erkek: Buyur!

Kadın: Sagol, hoşça kal!

Erkek: Hoşça kal!”¹³²

Görüldüğü gibi Zeyyat Selimoğlu hikâyelerinin bazılarında giriş, gelişme, sonuç bölümlerinin hepsini kullanırken bazılarında ise giriş veya sonuç bölümlerine yer vermemiştir. Ayrıca yazar bu bölümlerden hiçbirinin olmadığı, sadece diyaloglardan oluşan öykü de kaleme almıştır.

4.4.Anlatım Teknikleri

Anlatım teknikleri edebi eserlerde yerinde kullanıldığında o eserin kalitesini arttıran en önemli etkenlerdendir. Zeyyat Selimoğlu da eserlerinde farklı anlatım teknikleri kullanmıştır. Olayın okuyucuya daha açık ve etkileyici aktarılmasını sağlamak için uygun anlatım tekniklerini kullanmaya özen göstermiştir. Kimi yerlerde tasvir yoluyla kimi yerlerde de uzun diyaloglarla kahramanların içinde buldukları psikolojik durumları yansıtmayı bilmiştir. İşte bu durum yazarın hikâyelerinin daha akıcı ve renkli olmasını sağlamaktadır.

¹³¹ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.71

¹³² Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.82

4.4.1. Anlatma ve Gösterme Tekniği

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinin birçoğunda anlatıcı birinci tekil kişidir. Dolayısıyla kahraman olayları gözleyen ve anlatan kişi olduğu için anlatma tekniği kullanılır. Aynı zamanda “tanrısal” yani “üçüncü tekil” anlatıcının olduğu hikâyelerde de bu teknik kullanılmıştır. Örneğın birçok hikâyede olduğu gibi “Beş Kepçe Üzüm Hoşafı” adlı eserde de olaylar sırayla gelişir ve anlatıcı olayı diyaloglarla birlikte aktarır.

Bazı hikâyelerde kahramanlar konuşmaları ve hareketleriyle karakterleri, psikolojik durumları ve kültürel seviyeleri hakkında ipuçları verirler. Kızıyla girdiği cinsel ilişki sonrası yargılanan bir adamı anlatan “İlişkiler” adlı hikâyede, duruşmayı anlatıcıyla birlikte izleyen “stajcı kız” insanların bu iğrenç durumlarına bir türlü alışamaz, mahkeme esnasında midesi bulanır ve kendini dışarı zor atar. Adliye koridorlarında anlatıcıyla girdiği şu diyalog gösterme tekniğine güzel bir örnektir:

“Stajcı kız:

-Çok şükür, diyor bu oturumu da atlattım.

-Ne gibi?

-Olmuyor, diyor, alışamıyorum. İnsanların birbirlerini böylesine zor durumlara düşürmelerini onlarla birlikte yaşamak yıpratıyor beni. Saatlerce kendine gelemiyorum.”¹³³

Zeyyat Selimoğlu gösterme tekniğinden de sıkça faydalanır; hatta *Denizlerin, İstanbul* kitabındaki “Bir Kadınla Erkeğın Konuşmasını Dinler Öyküdür” adlı hikâyeye baştan sona sadece diyaloglardan oluşur. Anlatıcı yoktur. Adeta bir tiyatro metni gibi sadece diyalog vardır. Bir kadınla erkek vapurda karşılaşır. Gençliklerinde birbirini sevmiş; fakat ayrılmışlardır. Kadın evlenmiş ve çocuğu olmuştur. Erkek de evlenmiş ama boşanmıştır. Bunları ve gençliklerinde neden ayrıldıklarını hep aralarında geçen diyaloglardan öğreniriz.

4.4.2. Tasvir Tekniği

¹³³ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.106

Bir edebi eserde özgünlüğün en önemli yollarından biri de tasvir tekniğini kullanmaktır. Zeyyat Selimoğlu da hikâyelerinde tasvir tekniğine başvurmuştur. Mekân olarak çiftlik, sokak ve çarşı gibi yerleri tasvir eder:

“... ADA'nın çarşısına giriyorsunuz. Girdiniz. Dümdüz, uzunca bir yol. Bütün çarşılar gibi, iki sıralı dükkânlarla dolu. Çarşı dedikse ahım şahım bir çarşı değil. Bir kasaba çarşısı görünümünde.”¹³⁴

“Her şeyiyle dağılmış taş duvarları, körleşmiş kuyularıyla, yıkık bir bahçe fırınıyla, fırının yanından uzayıp giden, bir zamanlar tam altında var olmuş bir masayı güneşten, yağmurda korumuş, şimdi çatlaklar, yırtıklarla dolu, yumru yumru, kamburlu göçüklü uzun teneke çatısıyla, kurumaya yüz tutmuş yamuk incir ağaçlarıyla, bir kenardaki sıvaları dökülmüş, küçük, tek katlı kaykılmış yapısıyla, yıllar önce bırakılmış, uğuru kaçmış, küçük bir çiftlik örneğiyle karşı karşıyaydık.”¹³⁵

Yazar sadece açık mekânları değil, aynı zamanda mahkeme salonu, ev ve oda gibi kapalı alanların da tasvirini yapar:

“İşte geldik ve durduk. Önümüzden yukarılara doğru tırmanan basamaklar. Solda, boyaları dökülmüş, tahta kaplamaları açığa çıkmış büyük bir ev. Yaşlılık, insanlardaki gibi, evlerde de cilt kurumasına da yol açıyor. Balkonlardan, saçak, kenarlarında ince oymalar...”¹³⁶

“Kapıyı iyice aralayıp odaya girdim. Döküntü perdelerin inik durduğu loşça bir odaydı. Hemen hemen hiç eşya yoktu odada bir duvarın dibinde hastane karyolarını andıran demir bir karyola vardı ve karyolanın üzerinde, bacaklarını aşıya sarkıtmış, gölge gibi, yaralı bir hayalet gibi bir kız oturuyordu.”¹³⁷

Yukarıdaki tasvirdeki “... Gölge gibi, yaralı bir hayalet gibi bir kız oturuyordu?” ifadesinden yazarın öznel tasvirler yaptığını anlıyoruz. Şu ifadeler de öznel tasvire güzel bir örnektir:

“Adam bizlere doğru yavaş yavaş yürümeye durdu. Şu yıkık ve yıkıntı çiftliğe bundan daha uygun adam olamazdı. O da küçük çiftlik gibi her haliyle yıkık bir görünüm içindeydi. Uzamış sakalları, karmakarışık, kır düşmüş saçları, omuz başları

¹³⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.53

¹³⁵ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.116

¹³⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.54

¹³⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.36

sökük ceketi, partial kunduraları, içinde bulunduğu dünyayla tam bir uyum içindeydi.”¹³⁸

Zeyyat Selimoğlu öznel tasvirlerin yanı sıra nesnel tasvirler de kullanmıştır. “Bir Şarkı Gibiydi” adlı hikâyeye buna güzel bir örnektir. Yazar bu eserde yürüyüp geçtiği bir sokağı tasvir eder. “Oldukça dar bir sokağın” arasında küçük bir bakkal, kuru temizleme dükkânı, manav ve muslukçu gibi küçük işyerlerinin sıralanışı tasvir edilir.

“Bir süre sonra sokağın içindeydim. Oldukça dar bir sokaktı, arada bir bakkal, kuru temizleme dükkânı, manav, muslukçu gibi ufak işyerlerinin sıralanmış olduğu bir sokak.”¹³⁹

Yazar, kahramanların el, bıyık ve baş gibi muhtelif azalarını da betimleyerek hikâyelerine farklı bir renk katmasını bilmiştir. Hikâyelerdeki bir kahramanın bıyıklarının “karga kanatları gibi yağlı kara, parlak kara bir ışıltı içinde güneşin altında” parlamasını tasvir etmesi yazarın hikâyesine farklı bir özgünlük katmıştır. Şu ifadeler bu özgün tasvirlerle örnek olarak gösterilebilir:

“... Yanık izleri görülürdü elinde; kara kara, düğme büyüklüğünde lekeler. Yanıklar üst üste tazelenmiş, yanmış yeniden kararmış, yanmış yeniden sertleşmiş, sonunda kalın kösele gibi düğmelerle kaplı bir el çıkmış ortaya...”¹⁴⁰

“Suratı kıpkırmızı kesilip gözleri yaşarıyor. Öyle kızarıyor suratı, bütün başı, o kocaman baş, bir kan saldırısına uğramış gibi oluyor...”¹⁴¹

Zeyyat Selimoğlu, sadece mekân ve kahramanları tasvir etmekle yetinmez. Bazı hayvanları da tasvir etmesi onun hikâyelerine farklı bir canlılık kazandırır:

“Büyükçe bir köpek kameraya bakıyor denizin kıyısından, ağzının kenarından sarkan bir et parçası görüntüde. Ayakta duran köpeğin tam önünde yere uzanmış bir yunus var, yunusun karnı boydan boya yarılıp ikiye ayrılmış, içindekiler boşalmış; köpeğin ağzından sarkan parça, boşaltılmış karından koparılmış olsa gerek köpek çok mutlu görünüyor, dimdik duran başı sağlıklı bir görünüm yolluyor...”¹⁴²

¹³⁸ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.119

¹³⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.26

¹⁴⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.65

¹⁴¹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.91

¹⁴² Zeyyat Selimoğlu, *Derin dondurucu İçin Öykü*, s.15

4.4.3.Mektup Tekniği

Mektup tekniği yazarın sık kullandığı tekniklerden değildir. Hikâyelerinin, altı-yedi tanesi hariç, hacimce kısa oluşu ve kısa zaman dilimlerinde vuku bulması mektup tekniğini sıkça kullanmamasının bir sebebi olarak gösterilebilir. “Denizlerin, İstanbul” adlı hikâyede kahraman denizden döndükten sonra “gözlem ve izlenimlerini sevdiğine iletcek bir mektup” yazar. Aynı hikâyede kahraman sevdiğine ikinci bir mektup yazıp gönderir. Ve sıra sevgilisinin mektubundadır:

“Sevgilim,

Geçen yaz buradan denize giren komşu çocuklarında orta kulak iltihabı, göz kenarlarında yanma ve enfeksiyon belirtileri görülmüştü...”¹⁴³

Zeyyat Selimoğlu “Mezarıcı Yorgo’nun Almanya Çapkınlığı”nda da bir mektuptan alıntı yapar:

“Baba, diyor mektupta, atla bir gel buraya, sana buraları gezdirelim, gösterelim, bak ne yapı malzemesi çeşidi var burada, yeni çıkmış şeyler var, onları bir gör de şaş, seni bekliyor, biletini gönderiyoruz.”¹⁴⁴

“Geçmiş Zaman Peşinde” adlı eserde kahraman olan genç kız evlenir ve yıllar sonra eski sevgilisine gençliğinde yazmak istediği fakat yazamadığı bir mektup aktarılır:

“Yazılmamış bir mektuptan bölüm:

Bir İtalyan mühendisle mantık evliliği yaptım, ailece tanıştığımız, ailemin güven duyduğu, uygun bulduğu bir genç!...”¹⁴⁵

4.4.4.Özetleme Tekniği

Özetleme tekniği genellikle roman gibi uzun soluklu eserlerde kullanılan bir tekniktir. Genellikle kısa hikâyeler yazan Zeyyat Selimoğlu da bazı hikâyelerinde bu teknikten faydalanır.

¹⁴³ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.120

¹⁴⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.62

¹⁴⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin İstanbul*, s.22

“Saçları Sarı Tütün” adlı hikâyede anlatıcının amcasının başından geçen olaylar ve hayatı özetleme tekniği ile verilir.

“Köse” adlı hikâyede geminin üçüncü kaptanı İlyas, Köse adlı gemicinin eski hayatını özetleyerek anlatır:

“Bu Köse rapsacı takımını kurup işini büyüüttüğü sıralarda sarışın, saçları boyalı, sırma gibi boyalı bir kadınla tanışmış. Ben görmedim kadını ama Köse’nin üç büyüklüğünde bir kadınımış. Kalçalar, kollar, yerden öyle...”¹⁴⁶

“Baştan Sona Bir Kanalın İçinde” adlı hikayede de Yaniapastalniko, Elefteria ve Hristo’nun aşk ve ayrılık hikayeleri özetlenerek anlatılır.

4.4.5.Montaj Tekniği

Zeyyat Selimoğlu çeşitli hikâyelerinde alıntılar yaparak montaj tekniğini kullanmıştır. Bu alıntılar çoğu kez aynen yapılır. Yazar montaj tekniğini genellikle kahramanların dilinden ifade eder. Bu alıntılar bazen bir şarkıdan bazen de bir şiirden olabilir:

“Ne diyordu o yabancı şarkıcı? Hayatta en güzel şeyler bedavadır.”¹⁴⁷

“Yangın var, yangın var, ben yanıyorum.”¹⁴⁸

“-Bir efsaneydi efsaneydi seninle beraber olmak.”¹⁴⁹

“Yaseri Asım’ın bir şarkısı kulağıma seslendi eski günden: “Hisarlı kız, edalı kız, sen neydin...”¹⁵⁰

Zeyyat Selimoğlu, kimi yerlerde anonim söylenen bir şiiri aktarır:

“Atarlar size saçma,

Çekerler sizi düze

Doldururlar kayığa

¹⁴⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.28

¹⁴⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.58

¹⁴⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.77

¹⁴⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.104

¹⁵⁰ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.117

Satarlar sonra bize”¹⁵¹

Denizlerin İstanbul kitabında Birleşmiş Milletler Anayasasının bir maddesini alıntı yapan Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı* kitabında bir ceza kanunu maddesini montaj tekniğiyle aktarır:

“Tedbirsizlik veya dikkatsizlik veya meslek veya sanatta acemilik.... ile bir kimsenin ölümüne sebebiyet veren şahıs iki seneden beş seneye kadar hapse ve 250 liradan 2500 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olur.”¹⁵²

Zeyyat Selimoğlu “Birleşmiş Milletlerin Bahtsız Genel Sekreteri” adlı hikâyenin sonunda Yunus Emre’nin bir dörtlüğünü hikâyedeki olaya uyarlayarak şöyle aktarır:

“Ben Perez’i biçeyim
Sulh elinden avareyim
Baştan ayağa yareyim
Gel gör beni sulh neyleydi.”¹⁵³

4.4.6.Geriye Dönüş Tekniği

Zeyyat Selimoğlu’nun eserlerinde sıkça başvurduğu tekniklerden biri de geriye dönüş tekniğidir. Bu teknik kahramanların yıllar önceki hayatlarına bile gidip nasıl bir geçmişleri olduğu, neler yaşadığı hakkında okuyucuyu bilgilendirir. Bu açıdan kişilerin geçmişlerini öğrenmek için başvurulan bir anlatım tarzıdır.

“Yemek” adlı eserde hikâye kahramanı İdris musluğun altında bulaşıkları yıkarken çocukluk yıllarına gider. Suyun çıkardığı sesle çocukluk yıllarında, Rize’de bir aşevinde yemek yiyen sefil bir adamın gırtlığından gelen sesi birbirine benzetir.

“Bulucu Hızır Salim” öyküsü baştan sona geriye dönüş tekniğiyle yazılmıştır. Hikâye kahramanı Mehmet Kaptan, Ohannes Efendi adlı kişiye yıllar önce ikinci kaptanlığa başladığı zaman başından geçen olayları anlatır.

¹⁵¹ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.44

¹⁵² Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.84

¹⁵³ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.68

“Çarmıha Gerilenler” adlı hikâyede Markoni Zeki ikinci dünya savaşından sonra başından geçen bir olayı anlatır.

“Bir Kadınla Erkek Konuşmasını Dinler Öyküdür” adlı hikâyede bir kadınla erkek vapurda karşılaşır ve yirmi yıl öncesini konuşurlar:

“Kadın: bundan yirmi yıl kadar önce de yine böyle yan yana oturmuştuk.

Erkek: O kadar oldu mu?

Kadın: Olmuştur, oldu,

Erkek: Ben yedek subay öğrencisiydim o sıralarda...”¹⁵⁴

“Hırsız” adlı hikâyede evine hırsız giren hikâye kahramanı çocukluk yıllarında başından geçen bir hırsızlık olayını hatırlar ve anlatır:

“Bu hırsızlık olayı beni çok uzak yıllara götürdü. Şimdi çok geride kalmış o çocukluk yıllarımdan birinde de gene hırsız girmişti bizim eve.(hırsız bizi çok mu seviyor). Yine bir takım ufak tefek şeyler çalıp kaçırılmıştı.”¹⁵⁵

4.4.7.Otobiyografik Anlatım Tekniği

Anlatıma dayalı bir sanat kolu olan hikâyede yazarların en önemli kaynaklarından biri de kendi hayatlarıdır. Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerindeki olayların birçoğu ya kendi başından geçmiştir, ya da yazar bizzat olaylara şahit olmuştur.

“Senfoni Prostatoral” adlı hikâye yazarın kendi yaşadığı bir ameliyat öncesinin anlatılmasıyla oluşur. Yazar prostat ameliyatına hazırlanmasını, ameliyathaneye girmesini sırayla anlatır.

Denizlerin, İstanbul kitabındaki “Bir Düşsel İmpala Rüzgârı” adlı hikâye yazarın kendi hayatından bir kesittir. Yazar, üniversite yıllarından tanıdığı bir kızla karşılaşır ve o kızla yaşadıklarını anlatır.

Gerçek hayatında gemicilikle uğraştığını bildiğimiz Zeyyat Selimoğlu, *Karaya Vurdu Deniz, Koca Denizde İki Nokta, Direğin Tepesinde Bir Adam, Bir Şarkı Gibiydi, Denizlerin*

¹⁵⁴ Zeyyat Selimoğlu, *a.g.e.*, s.71

¹⁵⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.123

İstanbul gibi kitaplarındaki hikâyelerinde ya bizzat olayın içindedir veya olaylara yakından şahitlik etmektedir.

4.4.8.Diyalog Tekniği

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde diyalog tekniği önemli bir yer tutar. Yazar kahramanları hakkında ayrıntılı bilgi vermek yerine onları konuşturarak okuyucuya tanıtmayı tercih eder. Bu da düz anlatımla okuyucuyu bilgilendirmenin yavanlığından diyalogların canlılığına geçişi sağlar. Kişiler arasındaki diyaloglar onların karakterleri, düşünceleri ve psikolojileri hakkında bilgi verir:

“-Dedim... Ambara insem dedim.

-E in da, ne durursun?

-Senin inmişliğin var mı hiç?

-Ambara inmemiş gemici olur mu hiç?

-Olmaz elbet.

-Olmaz ya.

-Hepsi de inmiş midir?

-İnmiştir ya.

-Zor değildir ki inmek.

-Zor olacak nesi var?

-Nayla merdiveninden iner gibi inilir.

-İyi benzettin, ama bu daha derin elbet.

-Şey... Sen ilk indiğin zaman...

-Ee ne olmuş o zaman?

-Yüreğin çırpıtı mıydı?''¹⁵⁶

Zeyyat Selimoğlu bazı yerlerde kısa diyaloglara bazı yerlerde de uzun diyaloglara yer verir. Mesela *Derin Dondurucu İçin Öykü* kitabındaki “Saçları Sarı Tütün” adlı öyküdeki bir

¹⁵⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.72-73

diyalog iki sayfa kesintisiz devam eder ve bu süre zarfında anlatıcı araya hiç girmez (s.73-74-75).

“Bir Kadınla Erkeğin Konuşmasını Dinler Öyküdür” adlı hikâye bir tiyatro metni gibi tamamen diyaloglardan oluşmaktadır. Hikâye şöyle başlar:

“Kadın: Ne garip!

Erkek: Garip olan ne?”¹⁵⁷

Baştan sona sadece kadınla erkeğin diyalogundan oluşan hikâye şu şekilde biter:

“Erkek: Buyur

Kadın: Sağ ol, hoşça kal!

Erkek: Hoşça kal!”¹⁵⁸

4.4.9.İç Çözümleme Tekniği

Her şeyi bilen ve gören üçüncü şahıs anlatıcının araya girerek, kişilerin duygu, düşünce ve psikolojik durumlarını aktardığı anlatım tekniğine “iç çözümleme” denir. Zeyyat Selimoğlu da kimi hikâyelerinde bu teknikten faydalanmıştır.

“Bir Davaya İlişkin Çapraz Düşünceler” adlı hikâyede Fahrettin adlı bir zanlının kaçakçılık suçunu para için üstlenmesini anlatır. Mahkeme salonundaki herkes Fahrettin değil de duruşmayı arkadan izleyen takım elbiseli mafya işi yapan adamın suçlu olduğunu biliyordur. Ama gel gör ki Fahrettin suçu üstlenmektedir. Yazar “yargıcın gözlerinden okunan”ı şöyle aktarır:

“Yargıcın gözlerinde okunan: Biz asıl suçlunun kim olduğunu biliyoruz ama elden ne gelir! Kanıtlar hep sizden yana. Sonunda bu küçük Fahrettin, bu maşa adam, okkanın altına gidecek. Sen de anlı şanlı bir avukat olarak çıkacaksın bu mahkemeden.”¹⁵⁹

¹⁵⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin İstanbul*, s.71

¹⁵⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.82

¹⁵⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.74

Hikâyenin devamında asıl suçlu olup mahkemeyi izleyen eroin kaçakçısının aklından geçenler şöyle aktarılır:

“Ah bütün bu yolsuzluklar, bütün şu dolaplar hep şu Fahrettin’in yüzünden. Onun asıl bir düzenbaz olduğunu bilemezsiniz. Benim gibi koyu kahverengi giysili bir adamı bile aldattı. Benim gibi bir adamın mahkemelere sürüklenmesine neden oldu. Benim gibi bir adamın mahkemelerde ne işi var? Benim gibi bir adam... ah ah, hep şu Fahrettin yüzünden...”¹⁶⁰

Aynı kitaptaki “İlişkiler” adlı hikâye yine bir ağır ceza mahkemesini anlatır. Zanlı, kızıyla cinsel ilişkiye girdiği iddia edilen bir adamdır. Hâkim, babanın ilişkiye girdiği söylenen kızından küçük olan diğer kızını konuşturur. Mahkeme anında zanlının duruşu ve hareketlerinden yola çıkarak hâkimin ve duruşmada staj gören avukatların zanlı hakkındaki düşünceleri aktarılır.

4.4.10.İç Monolog Tekniği

İç monolog tekniğinde kahramanlar kendi içinde, kendi kendileriyle konuşur. Böylece kişilerin o anki düşünceleri ve psikolojik durumları okuyucuya aktarılmış olur.

“Deli Usta Gemicinin Biri Daha” adlı hikâyede Mehmet Kaptan’la gemici Ruşen konuşurlar. Konuşma sırasında Mehmet Kaptan meslek hayatını hayalinden geçirir ve içinden kendi kendine konuşur:

“Sonra kaptanlık sınavları, uykusuz geçen geceler, terlemeler, bunalımlar, çalışma, çalışmak, çalışmak. Kaptan adıyla ilk vardiyaya çıkış. Korkulu fırtınalı geceler, sorumluluk. Onca adamın, sürüyle gemicinin yaşaması ellerinde kimi geceler. Yıldızsız, kara bulutlu geceler, bulutların ağırlığı sırtında, ağır bulutlar başka türlü, kalın kalın. Ağır pamuk balyaları... Balyalar yuvarlanmamak sırtından, hem sen de yuvarlanmamalısın. Denizden yenen bunca tokat; dayanacaksın...”¹⁶¹

Aynı hikâyedeki diğer kahraman gemici Ruşen de Mehmet Kaptan’la diyalogunun arasında kendi kendine şöyle konuşur:

¹⁶⁰ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.75-76

¹⁶¹ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.73

“Şimdi şu Mehmet Kaptan kor beni hesap kamarasında içeri istesem. Geçmeli hesap masasının başına almalı ele pergeli, deniz millerini ölçmeli, bir kenara alt alta yazıp toplamalı millileri, fenerleri kerteriz edip rotayı çizmeli, başlamalı çalışmağa, kaptanlığa giden yolları yırtı yırtı açmalı. Bütün o hesabın diyenlere bir bir göstermeli ki... Hesap kamarasının eşiği açılmıştır, masanın üzerine eğilip hesap...”¹⁶²

Yine *Kıçüstünde Toplantı* kitabındaki “Hüsrevin Adı Var Artık” adlı öyküde Mehmet Usta gemide yapacak bir iş bulamayınca sıkılır. Ardından kendi kendine şöyle konuşmaya başlar:

“Bir düşünce almış şimdi Mehmet Usta’yı tahtaların başında. Kutuysa yaptım kutu, iskemle dedim yaptım, kapak desen sayısız, sonra çerçeve ufak tefek onca tahta işi geçti elden ama artık ne yapmalı bilmem ki... Boş da durmak olmuyor, almışsınız. Rende elde bir ileri bir geri.”(age. S.45)

4.4.11. Leitmotiv Tekniği

Anlatıma dayalı sanat eserlerinde sözcük, sözcük grupları veya cümlelerin belli aralıklarla tekrar tekrar kullanılmasına leitmotiv tekniği denir. Bu tekniği kullanılmaktaki amaç okuyucunun ilgisini istenilen tarafa çekmek, anlatılmak istenilen şeyi kuvvetlendirmektir. Zeyyat Selimoğlu da leitmotiv tekniğini öykülerinde kullanmıştır.

Kıçüstünde Toplantı kitabındaki “Kol” adlı öyküde gemi kürekleri yapan İlyas Usta diye birinden bahsedilir. Gemiciler arasında İlyas Usta’yı ve özellikle de yaptığı kol’ları konuşurlar. Hikâyede gemi kollarıyla bağlantılı olarak “bir ileri bir geri” ifadesi yedi defa leitmotiv olarak kullanılmıştır:

“Gidip geliyor, bir ileri, bir geri. Sabahın sekizinde başlıyor bir ileri bir geri. Akşama dek bir ileri, bir geriler...”¹⁶³

Soyunanlar kitabındaki “Bir Dede Soyunuyor” adlı hikâyede yaşlı bir dede anlatılır, fakat uzun bir hikâye olmasına rağmen, hikâye kahramanı dede’nin adı verilmez. Anlatıcı dedeyi tam 54 defa “oy dede” 39 defa da “oy dede de uy dede” şeklinde anar.

¹⁶² Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.74

¹⁶³ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.92

Gemi Adamları kitabındaki “Boğulmaya Az Kala” adlı hikâyede “BEN GİDİYORUM” ifadesi altı defa geçer ve leitmotiv olarak kullanılır.

Görüldüğü gibi yazar hikâyelerinde çeşitli anlatım teknikleri kullanarak üslubuna renk katmıştır. Yazarın üslubunun bu renkli yanı okuyucunun sıkılmadan esere bağlanmasını sağlamıştır. Ayrıca her hikâyede uygun anlatım tekniğini kullanması onun eserlerindeki akıcılığı olumlu yönde etkilemiş ve okuyucuyu hikâyeye bağlamaya vesile olmuştur.

4.5.Anlatıcı ve Bakış Açısı

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde en çok tanrısal bakış açısı-3.tekil kişi ve tekil bakış açısı-1.tekil kişi kullanılmıştır. Biz ilk olarak tekil-1.tekil kişi anlatımı ele almak istiyoruz.

Tekil bakış açısının kullanıldığı hikâyeler, kahramanlardan birinin olayı görüp aktarmasından ibarettir. 1.tekil kişi(ben) anlatımda olayların sadece dıştan görünen yüzünü anlatmakla yetinilir. Karakterlerin psikolojik durumları, düşünceleri, iç diyalogları gibi sadece gözlem yoluyla anlaşılıp aktarılamayacak durumlar bu bakış açısının kullanıldığı hikâyelerde bulunmaz. Fakat olayı aktaran anlatıcı, kişilerin fiile dökülmüş, davranış haline gelmiş düşüncelerini gerek diyaloglarla gerekse davranışlarıyla hissettirebilir. Bu durumu Mehmet Tekin şöyle açıklar:

“Birinci şahsın bakış açısından roman yazmak görüldüğü gibi kolay değildir. Özü gereği ‘dar’ ve ‘sınırlı’ imkânlar sunan bir bakış açıdır bu. Çünkü olayların merkezinde bulunan ve anlatım sorununu üstlenen “ben anlatıcı” her şeyi görme, bilme, sezme gücüne sahip değildir: O, normal bir insan gibidir; görebildiğini görür, bilgisi kültürel düzeyine göredir, sezme gücü ise sınırlıdır...”¹⁶⁴

Zeyyat Selimoğlu anlattığı olayların birçoğuna yakından şahitlik etmiştir. Kendisine bu tür öykülerinin bir nevi “ben öyküsü” olup olmadığı sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

“Şimdi benim öykülerim, izlenimlerimin, gözlemlerimin ve bir bakıma da itiraflarımın birleşmesi olarak ortaya çıkıyor. Elbette kendimden de bir şeyler var bu öykülerde, ama bunu kesin bir sınırla ayırmak pek mümkün değil gibi görünüyor

¹⁶⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı-1*, Ötüken yay. İst. 2002, s.54

bana. Ama yer yer kendim de bazı öykülerde yer almışumdur. Aslında ben sanat yapıtı denince, gerçek ve düşün birleşimi olarak düşünüyorum sanat yapıtını.”¹⁶⁵

Birçok hikâyesinde gemicilerin hayatlarından kesitler sunan yazarın kendisi de iş hayatında gemicilikle uğraşması dolayısıyla bizzat olayların içinde yaşananlara şahit olmuş ve hikâyelerinde de bunları işlemiştir. İşte bu tür hikâyelerinin çoğunda tekil bakış açısı yani “ben” anlatımı tercih etmiştir.

Bir Şarkı Gibiydi adlı kitaptaki hikâyelerin hepsi bu anlatımla yazılmıştır. Zaten kitap sanki anı(hatıra) özelliği olan bir eserdir. Kitaptaki 11 hikâye birbirine bağlıdır ve başkarakterler ortakdır.

“Yeni Bir Yıla Girerken” adlı hikâyede yazar İtalya’nın bir sahil kentinde, yılbaşı gecesi iki Türk gemici arkadaşı ile yaşadıklarını anlatmıştır. Yine aynı kitaptaki “Bir Şarkı Gibiydi” adlı hikâyede de barda çalışan genç bir kızın adından yola çıkarak yıllar sonra hayat kadını olup geneleve düşmesini konu edinir.

Birinci tekil kişi anlatımın kullanıldığı hikâyelerde anlatıcı kişi bazen sadece gözlemci, müşahit konumuna düşebilmektedir. “Gemicici Rızvan Üstüne Söylentiler” adlı hikâyeye buna güzel bir örnektir. Bu hikâyede anlatıcı hemen hemen sadece gözlemci yerindedir. Durum hikâyesi olan eserde Rızvan adındaki gemici hakkında diğer gemicilerin düşünceleri sırayla aktarılır.

Zeyyat Selimoğlu’nun kimi hikâyelerinde olay gemici veya başka meslekten bir grubun başından geçer. İşte anlatıcı da bu grup arasından birisidir. Mesela “İki Sap Yasemin” adlı hikâyeye buna güzel bir örnektir. Bir öğrenci grubunun bir adayı ziyaretinin anlatıldığı hikâyede görenciler adada eski ve yıkık dökük bir manastırı gezer. Orada karşılaştıkları bir ihtiyar adam onlara manastırın mazisinden bahseder. Bu hikâyede anlatıcı grup içerisinde birisidir.

Birinci tekil kişi ağızından anlatılan hikâyelerde yazarlar kendi hayatlarından kesitler sunarlar. Kendi yaşadıkları olayları, bir anlamda hatıralarını aktarırlar. Zeyyat Selimoğlu’nun birçok hikâyesi, özellikle de denizcilerin hayatlarını anlattığı eserleri bu sınıfa girer. Zaten Selimoğlu gemicilik mesleği dışında özel hayatını anlattığı pek hikâyeye yazmamıştır. Gemicilerin hayatının anlatıldığı hikâyelerde kahramanlar arasında yazar da vardır.

¹⁶⁵ “Doğan Hızlan, Şennur Sezer, Kürşat Başar’ın Zeyyat Selimoğlu İle Konuşmasından,” *Gösteri Dergisi*, Ocak 1985

Bazılarında da olayın tam ortasında olmamakla birlikte yaşananlara birinci elden şahit olur. Ve böylece hikâyeyi birinci tekil kişinin ağzından aktarır. Bu kısımda bir noktaya dikkat çekmek yerinde olacaktır. Birinci tekil ağzıyla anlatılan öykülerde, yazarlar kendi yaşadıklarını anlattıkları için, kimi hikâyelerinde aile çevresini, dostluklarını ve yaşadığı aşkları konu edinirler. Bu durum Zeyyat Selimoğlu için geçerli değildir. Çünkü o hikâyelerinde ailesini ve şahsi gönül ilişkilerini hiç işlememiştir. Bu durum tespit edilmesi gereken önemli bir noktadır.

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde kullanılan bir ikinci önemli bakış açısı da tanrısal bakış açısı, yani 3. tekil kişi anlatıcı tipidir. Bu bakış açısı tipi, diğer bakış açılarından daha geniş imkânlarla sahiptir. Birinci tekil kişide sadece dışarıdan görüldüğü ve hareketlerden sezildiği ölçüde kahramanların iç dünyaları aktarılır. Buna karşılık tanrısal bakış açısı sadece gözlemlenebilen olayları değil, karakterlerin ruhsal yapılarını, düşüncelerini ve duygularını da anlatmaya elverişlidir. Bu bakış açısının kullanıldığı hikâyelerde anlatıcı her olay ve durumdan haberdardır. Burada anlatıcı olayın içinde bulunmasa da diğer bakış açılarından daha çok avantaja sahiptir. Çünkü tanrısal bakış açısında yazar, sadece gözlemlenebilen ve davranışa dönüşebilen hareketleri değil karakterlerin ruhsal yapıları ve içlerinden geçen düşünceleri de aktarılabilir. “Tanrısal anlatım konumunda anlatıcının kendini ortaya çıkarma eğilimi sezilir, yani aradan çekilip kaybolmaz, açıklamalar, yorumlar yaparak, yargılarda bulunarak ben buradayım der.”¹⁶⁶ İşte Selimoğlu da bir yazara bu kadar geniş anlatım imkânları sunan tanrısal bakış açısını kullanarak eserlerine zenginlik katmasını bilmiştir.

“Yeni Bir Kapı Denemek” bu bakış açısıyla yazılmış hikâyelerden biridir. Bir gemide yeni işe başlayacak genç bir adamın gemiye gidişinin anlatıldığı hikâyede bu gemicinin düşündükleri aktarılır. Bu hikâyede yazar olaya olduğu kadar kahramanın içindekilere, duygu ve düşüncelerine de hâkimdir:

“Gemici, başıyla güvertenin dip doğrusunu gösteriyor. Sonra geri dönüp uzaklaşıyor gemici. Gittikçe sönen adım sesleri duyuluyor güvertede. Gözleri yine kıyıdaki fenere takılıyor, karadaki son durağa. Fener yine bir şeyler söylemek istermiş gibi bakıyor oradan, bir şeyler söylemek istemişte de yetiştirememiş gibi, fener öyle. Fenerin ışığı gözlerinde büyüdükçe büyüyor, bütün şehri kaplıyor, bütün şehre yayılıyor sanki hep aynı ışık. Fener ne kadar da... Ne garip, canlı gibi, fener... Kahramanın kapısı önünde duruyor. İçerde ışık var. Ama kapının bulunduğu cephede pencere, lumboz gibi bir şey yok. Yalnız, kapı. Bu kapı, diyor içinden,

¹⁶⁶ Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan yay., Ank., 1999, s.14

gölüyor da, başka kapım yok artık, karadaki kapım artık kapandı, eli kapıya doğru gidiyor, vurmak için; denizdeki kapı açılışm diye.”¹⁶⁷

Yukarıda görüldüğü gibi tanrısal bakış açısıyla kahramanın iç âlemi de yansıtılır ve düşünceleri aktarılır.

Tanrısal bakış açısının en güzel kullanıldığı öykülerden biri de “Kişnemeler” adlı öyküdür. Bu hikâyeye iki tayla bir kısrağın karşılıklı kişnemeleri ve birbirlerine yaklaşmak istemeleri üzerine kısrağın sahibinin onlara engel olmasını anlatır. Yazar tanrısal bakış açısının bütün kudretini kullanarak hayvanların bile içinden geçenleri aktarmayı bilmiştir:

“...İki yetişkin tay, vücutlarının dört bir yanına dağılmış kanlarının iki arka bacaklarının arasında yoğunlaştığını, iki arka bacaklarının arasına dolduğunu, şimdiye dek hiç duymamış, tanımamış oldukları bir anlatım duygusunun etkisine girdiklerini, yüreklerini titreyen bir hazla duyuyorlar. Duydukları kıvancı, bu yepyeni sezgiyi, çocukluktan erkeklığe geçişin bu ilk habercisini kutlamak ister gibi yeniden bir kişniyorlar: Yaşamının sesi, çılgılığı, aşka çağrı!”¹⁶⁸

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde kullanılan bir başka bakış açısı da gözlemci figürün bakış açısıdır. Gözlemci figürün bakış açısı, tanrısal bakış açısından daha dar imkânlarla sahiptir. Bu bakış açısında yazar gözlemci figürü olayın içine yerleştirir ve vakayı onun bakış açısıyla sunar. Olayları gözlemci figürün gözlemci yeteneğine ve kültür düzeyine göre aktarır. Gözlemci figür yakınında bulunduğu ve tanıdığı kişiler hakkında bilgi verir ve okuyucunun bu kişileri tanımasına aracı olur.¹⁶⁹

Yazarın gözlemci figürün bakış açısını kullandığı hikâyelerine en güzel örnek mahkeme salonlarında görülen davaların konu edildiği öykülerdir. Bu öykülerde Selimoğlu, gözlemci figür aracılığıyla mahkemeyi izler ve aktarır. Kimi zaman zanlıyı kimi zaman da mağduru gözlemler.

Zeyyat Selimoğlu'nun nadir de olsa kullandığı bir bakış açısı da çoğul bakış açısıdır. Çoğul bakış açısında anlatıcı değişir, farklı kişilerin bakış açısıyla olaylar aktarılır. Mesela “Geçmiş Zaman Peşinde” adlı öyküde hem tanrısal hem de birinci tekil kişi-ben anlatım bakış açısı kullanılmıştır. Öykünün birinci bölümü tanrısal bakış açısıyla anlatılır:

¹⁶⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Gemi Adamları*, s.252

¹⁶⁸ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.110

¹⁶⁹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı-1*, s.52

“Dudakları çok yakınında, uzanıp öpüyor ağzından yayılan o ısı! Titremeli bir silkinişle aniden yana kaçıyor kız, aralarında bir açıklık koyuyor, belini yeniden parmaklığa dayıyor, dudaklarının kenarından şöyle bir gülümsüyor...”¹⁷⁰

Görüldüğü gibi burada tanrısal-üçüncü tekil kişi anlatım bakış açısı kullanılmıştır. Hikâyede söz konusu edilen kızla erkek ayrılırlar. Kız başka biriyle mantık evliliği yapar, ama mutlu olamaz. Yıllar sonra kızın yazmak istediği fakat yazamadığı bir mektup kadının ağzından yani birinci tekil-ben anlatım bakış açısıyla aktarılır:

“Bir İtalyan Mühendisle mantık evliliği yaptım, ailece tanıştığımız, ailemin güven duyduğu, uygun bulduğu bir gençle! Bir kız öbürü oğlan iki çocuğum var...”¹⁷¹

Görüldüğü gibi Zeyyat Selimoğlu öykülerinde farklı bakış açılarını kullanmıştır; fakat “Bir Kadınla Erkeğin Konuşmasını Dinler Öyküdür” adlı hikâyede anlatıcı, dolayısıyla da bakış açısı yoktur. Sadece “konuşan”ların bulunduğu bu hikâye bir tiyatro metni gibi diyaloglarla başlar ve biter. “Olay ve Olay Örgüsü” bölümünde bu hikâyeden alıntı yapıp örnek verdiğimiz için, tekrara düşmeme amacıyla burada sadece durumu tespit etmekle yetiniyoruz.

Hikâyelerinde çeşitli bakış açıları kullanan Zeyyat Selimoğlu, farklı anlatıcı tiplerinin gözüyle olaylara bakmış ve hikâyelerini sağlam bir kurguyla anlatmasını bilmiştir. Farklı bakış açılarını kullanması onun hikâyelerine renklilik katmış ve okuyucuyu okuduğu esere bağlamaya vesile olmuştur.

4.6.Kişiler

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde farklı karakter, meslek, cinsiyet ve yaşta kişiler bulunur. Eserlerinde ekmeğini denizcilikten çıkararak anlatan Selimoğlu, gemicileri farklı yönleriyle yansıttığını bilmiştir. Hayatın içinden sıradan insanları da hikâyelerine kahraman olarak seçen yazar bazen bir çocuk ve babasını, bazen bir mezarcıyı, kimi zaman da bir terzi veya mesleği bilinmeyen birini anlatır. Bu durum onun eserlerine farklı bir çeşitlilik ve derinlik kazandırır. Vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta ise yazarın birkaç eseri hariç, hikâyelerinde yakın çevresi ve ailesini anlatmamasıdır. O, hikâyelerindeki kahramanları

¹⁷⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin İstanbul*, s.19

¹⁷¹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.22

aile çevresi yerine iş ve meslek hayatında karşılaştığı kişilerden seçer. Selimoğlu'nun hikâyelerindeki kişileri gemicilikle uğraşan deniz adamları ve kara adamları başlıkları altında incelemek mümkündür.

4.6.1. Deniz Adamları

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde en fazla yer bulan kahramanlar gemi adamlarıdır. Şüphesiz ki Selimoğlu'ndan önce de deniz ve denizcileri işleyen yazarlarımız olmuştur. Kendinden önce denizle uğraşan insanları anlatan Sait Faik ve Halikarnas Balıkcısı gibi yazarların kahramanlarıyla kendi kahramanları arasında nasıl bir fark olduğu yönündeki bir soruya yazar şöyle cevap verir:

“Benimkilerde öyle sanıyorum değişik bir ortam söz konusu oluyor. Nitekim onlar bir yük gemisinin çalışanları, gemi adamları olarak balıkçılardan farklı bir görünüm içindeler, bu bakımdan bir değişiklik var sanıyorum. Yani daha önce deniz öyküsü yazan yazarlarımıza göre. Özellikle de ortam bakımından. Şunu da vurgulamak istiyorum: burada Karadeniz insanları söz konusu oluyor. Karadeniz bölgesinin insanları gündeme geliyor bu öykülerde. Yani biz insanları Karadeniz insanı aracılığıyla tanımış oluyoruz.”¹⁷²

Selimoğlu, kendisine neden hikâyelerinde daha çok deniz insanlarını işlediği yönündeki bir soruya ise şu cevabı vermektedir:

“Deniz insanlarına ilgim, onları yakından tanımamla aile bağları nedeniyle Karadeniz Bölgesi insanlarını –denizcidir insan çoğunlukla- daha kolay gözlemlemiş olmamdan doğar. Babamın mesleği de, bana bu insanları yakından görmek olanağını kazandırmıştır. Buna bir de deniz sevgisini eklerseniz...”¹⁷³

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde gemi adamları ve denizden çok bahsetmesini Necati Mert şöyle anlatır:

“Zeyyat Selimoğlu denizden söz etmediği zaman bile öyküsünü denizsiz bırakmayan bir yazar. Daha çok da nafakasını yük gemilerinden çıkaran ve

¹⁷² “Doğan Hızlan, Şennur Sezer, Kürşat Başar'ın Zeyyat Selimoğlu ile Konuşmasından,” *Gösteri Dergisi*, Ocak 1985

¹⁷³ Ahmet Köklügillerin Zeyyat Selimoğlu ile Konuşmasından, *Türk Dili Dergisi*, Temmuz 1970, s.226

çoğunlukla Karadenizli olan gemi adamlarını anlatır. Onları seferdeki dertlerini, denizden koptuklarında düştükleri boşlukları...”¹⁷⁴

Selimoğlu'nun eserlerindeki deniz adamlarını, gemileri idare eden kaptanlar ve diğer gemiciler olmak üzere iki başlık altında inceleyebiliriz.

4.6.1.1.Kaptan Tipi

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde “gemi kaptanı” tipinin önemli bir yeri vardır. Kaptan sadece geminin idarecisi değil, gemi personelinin abisi, kimi zaman da babası yerindedir. Kaptan'ın diğer adı “süvari”dir. Gemi tayfası ona “Bey Baba” diye hitap eder. Gemideki herkes kaptana derin bir saygı duyar ve ona karşı gelmekten sakınır.

Selimoğlu'nun hemen bütün eserlerindeki kaptan “Mehmet Kaptan'dır?” “...Siniri tuttu mu, hani kafeste aslan vardır dolandır, işte öyle Mehmet Kaptan...”¹⁷⁵ diye ifade edilen Mehmet Kaptan disiplinli ve lider ruhlu biridir.

Direğin Tepesinde Bir Adam kitabındaki “Beş Kepçe Üzüm Hoşafı” adlı hikâyede Mehmet Kaptan kavga eden iki gemiciye kızar, onları kendi usulüne göre güreştirir. Bir halat getirtip ortaya çizgi çektirir. Halatla karşısındakini yanına çeken mücadeleyi kazanacaktır. Mehmet Kaptan bu hikâyede kavgayı güzel ve eğlenceli bir mücadeleye çevirmesini bilen yatıştırıcı ve akıllı bir tip olarak karşımıza çıkar.

Mehmet Kaptan, himayesinde çalışanlara sahip çıkan, onlara ihtiyaçları olduğunda avans verip yardım eden ve yeri geldiğinde izin verip memleketlerine gönderen biridir. Ama aynı Mehmet Kaptan gerektiği zaman tokat da atar ve dövdüğü kişi de bundan gocunmaz. Pruva direğine çıkan gemiciyi indirmek için aralarında geçen şu diyalog buna güzel bir örnektir:

“-Bak... Bunların önünde söylüyorum yine... Bizi uğraştırmaz da inersen aşağı, avans istediğin zaman avans veririm, izin istediğin zaman izin.

-Baba...

-Ne var?

¹⁷⁴ Necati Mert, “Modern Öykünün Serüveni: 1940'tan Günümüze, *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, S.46-47, Ankara 2005, s.107

¹⁷⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.39

-Sen onu esirgemezsın ki zaten, her zaman veriyorsun.

-Ulan beni kızdırdın mı takat da atmam, dövmem seni...

-Sen haksız vurmazsın ki beybaba...¹⁷⁶

Mehmet Kaptan gemiciliğe “sıfırdan” başlamış ve kaptanlığa kadar yükselmiş, gemi için vazgeçilmez bir adamdır:

“Mehmet Kaptan... Muçoluktan başlamış işe, şimdi “geminin Tanrıdan sonra en büyük hâkimi” Kısa boylu, kısacacık bacakları üzerinde bir goril gövdesi taşıyan bir adam. Kalın boynunu üzerinde boğalarındakini andıran iri bir kafa taşıyor. Çok esenlikle işleyen, içi pırıl pırıl bir kafa bu. Vazgeçilmez bir kaptan.”¹⁷⁷

Mehmet Kaptan öfkeli: ama öfkesi aşırı olmayan, gereksiz sinirlenmeyen biridir: “Zaman zaman öfkeleniyor öfkelenmesine, ama tam yerine oturmuş bir öfke oluyor bu, iradesi kuvvetli adamlarda görülen o sakin duruşu aksatacak bir öfke değil.”(a.g.e., s.9). Ayrıca Mehmet kaptan, hayatı mücadeleyle geçmiş sorumluluğunun bilincinde olan biridir. Çalışmayı sever ve hiçbir zaman mücadeleden geri durmaz:

“...Sonra kaptanlık sınavları, uykusuz geçen geceler, terlemeler, bunalımlar, çalışmak, çalışmak, çalışmak. Kaptan adıyla ilk vardiyaya çıkış. Korkulu, fırtınalı geceler. Sorumluluk. Onca adamın, sürüyle gemicinin yaşaması ellerinde kimi geceler.”¹⁷⁸

Gemiciler, gemide yani denizin ortasında geçirdikleri bayramlarda “baba” niyetine Mehmet Kaptan’la bayramlaşıyor ve onun elini öpmeye çalışıyorlar:

“...İri kartal burunlar yere doğru süzülürken Beybabanın yayla gibi geniş eline, süvarinin eli hep kaçınarak kendini öptürmeden karşılıyor bayramı. El öptürmez Mehmet Kaptan, çünkü hiç el öpmemiş.”¹⁷⁹

Mehmet Kaptan üçkâğıtçılığı ve kanunsuz işleri sevmez, yapmaz ve yanındakilerin de yapmasını istemez. Gittikleri ülkelerden sigara alarak kaçak yollarla Türkiye’ye getirip satan “Tekel Hamza” adlı gemiciyi kızdır, onu fırçalar; fakat çoğu yerde olduğu gibi bunu yaparken

¹⁷⁶ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.43-44

¹⁷⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.9

¹⁷⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.73

¹⁷⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin tepesinde Bir Adam*, s.104

de küfreder. Çünkü Mehmet Kaptan o kadar güzel özelliğinin yanında küfreden bir karakterdedir:

“-Ulan it, deyyus, diye gürlüyor Mehmet kaptan, bu sefer üzerinde sığara bulursam pezevenk, ulan bir izmarit çıksın üzerinde deyyus, ben sana yapacağımı bilirim. Sizin gibi itlerin yüzünden başımı derde sokamamam ben... Üç paket sigara satıp da apartman mı kuracaksınız, it oğlu itler...”¹⁸⁰

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi yazar gemicilikte en önemle karakter olan “kaptan” tipini farklı yönleriyle renkli ve dikkat çekici bir şekilde anlatmasını bilmiştir.

4.6.1.2. Diğer Gemiciler

Zeyyat Selimoğlu, gemi adamlarının denizdeki hallerini, yabancı ülke ve limanlarda yaşadıklarını eserlerinde işlemiştir. Selimoğlu'nun denizcileri anlattığı hikâyelerinde okuyucunun dikkatini çeken en önemli olgulardan biri gemiciliğin zor bir meslek olduğudur. Haliyle gemi adamları da bu zor meslekle iştigal eden “fedakâr” insanlardır. Yazar bunu direkt olarak okuyucuya söylemez; fakat biz bunu gemicilerin yaşadığı gurbet ve hasretten, yıllarca ailelerinden uzakta kalmalarından, günlerce kara yüzü görmemelerinden anlarız. Kimi zaman bir gemiciyi deniz tutar ve bu durum okuyucunun içini acıtır. Gemi deniz adamları için adeta bir mektep kaptanlar da öğretmenlerdir.

Gemiciler gemide hayatı farklı yönleriyle öğrenir. Geçim derdi, aile hasreti, bazen birbirleriyle didişmeleri, yabancı limanlarda yaşadıkları farklı olaylar hep birer tecrübe olur. Bu süreçte gemicileri yöneten ve onlara “baba”lık yapan geminin kaptanıdır. Günlerce denizde veya okyanusta yol alan gemiciler için bir liman şehrinde demir atmak, lokanta ve eğlence yeri gibi mekânlara gitmek ve bazen bir kadınla birlikte olmak özlenen ve sabırsızlıkla beklenen bir durumdur. Fakat bütün bu anlatılanlarda ortak bir nokta vardır: Gemiciler olmak ve ekmeğini denizden çıkarmak.

Öykülerinde farklı karakterlerdeki gemicilere yer veren Selimoğlu, bu farklı karakterleri “gemici, gemi adamı” paydasında birleştirmeyi başarmıştır. Yani her nereli olup

¹⁸⁰ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.55

ne kişilikte olursa olsun, sonuçta o karakterlerin gemici kişiliğini yansıtmayı ihmal etmemiştir.

Selimoğlu'nun öykülerinde “gemici” tipinin çok farklı şekillerde tanımlandığını görürüz:

“...Gemiciler... Korsan gibi olanları da vardır aralarında muhakkak. Sözden kolay kolay anlamayanlar, kabadayılar, serkeşler, kabarmak isteyenler, horozlananlar...”¹⁸¹

“...Aslında, çevremizdeki çoğu deniz adamları, en küçüğünden en büyüğüne dek, hep paranın ardında...”¹⁸²

Zeyyat Selimoğlu genellikle her bir gemiciyi ayrı bir hikâyede anlatır. Biz de bu karakterleri sıralamaya çalışacağız.

“Köse” adlı hikâyede gerçek adı verilmeyen “köse” diye hitap edilen “eti budu ne diye anılacak adamlardan” olan gemici anlatılır:

“Konuşur ne dediği anlaşılmaz, bakar nereye baktığı belli değil, çocukken anasının kucağından düşmez, kafasının üzerine düşmüş, öyle eğri büğrü, ağız bir tarafta, burun yersiz yurtsuz, kekeme pepeme bir köşe...”¹⁸³

Köse'nin gemideki görevi geminin paslanan bölümlerini çekiçleyip pasları silmektir. Bu görevi de hakkıyla yerine getirmektedir. Kekeme olmasından dolayı ne konuştuğu pek anlaşılmayan Köse kimi kimsesi olmayan yalnız bir adamdır. Çekicine dokunmaya kalkana kızar ve hemen hırçınlaşır.

“Ayı” hikâyesi kendisine “Ayı” denen, fakat bundan hiç hoşlanmayan kendi halinde bir gemiciyi anlatır. Gerçek adı verilmeyen “Ayı”, kocaman elleri, upuzun ve kalın kolları, makine büyüklüğünde kafası olan bir adamdır. Zaten lakabı da bu fiziksel yapısı yüzünden konmuştur. Adeta adı unutulmuş, gerçek adı “Ayı” olmuştur:

“...Onun adı Ayı. Sabah gözlerini acar açmaz Ayı. Kuzinanın kapısı önünde, uzattığı tabağına fasulye çorbası dolarken “al ulan Ayı”,şakalaşmağa kalksa “dur

¹⁸¹ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.9

¹⁸² Zeyyat Selimoğlu, a.g.e, s.20

¹⁸³ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.24

ulan Ayı”, bazen kızıp da şaka niyetine ağır tokadını enselerine yapıştırdığı zaman da “yuuh Ayıı.”¹⁸⁴

İşte böyle kendisiyle sürekli dalga geçilen “Ayı” insanlardan kaçır ve kendisine “Ayı” dendiği için hüngür hüngür ağlar: “Ormandaki Ayı inine nasıl giriyorsa, gemideki Ayı da başaltına öyle giriyor, gizlenmek için, kimselere görünmemek, yalnız başına kalmak için gibi...” (a.g.e., s.33)

Gemi adamlarından en ilgi çekici olanlarından birisi “Gemici Rızvan”dır. Rızvan tek başına takılan, sürekli yatan, gemiyi hiç terk etmeyen garip bir tiptir:

“Güneşten, aydınlıktan hoşlanmıyor. Hiç ayrılmazmış gemiden. Gemiye girdi gireli liman yüzü görmemiş, adım atmamış dışarı. Geminin demirbaşı gibi bir şey, yapışıp kalmış gemiye... Başaltı ile kış kasarası arasında bütün yaşantısı. Ayları, yılları öyle geçiyor. Gemide yaşlanıp gemide ölecek, forsalar gibi.”¹⁸⁵

Gemici Rızvan, gemiden dışarıya hiç çıkmamaktadır. Çünkü korkmaktadır. Her an karşısına biri dikilip, ya da arkasından yanaşıp onu öldürebilir, canına kıyabilir. İşte bu korkuyla yaşayan, karaya ayak basmayan, yemeğin bile tadını alamayan, “Yaşamaktan, yemekten kesilmiş bir adam”dır Rızvan:

“Hiç ummadığı bir yerde sırtına bir bıçak ya da kurşun yemek korkusuyla yaşıyor. Huzursuz bir yaşaması var. Özellikle köşelerden ummadığı bir anda birdenbire karşısına çıkıldı mı irkilir.”¹⁸⁶

Gemici Rızvan’ın bu kadar korkması ve insanlardan kaçır vardiya saati dışında ortalıkta görünmemesinin sebebinin kan davası olduğunu ve bunun için öyle yaşadığını düşünürler. Çünkü Rızvan bir gece uykusunda şöyle sayıklamıştır:

“Hüsnu’yu ben öldürmek istemedi mi istemezdim onu öldürmeyi. İstemedim hiç, onlar istedi, onu ben... Ben vurdum onu, ben vurdum... Vurmamı istediler, vurmalıydım. Ölsün istediler.” (a.g.e., s.41)

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerindeki gemi adamlarının hemen hepsinin bir lakabı vardır. Kendilerine ya bu lakapla ya da memleketlerinin adlarıyla hitap edilir: Sırtık Hüsrev,

¹⁸⁴ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.32

¹⁸⁵ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.39

¹⁸⁶ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.42

Marangoz, Çayeli'nden Hüseyin, Derepazarlı Hasan, Deli Tahsin, Deli Ruşen, Pire Mahmut, Ayı, Köse...

Gemicilerden biri olan “Sırtık Hüsrev” sürekli gülen, sırtmasıyla da başkasını bazen sinirlendiren bir tiptir: “...Bu adam nedense hep güler böyle ağzı yayılmış gezer adı Hüsrev'dir ama kimse kullanmaz bu adı da Sırtık derler hep gülmesinden ötürü. Gelmiş şimdi tezgâhın başına sırtıyor.” (a.g.e., s.47)

Gemi adamları sürekli gurbettedirler. Öyle ki bazen 4 yıl memleketlerine gitmedikleri, çocuklarını ve eşlerini göremedikleri bile olur. İşte bu gurbete her gemici aynı ölçüde dayanamaz. Sonuçta hepsi sabreder; çünkü yapacak başka bir şey yoktur. Ama gurbetlik bazı gemicilere çok daha ağır gelir, onları aşırı derecede hırpalır. İşte bu gemicilerden birisi de Hurşit'tir. Hurşit sürekli köyünü, eşini ve çocuklarını düşünür. Çocuklarının ne yaptığını, ne yiyip ne içtiklerini hiç aklından çıkaramaz:

“Göge bakarken köydekileri düşünüyorum... Hepsinin yüzü bir bir karşımda...
Benim karnım burada doyar doymasına... Çocuklar uzakta, ne yapıyor?”¹⁸⁷

Gemicilik mesleğinde birçok denizcinin gözü yükseklerde, yani bir gün “kaptan” olabilmektedir. Bunlardan biri de “Deli Ruşen”dir. Ruşen lafını esirgemeyen, ağzı bir açıldı mı bir daha kapanmayan, ama yüreği iyilik dolu yirmi beş yıllık tecrübeye sahip bir gemicidir. Deli Ruşen bir gün gemide kaptan olduğunu hayal etmekte ve bu istekle yaşamaktadır:

“...Geçmeli hesap masasının başına almalı ele pergeli, deniz millerini ölçmeli.
Bir kenara alt alta yazıp toplamalı milleri, fenerleri kerteriz edip rotayı çizmeli,
başlamalı çalışmağa, kaptanlığa giden yolları yırtı yırtı açmalı.”¹⁸⁸

Zeyyat Selimoğlu'nun eserlerindeki gemiciler genellikle ahlaklı ve işine sadık adamlardır. Fakat az da olsa “Pire Mahmut” gibi ahlaki yönden sıkıntılı olan gemiciler de vardır. Pire Mahmut öykülerde adı en çok geçen gemi elemanlarından. Boyu kısadır ve atik olduğu için lakabı “Pire”dir. Yaşı elliye dayanmış, evlenmiş; ama karısı ile anlaşamayınca boşanmıştır. Daha sonra ise “Roza” adlı bir hayat kadınıyla ilişki yaşar. Roza, Pire Mahmut'u parası için kullanır. Gemideki görevi Mehmet Kaptan'ın hizmetini görmek olan Pire Mahmut, şaşılacak derecede bir saflıkla Roza'nın kendini sevdiğini, hatta yalnız kendine sevdalı olduğunu sanır. Dahası Roza'nın kendini dövmesini bile kendine sevdalı olmasına bağlar:

¹⁸⁷ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.59

¹⁸⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.74

“ -Aah, öyle severdi ki beni Roza. Tekmeyi sırtına yapıştırdığı zaman beni nasıl sevdiğini anlardım”

...

-Dayaksız dövüşsüz sevda olur mu beybaba, sevdanın tuzu biberidir dayak. Ah Roza.”¹⁸⁹

Bazı gemicilerin kaçakçılık yaptığı görülür. *Gemi Adamları* kitabındaki “İki Torba Karanlıkta” adlı hikâyedeki gemiciler gecenin karanlığında kaçakçılık yaparlar.

İşini güzel yapan gemi adamlarından birisi de “Beton Rıza”dır. Rıza’ya beton denmesinin sebebi yük gemilerinde çimento taşındığı zaman çok fazla sayıda çimento torbası patlamakta, dolayısıyla çok fire verilmektedir. Fakat Beton Rıza oradaysa işin çehresi değişir:

“... Beton boşaltmaya katılırsa, bak, o zaman iş değişir, torbalar delinmekten kurtulur, boşaltmanın tadı gelir, düzen gelir, çimentonun huyu düzelir.”¹⁹⁰

Zeyyat Selimoğlu bazı hikâyelerinde geçmişe özlem duyar, bazılarında ise geçmiş eleştirir. Bunu da genellikle kahramanlarının dilinden yapar.

“Direğin Tepesinde Bir Adam” adlı hikâyede, gemideki Pruva direğine çıkıp denize atlayacağını söyleyen ve bunu yıllar önce aynı işi yapan dedesini örnek alarak yapmak isteyen gemi tayfası Şükrü’ye Mehmet Kaptan şöyle seslenir:

“-Şimdi başlatma dedenden. Dedenin zamanında yenen ekmek ekmekti, süt süt idi o zaman bana bak...

- Buyur beybaba...

- Bugün yediğin ekmekle iskemleden aşağı atlayabilersen öp de başına koy...”¹⁹¹

Eski zamanlara duyulan özlemin en güzel dile getirildiği eserlerin başında “Baş Çarkçının Hey Gidi Günleri” adlı hikâyeye gelir. Eski bir denizci olan Hüseyin “hey gidi günler” diyerek eski günleri özlemlerini anar ve mevcut zamanı ve yaşayanları eleştirir:

“Efendim, şu kahvenin tadı, kokusu bile bir başkaydı, yok işte yok, o kahve yok bugün, bulunmuyor... Sonra peynir, o beyaz peynir nerde şimdi, hepsi sabun kalıbı, bir köpürmesi eksik...

¹⁸⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Koca Denizde İki Nokta*, Can Yayınları, İstanbul, 1984, s.190

¹⁹⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Gemi Adamları*, s.264

¹⁹¹ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.42

- ... Zaman değişti, gençler açgözlü müdür nedir anlamıyorum. Biz de gençtik efendim. Hem bizim gençliğimiz öyle şimdiki gençlerin gençliği mi efendim? şimdi bakıyorum da gençlerin başı havada, iş merakı falan hak getire, var mı yok mu para para para, yalnız para...

-Hey gidi günler hey... Gençlerin genç ekmeğin ekmek olduğu günler... Makine zabitanın makinist olduğu günler, paranın altın, adamın adam olduğu günler...¹⁹²

Görüldüğü gibi Zeyyat Selimoğlu gemicilik mesleğinde kaptandan gemide türlü işler yapan tayfasına kadar geniş bir kişi kadrosunu eserlerinde işlemeye çalışmış bunu da önemli ölçüde başarmıştır.

4.6.2.Kara Adamları

Zeyyat Selimoğlu eserlerinde gemiciler dışında denizle ilgisi olmayan kahramanları da anlatır. Avukatlık yapmış olan yazar, şahit olduğu davalarda suçlu veya mağdur sıfatıyla mahkemeye çıkan farklı karakterleri gözlemleyerek hikâyelerinde işlemiştir. Bu kişilerin bazen kirlı işlerle uğraşan veya suçu para için üstlenen biri olduğu gibi, bazen de tecavüze uğramış küçük bir kız çocuğu da olduğu gözlenir.

Selimoğlu bazı hikâyelerinde karakterlerini memleketi olan Doğu Karadeniz'den seçer. Bu kişiler o yöreye has konuşmalarıyla dikkat çeker. Yazarın eserlerindeki gemiciler dışındaki kişileri kadınlar, erkekler ve çocuklar olmak üzere üç ana başlık altında inceleyebiliriz:

4.6.2.1.Kadınlar

Selimoğlu'nun eserlerinde kadınların çok ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı görülmez. Yüzeysel özellikleriyle verilen kadınlar bazen Türk bazı yerlerde de yabancı uyrukludur. Yabancı kadınlar genellikle gemicilerin yabancı ülkelerde muhatap oldukları tiplerdir. Ayrıca bazı hikâyelerde de çeşitli yaşlarda yasak aşk yaşayan veya hayat kadını olan karakterlere de rastlanır.

¹⁹² Zeyyat Selimoğlu, *Kıç Üstünde Toplantı*, s.86-87-88

4.6.2.1.1.Yerli Kadınlar

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerindeki kadınların çoğunluğu yerlidir. “Senfoni Prostatoral” isimli hikâyedeki kahramanlardan biri kadın hemşiredir. Ameliyat olacak olan yazar hemşireye bir espri yapar; fakat hemşire gayet ciddi davranır ve işini yapmaya devam eder. Aynı şekilde anestezi doçenti olan bayan doktor da gayet ciddi ve düzenli olarak işini yapar. Bu ciddi kadınları gören yazar içinden kadınların çok iyi yerlere geldiğini düşünüp bundan gurur duyar.

“Saçları Sarı Tütün” adlı öyküde iki tane ihtiyar kadın vardır. Jandarma tarafından aranan adamın kız kardeşi olan kadın, evinde tek başına yaşayan “kadından daha çok erkeği andıran,” hiç kimsenin yaptığı işi beğenmeyen bir kadındır. Anlatıcının halası olan bu kadın, erkek kardeşini arayan jandarmaları kürekle kovalayacak kadar da cesur ve pervazsızdır. Diğer ihtiyar kadın ise kaçakçılık yapıp kanun kaçağı olan adamın mazlum karısıdır. Anlatıcının yengesi olan bu kadın, kocası tarafından sürekli azarlanan, yalnız bırakılan; fakat kocasını bırakmayan ezilmiş bir insandır.

“Bizanslı Karga Çocuk” adlı eserde çocuğu olmayan ve bunun için çok üzülen bir kadın vardır. Kocasını, çocuğu olmadığından bir kargayı kendi çocuğu kabul edecek derecede psikolojik sıkıntıya girmiştir. Bu duruma çok üzülen kadın “Neden bir çocuk veremedim ona.” diye kendi kendine hayıflanır.

“Bir Ada Soyunuyor” adlı hikâyede, anlatıcı Nevra adında bir kadından bahseder. Nevra erken denecek yaşta evlenen ve gittikçe cildi gençleşen bir kadındır. Çünkü çok çocuğu olmasını istemekte ve bunun için de elinden geleni yapmaktadır. Nevra'nın “şimdilik” beş çocuğu vardır.

“Gemiye Gelen Bayan” adlı hikâyede bir kadının gemide işe başlaması anlatılır. Mehmet Kaptan'a gemiye bir bayan geleceği söylenir. O da hazırlık yaptırır. Çünkü ilk kez yük gemisinde bir bayan yolcu taşıyacaktır. Fakat bayan geldiğinde, onun yolcu olmadığı, geminin yeni aşçısı olduğu anlaşılır. Aşçı kadın ciddi ve sert bir bayandır.

“Çuval” adlı hikâyede Oya'nın annesi olan kadın çok fazla makyaj yapan, suni bir yüz ve güzelliğe sahip, farklı insanlarla diyalog kurmak isteyen itici bir tiptir. Anlatıcının uzaktan akrabası olduğu halde hiç sevmediği bu kadın tarihi eser kaçakçılığı da yapmaktadır.

“Bir Kadınla Erkeğin Konuşmasını Dinler Öyküdür” adlı hikâyede adı verilmeyen kadın, gençlik aşkıyla karşılaşır ve ona neden başkasıyla evlendiğini sorar. Kadının evlenme sebebi “ilgi”dir. Sevgiyi artıran etkenin ilgi olduğunu düşünen kadın kocasıyla sırf kendisine ilgi gösterdiği için evlenmiştir.

Selimoğlu, fazla sayıda olmamakla birlikte hikâyelerinde genç kız karakterlerini de kahraman olarak seçmiştir.

“Olmaması Gereken” adlı hikâyede mahkemede staj gören genç bir avukat kız davaları dikkatle takip etmektedir. Ağır ceza mahkemesinde staj gördüğü için, davaların ciddiyeti ve boyutları onu rahatsız eder. Bir tecavüz davasında mağdurenin henüz 4-5 yaşlarında küçük bir kız çocuğu olduğunu görünce midesi bunu kaldırmaz ve kendini mahkeme salonundan dışarıya zor atar.

“Çuval” hikâyesinin hitaben yazıldığı Oya adındaki genç kız kendine farklı aşklar arayan, gerçek sevmeyi hiçbir zaman bilemeyen, aşkını ayyuka çıkararak uçarı bir kızdır. Oya, sevdiği birinin onu terk etmesi üzerine kendini yerden yere atarak ağlayan ve bunu yaparken de hiç utanmayan bir tiptir. Yazar bu özelliğinden dolayı Oya’yı “aşkını bağırarak pazara çıkaran” sevilmeyen satıcı tipine benzetir.

“Çekim” adlı hikâyede bir gecekonduda film çekimi yapılmaktadır. Gecekonduda yaşayan genç kız filmde başrol oynayan artisti seyrederken hayallere dalar:

“Sedire uzanırsa şimdi onun yanına, başını onun omzuna dayasa, onun ellerini saçlarının arsında bir duysa... Bir duysa... Genç kızın gözlerinde küçücük odayı bir sis dumanıdır basıyor.”¹⁹³

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerinde hayat kadınları da geçer. Bu kadınlar genellikle yaptıkları işten şikâyetçi olmayan fakat haklarında da pek bilgi verilmeyen kadınlardır. Genellikle Türk uyruklu olanları yasak aşk yaşarken, hayat kadınlığı yapanlar ise yabancısıdır.

“Saçları Sarı Tütün” adlı öykünün kahramanı yasak aşk yaşadığı kadınları tek tek anlatır. Biz de bu kadınların nasıl olduklarını ondan öğreniriz:

¹⁹³ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.37

“Hele o Ayşe yok mu? Ağzından çıkan sıcak, hani öyle bir sıcak, bıyığım buz tutmuş olsa bile eritir... Elin eline değsin başka bir şey istemez, sımsıcak; Ayşe değil, ocaktaki ateşi aldın koynuna sanki.

.... Ya Hüsniye. Benden bir baş daha uzundu... Gözler kara, saçlar kara, o bakışla o gülüş. Oyy derdim içimden oyy. Hüsniye bir yürüdü.

... Ya Emine, Emine? O daha da başkaydı, erkek gibi bir kızdı... Balta elde oduna giden bir kız, güçlü kuvvetli, baltayı bir vurdu mu inim inim inletiyor ağacı.”¹⁹⁴

4.6.2.1.2. Yabancı Kadınlar

Zeyyat Selimoğlu eserlerinin çoğunda denizciler ve onların gurbetteki hayatlarını işlemiştir. Dolayısıyla hikâyelerin birçoğunda mekân yabancı ülkelerdir. İşte bu hikâyelerde yabancı kadınlar vardır.

“Yeni Bir Yıla Girenken” adlı hikâye İtalya’da bir liman şehrindeki bir barda geçer. Yılbaşını kutlamak için yazar ve arkadaşları bara giderler. Barın sahibi Mamma Roza “kocaman iki memesi” olan bir kadındır. Her türlü azgın, sabıkalı ve sarhoş adamın geldiği bu barı ustalıkla yöneten Mamma Roza insanda garip bir saygı uyandırmaktadır. Yazara göre bu saygınlığı ona veren, ondaki insanda hiçbir cinsel eğilimi uyandırmayan, bir tür saygı, belki de korku uyandıran “kocaman iki meme”dir. Mamma Roza aynı zamanda sürekli gülümseyen bir çehreye sahip koruyucu bir melek olarak görülen bir kadındır.

“Bir Şarkı Gibiydi” adlı hikâyede de bir barda çalışan Antonella adındaki genç kız anlatılır. Yazar Antonella’yı barda görüp çok beğenir. Onu Türkiye’ye götürmek ister; fakat Antonella kabul etmez. Kahraman 9 yıl sonra aynı bara gittiğinde Antonella’yı bulamaz. Adresini alıp çalıştığı yere gider; fakat çok şaşırır. Çünkü burası bir genelevdir. Bir hayat kadını olarak adını değiştirip “Galya” olan Antonella’nın güzelliği de değişmiş, saflığı gitmiş “elindeki nasırların sertliği hızla yüzüne yürümüştür.”

“Çuval” adlı hikâyede babasının ölümüyle bunalıma giren bir genç kızdan bahsedilir. Hikâye kahramanı Avrupa’da okurken Heidi adında bir genç kızla tanışır. Heidi, babasının çok hasta olduğu bir gece onu eve çağırır. O gece kızın babası ölür, bunalıma giren genç kız

¹⁹⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.49-51

korkudan yalnız kalmak istemez ve genç adamın yattığı odaya gelir. Bir odada yeni ölmüş babasının cesedi dururken genç kız öbür odada genç adamla ilişkiye girer.

“Bir Düşsel İmpala Rüzgârı” hikâyesinde Julia adlı genç bir kız anlatılır. Yazarın bir “İmpala” ya benzettiği ve aynı kolejde okuduğu kız çok güzeldir. Manken olma sevdasıyla okulu bırakır. Yıllar sonra karşılaşırlar. Artık bir hayat kadını olan kız hayatından memnun değildir. Yazarın avukat olduğunu öğrenince “Bir adam öldürsem beni kurtarır mısınız?” diye sorar. Gülerek ayrılırlar. İki yıl sonra Julia gerçekten bir adamı, kocasını, öldürmüştür. Anlatıcı Julia’yı cezaevinde ziyaret eder.

“Mezarcı Yorgo’nun Almanya Çapkınlığı” adlı hikâyede mezarcı Yorgo, adı verilmeyen bir Alman kızla çapkınlık yapar. “Nar gibi” olan kız ihtiyar Yorgo’ya kaş-göz yapar. Yorgo da onunla anlaşp gezintiye çıkar. Bir bara gidip içerler. Hikâye boyunca Alman kızı, Yorgo’ya cilve yapar.

“Türküler Yükseldi Başüstünden” adlı hikâyede Markoni Zeki, içine kapanık, hiç konuşmayan gemici İlyas’ı kadına götürür. Hikâyede açıkça söylenmese de bu kadının “hayat kadını” olduğu anlaşılır. İlyas o akşam neşesinden türküler söyler. Kadınlı beraber olmak İlyas’ı bu derece etkilemiştir.

“Sisin Ardında” adlı hikâyenin kahramanı Londra’da sisli bir gecede gezmektedir. Bir sokak başında sigarası için ateş isteyip birlikte olmayı teklif eden “hayat kadını” şöyle tasvir edilir:

“Çakmak alevinin ışığında yanakları, dudakları kıpkırmızı boyanmış bir yüz gördü. Oldukça yaşlı bitkin bir yüz! Boyalarla ayakta durmaya çalışan çökmüş, yorgun bir yüz! Çiğ sarıya boyanmış saçların çevirdiği, yıpranmış geçmişe dönük bir yüz!

Kadının sol yüzünün kenarları morarmıştı, şiş şişti, yüzündeki bol boya bile gizleyememişti bu gerçeği.”¹⁹⁵

4.6.2.2.Erkekler

¹⁹⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.13

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerindeki gemicileri “Deniz Adamları” bölümünde işledik. Yazarın hikâyelerinde gemiciler dışında çeşitli yaş ve meslek grubundan erkek kahramanlar vardır. Bu kahramanları genel olarak “yerli erkekler” ve “yabancı erkekler” olarak sınıflandırabiliriz.

4.6.2.2.1.Yerli Erkekler

“Saçları Sarı Tütün” adlı hikâyede, anlatıcının amcası olan hikâyenin birinci kişisi tütün kaçakçılığı yapar. Yaşını başını almış, göğsü bağı hep açık dolaşan, yüzünde derin izler bulunan bir adam olan “amca” gençliğinde çok çapkınlık yapmış biridir. Kadını sürekli çocuk doğurması gereken bir buzağıya benzetir. Kadını böyle değersiz görür; ama yasak aşklar yaşamaktan da geri durmaz. Yıllarca tütün kaçakçılığı yapan “amca” jandarma tarafından aranır; ama kaçar. Teslim olmaz ve sonunda iki jandarma erini vurup katil olacak kadar gözü döner.

“Bir Çöplüğe Bakar Öyküdür” adlı hikâyede, oğlunun çöplükteki kediyi kurtarmasını istemesi üzerine, onu kıramayıp kendi canından olan bir adamın çöpler arasında kayboluşu anlatılır. Çocukla babası yolda yürürken çocuk çöplüğe gitmek ister, çöplükte de bir kedici kalmıştır. Çocuk babasından onu kurtarmasını ister. Oğlunu kıramayan adam kediyi kurtarmak isterken çöplerin üzerine kaymasıyla yığınların altında kalır.

“Bir Kadınla Erkeğin Konuşmasını Dinler Öyküdür” adlı hikâye yirmi yıl önce aşk yaşayıp ayrılmış bir kadınla erkeğin konuşmalarından oluşur. Subay olduğunu anladığımız erkek bu konuşmadan memnundur. Evlenmiş ama boşanmış olan erkek kadına neden yıllar önce kendini bırakıp başkasıyla evlendiğini sorar. Kadın ilgisizlikten yakını. Evet, erkek gençlik aşkına zamanında çok sevdiği halde yeterince ilgi göstermemiştir.

“Bizanslı Karga Çocuk” hikâyesinde çocuğu olmadığı için çok üzülen bir erkek anlatılır. Yaşının ilerlemiş olduğunu anladığımız erkek kahraman evin balkonuna konan bir kargayla sohbet eder. Çocuğunun olmaması onu psikolojik bunalıma sokmuştur. O derece ki kargaya “oğlum” diye hitap eder ve onun da kendisine “baba” demesi için uğraşır.

“Çuval” adlı hikâyenin başkışisi anlatıcı olan Erol’dur. Hikâye Erol’un uzaktan akrabası olan Oya’ya hitaben yazdığı satırlardan oluşur. Oya’nın annesi öldürülüp bir çuval

içinde denize atılmıştır. Cesedin bulunmasıyla kadının tek yakını olarak Erol cesedi teşhise gitmiştir. Hikâyedeki Erol'un bir erkek olarak en dikkat çekici özelliği gösterişi sevmemesidir. Oya'nın uçarı aşklarını, kendini terk eden biri için kendisini yerden yere vurmasını kınayıcı bir şekilde hatırlar ve Oya'yı "aşkını pazara çıkaran sevimsiz satıcı" ya benzetir.

"Alman Konyağı" adlı hikâyeye Almanya'daki bir gurbetçinin kendini anlatmasıyla oluşur. 14 yıldır Almanya'da yaşayan adam bir Alman kadınla evlenmiştir ve çocuğu olmuştur. Ama hala gurbete alışmamıştır. İstanbul'u hasretle anar:

"Bizim İstanbul... Sultanahmet nasıldır şimdi kim bilir? Şu sırada, bir vapura atlayıp Kadıköy'e geçmek... Nerden aklıma geldi bizim Kadıköy?"¹⁹⁶

"Bir Dede Soyunuyor" adlı hikâyeye bir dedenin karakterini, gençliğini, yaptığı kanunsuz ticaretleri ve en son hacca gidip namaz kılan bir adam olmasını anlatır. Bu dede Selimoğlu'nun karakterleri içinde en dikkat çekici olanlarındandır. Aksakallı dede sabah "Namaz kılmadan olmaaaz." diye bağırarak bastonunu merdivenlere vurup evdekileri uyandırır ve sabah namazı için önüne katıp camiye götürür. Dede "Aksakallı, sıırım gibi bir yaşlı, öfke içinde" bir dededir. İhtiyarlığında böyle dindar görünen "uy dede" söylentilere göre Rusya'daki ihtilalde saraydan ceplerini mücevher doldurup kaçtığı için "korsan" olarak nitelendirilir. Yine anlatılanlara göre ihtilalden sonra Rusya'dan Türkiye'ye kaçırılmak için anlaştıkları üç Rusu paralarını ve değerli eşyalarını aldıktan sonra, Ali Kaptan diye biriyle, Karadeniz'in derin sularına atmışlardır.

"Oy Dede"nin üç oğlundan yanında çalışan ikisi gemilerine ortak olmak ister; fakat dede bunu reddedince baba oğul kavga ederler:

"Zaman zaman öylesine sertleşir ki bu sahne, havaya sandalyeler kalktığı bile olur. İki oğul, bir baba, birbirine girerler. Karşılıklı böyle boşaldıktan sonra da, bir süre için ortalık dinginleşir. Sonra, yeniden aynı sahne."¹⁹⁷

Oğullarının kendine bu derece karşı geldiği "Uy Dede" gözü pek ve korkusuz bir adamdır. Öyle ki "Dede" bir lağım faresini eliyle tutup boğazını sıkarak öldürmüş ve farenin elini ısırması üzerine eline kızgın demir basıp dağlamıştır.

¹⁹⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçek Dağ Sokağı*, s.47

¹⁹⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Soyunanlar*, Hür Yayın, İst., 1980, s.17

“Yeni Bir Kapı Denemek” adlı hikâyede işsiz olan bir gencin gemide iş bulup başlaması anlatılır. Gemide kâtip olarak işe başlayacak olan erkek kahraman gece yarısı deniz fenerinin dibinde bekler. Gemiye binip kamaraya giderken karaya son bir kez bakan kâtip, kamaranın kapısına doğru yürürken artık karadaki kapının kapandığını, tek kapısının bu kapı olduğunu düşünür.

“Bir Davaya İlişkin Çapraz Düşünceler” hikâyesindeki Fahrettin adlı kişi mafyalık yapan adamların suçunu üstüne alan gariban bir tiptir. Ailesini geçindiremediği için para karşılığı suçu üstlenen Fahrettin şöyle anlatılır:

“Paspas Fahrettin gık bile diyemiyor. Üzerine yağdırılan bütün kiri pisliği bir güzel kabulleniyor. Avukat, bir kova dolusu pisliği Fahrettin’in kafasından aşağı boşaltıyor. Maşa adam bütün bunlara eyvallah diyor, başka bir şey diyemiyor. En sonunda, bakıyoruz, Fahrettin kirpi gibi bir şey olmuş oturduğu sandalyenin üzerinde, öylesine büzülmüş, öylesine küçülmüş ki, hiçbir yeri görünmüyor, el kadar bir yün yumağı olmuş çıkmış.”¹⁹⁸

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerindeki erkekler arasında da menfi tipler vardır. Gemiciler arasındaki olumsuz karakterleri “Deniz Adamları” bölümünde işlemiştik. Burada denizciler dışındaki olumsuz tiplere değineceğiz.

“Bir Davaya İlişkin Çapraz Düşünceler” adlı hikâyede mafyalık yapan bir adamın bütün suçları Fahrettin adlı garibana para karşılığı kabul ettirilir. Bu işi yapan “avukat” da ünlü ama son derece olumsuz bir tiptir:

“Ellerine, kollarına abartmalı daireler çizdirmeyi çok iyi bellemiş olan ünlü ceza avukatı, şeytani andırıyor. Gözlüklü bir şeytan bu avukat... İrin rengi bir suratı var, kanı çekilmiş. Dudakları sarkık. Saçları dökülmüş. Yalnız ensesinde bir tutam saç var.”¹⁹⁹

“Olmaması Gereken” adlı hikâyede 4-5 yaşlarında bir kız çocuğuna tecavüz eden bir erkek yargılanmaktadır. Gözlemci figür olan yazar hâkimin mağdureyi istemesi üzerine zanlının aniden irkildiğini aktarır. Ardından yaptığı çirkinliğin ağırlığı altında terden yapış yapış olur.

¹⁹⁸ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.75

¹⁹⁹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.75

“İlişkiler” hikâyesinde de çarpık bir ilişkinin yargılanması anlatılır. Annenin iddiasına göre babası kızıyla ilişkiye girmiştir. Davayı takip eden yazar staj gören genç bir avukattır ve kızıyla ilişkiye girdiği iddia edilen adamı şöyle tasvir eder:

“Adamın hangi hayvandan olduğunu bulmaya çalışıyor, karar veremiyorum. Kurttan mı? Yaban domuzundan mı? Yoksa soyu tükenmiş, tanımadığımız bir hayvandan mı? Babanın sımsıkı bir ağzı var. İşlediği suçu asla itiraf etmeyecek bir ağız. Etsiz ince dudakları kenet kenet. Vücudunda tek inçe şey işte bu dudaklar. Dudakları bir yılanın dudakları mı? İri kemikli, yağsız bir adam. İki eli dizlerinin üzerinde. İri mi iri eller. Sabahtan akşama dek odun yarabilecek eller balta yakışacak eller.”²⁰⁰

“Hırsız” hikâyesinde bir evde hırsızlık yaptığı ihtimali olan dört kişinin polis tarafından sorgulanması anlatılır. Polis dört kişi arasında hırsızı bulamaz. Evi soyulan adam zanlılara sütlü karamela ikram eder. Üçü alır, biri tereddüt eder:

“... Ama üçüncü zanlı, o üçüncü kirli esmer suratlı, saçları yapış yapış olan adam, irkilerek geri çekti ellerini, elektrik akımı çarpmışçasına irkilerek... Geriye! Ah işte, hırsız oydu, eminim, o adamdı hırsız. Bu dört kişiden biri olduğuna göre, elini geri çeken, irkilen adamdı hırsız! Karameladan almaya eli varmayan adam!”²⁰¹

4.6.2.2.2.Yabancı Erkekler

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde yabancı kahramanlar da vardır. Bunlardan bir kısmı Türkiye'de yaşayan bir kısmı da gemicilerin yabancı ülkelerde muhatap oldukları kişilerdir.

Selimoğlu'nun hikâyelerinde adı en çok geçen yabancı “Ohannes” tir. Ohannes yazarla birlikte gemide sefere çıkar. Birçok hikâyede en önemli kahramanlardan biri olan Ohannes şöyle tarif edilir:

“Bu ufak tefek, kuru, cılız oğlanın gözüne çarpan en önemsiz şeylerden bile bir sevinç payı çıkarması adamın içini rahat ettiriyor. Görülmeye değer hiçbir şey kaçmıyor gözünden, ya da her gördüğünü değerlendirmeyi iyi beceriyor. Yaşamaktan nasıl da zevk aldığı gözlerinin içinden belli oluyor, sevgi dolu

²⁰⁰ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.101

²⁰¹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.125

gözlerinin içi, gülümseyen bir sevgiyle bakınıyor çevresine. Konuşurken hörgüçlü burnu, dünyanın bütün güzel kokularını almak istiyormuş gibi yukarı dikiliyor biraz.”²⁰²

“Çarmıha Gerilenler” adlı hikâyede ikinci dünya savaşından hemen sonra İtalya’da bazı babalar kızlarını fuhuş için satarlar. Markoni Zeki adındaki gemici de adamın biriyle anlaşır ve evine gider. Yaptığı işten çok utanan adamı şöyle tasvir eder:

“Savaştan önce banka müdürüymüş gibi falan bir adamdı. Yüzünde garip, yıprık, bozuk bir kibarlık vardı. Gözlerini gözlerinden kaçırarak, o beylik cümleyi söyledi: “Güzel kızım var” adamın hali, düşkünlüğü öylesine dokunmuştu ki bana, eline birkaç para sıkıştırıp gideyim dedim, güzel kızı da bir başkasıyla buluşsun. Bir iki doları ona uzattım. Birden, demin önüne indirdiği gözlerini gözlerime diktiğini, bana nefretle baktığını gördüm. Dudakları ipincecik kıpırdadı: ‘Ben dilenci değilim.’”²⁰³

“Aramızdaydı O Gün” adlı hikâyede Hıristiyanların denize haç atıp çıkarma merasimi anlatılır. Rahip haçı denize atar, soğuk havaya aldırmayan Sotiri haçı çıkarır ama çok titremektedir. Yakındaki bir kahvehaneye götürüp zor ısındırdıkları Sotiri’ye herkes ölecek gözüyle bakar. Fakat Sotiri ölmez, bilakis çok sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirir:

“O hastalıklı ve halsiz, ölüme bırakılmış, bir mum gibi eriyeceği söylenen Sotiri, Azrail’e baş kaldırmış, ölüm meleğini kaçırtmıştı yanından.”²⁰⁴

“Mezarcı Yorgo’nin Almanya Çapkınlığı” hikâyesindeki “Mezarcı Yorgo” Almanya’daki oğlunun yanına gider. Gelini Heleni ile gezerken genç bir kız ona işmar edip güler. Kıza kanan Yorgo yaşına ve parasızlığına bakmadan gelini Heleni’nin verdiği otuz mark ile kızla gezmeye çıkar. Fakat 30 mark barda içtikleri içkiyle hemen biter. Böylece Yorgo, kaçmanın yolunu tuvalete gitmekte bulur.

Selimoğlu’nun hikâyelerindeki yabancı karakterlerin en önemlilerinde birisi “Bir Terzi Soyunuyor” öyküsündeki “Dimo”dur. Dimo işini bilen ve anlatıcı tarafından çok sevilen bir tiptir.

4.6.2.3.Çocuklar

²⁰² Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.9

²⁰³ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.35

²⁰⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.94

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde çocuk karakterine çok sık rastlanmaz. Bunun en büyük sebebi öykülerinin yarıdan fazlasının denizcileri anlatması ve denizde cereyan etmesidir. Fakat yine de birkaç yerde çocuk karakter vardır.

Derin Dondurucu İçin Öykü kitabındaki “Senfoni Prostatoral” adlı hikâyede yazar hastanede prostat ameliyatı olmak için ameliyathaneye giderken küçük bir çocuk görür. Yüzünü kırmızılar basmış bu beş-altı yaşlarındaki çocuğun alnı da mora dönmüştür. Yazar “Nesi var bu çocuğun? Bu yaşta bir çocuk, ameliyata alınmayı bekliyor. Bir delik kalp olayı mı?”²⁰⁵ diyerek çocuğa acır.

“Binikinci Gecenin Öyküsü” adlı hikâyedeki Emine on üç-on dört yaşlarında cevval ve akıllı bir kız çocuğudur. Gemisi alabora olan bir kaptanın gemisindeki hamsiler çürüme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Fakat cevval bir Karadeniz kızı olan Emine “ok olmuş, rüzgâr olmuş, alaca bir kuş olmuş”tur ve gece yarısı köyün evlerini tek tek gezerek “Vu, hamsi geldi yaliya.” diyerek köylülerin hamsi almak için gelmelerini sağlamıştır. Böylece hamsiler de çürümekten kurtarılmış olur.

Denizlerin, İstanbul kitabındaki “Bir Çöplüğe Bakar Öyküdür” adlı hikâyede bir çocukla babası çöplüğe giderler. Çöplerin tepesinde bir kedi mahsur kalmıştır. Çocuk, babasından onu kurtarmasını ister. Oğlunu kıramayan adam kediyi kurtarmaya çalışırken kayan çöplerin arasında kaybolur. Kedinin yetim olduğu için çöplükte mahsur kaldığını düşünen çocuğun kendisi şimdi yetim kalmak üzeredir. Ve “Kurtarın babamı?”²⁰⁶ diye bağırarak koşar.

“Çarmıha Gerilenler” adlı hikâyede babası tarafından para karşılığı fuhuş yaptırılmak istenen bir İtalyan kız çocuğu anlatılır. Hikâye kahramanı İtalya’da bir İtalyan’la para karşılığı anlaşır. Adam kendisini evine, yani kendi kızının yanına götürür. Kapısı aralık duran odaya giren adam gözlerine inanamaz. Çünkü ilişkiye girmek için geldiği kişi bir kadın değil kız çocuğudur:

“Ve karyolanın üzerinde, bacaklarını aşağı sarkıtmış, gölge gibi, yaralı bir hayalet gibi bir kız oturuyordu. Ben içeri girmişim, girmemişim umurunda değildi kızın... Sandalyelerden birini çekip, kızın karşısına oturdum. Karşımda, karyoladan sarkan bacakları incecikti. Çocuk bacakları gibi... Bu küçücük kız sanki benim

²⁰⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.30

²⁰⁶ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.43

kızım, benim küçücük kız kardeşimmiş gibi... Kırlarda gezecek yaşta bir kızdı... Değil yatmayı, öpüşmeyi bile daha bir süre erteleyecek bir kız. Bu küçücük kızın yatak odasında benim ne işim vardı?”²⁰⁷

Böyle diyen adam, kızla düşündüğü çirkin işi yapmaz ve o evden çıkar.

Çiçekli Dağ Sokağı kitabındaki “Olmaması Gereken” adlı hikâyede kendisine tecavüz edilen küçük bir kız çocuğu vardır. Hikâyenin anlatıcısı davada staj gören bir avukattır. Zanlının sorgusu yapıldıktan sonra hâkim kendisine tecavüz edilen kişinin getirilmesini söyler. Herkes içeriye nasıl bir kadının gireceğini merakla beklerken “4-5 yaşlarında sarı bir yumağı andıran” küçük bir kız çocuğu gelir. “Küçücük mağdure, arka üstü yatırılınca gözleri kapanan taşbebekleri andıran küçük kız” korkar. Hâkim onu sever ve yatıştırır.

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerinde geniş kadrolu olanları bulunmakla birlikte, genel olarak eserlerin kadrosu dardır. Üç-dört, kimi yerde de ona yakın kişi kadrosu olduğu görülür. Hacimce uzun olan hikâyelerde genellikle şahıs kadrosunun daha geniş olduğu görülmektedir.

4.6.3. Adlandırma

Zeyyat Selimoğlu genellikle kişilerin adlarını verir. Bazen hikâyelerdeki silik şahsiyetlerin adlarını vermez. Gemicilerin hayatlarını anlattığı öykülerde denizcilerin adlarının hemen hepsini verir: Hüseyin, Kadir, Bulucu Hızır Salim, Eyüp, Şükrü, Memiş, İdris, Ali, Hızır Kaptan, Ohannes, Rızvan, Hasan, Hurşit, Recep Usta, İlyas Usta, Markoni Zeki, İlyas...

Selimoğlu bazı hikâyelerindeki kahramanların adını ise vermez. Örneğin “Saçları Sarı Tütün” adlı hikâyede anlatıcı başkahraman olan amcasını anlatır. Ondan sadece “amcam” diye bahseder. “Bir Çöplüğe Bakar Öyküdür” hikâyesinde çöpler içinde kayıp kaybolan babanın adı verilmez, “baba” diye anılır. Yine “Bir Kadınla Erkeğin Konuşmasını Dinler Öyküdür” adlı eserde birbiriyle konuşan kadınla erkeğin adları hiç verilmez. Onlardan “Kadın, Erkek” diye bahsedilir.

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerinde en çok adı geçen kişi “Mehmet Kaptan”dır. *Direğin Tepesinde Bir Adam*, *Kıçüstünde Toplantı* ve *Koca Denizde İki Nokta* kitaplarındaki

²⁰⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.36

hemen hemen bütün hikâyelerde Mehmet Kaptan vardır. Mehmet Kaptan'ın bu kadar fazla eserde geçmesinin altında yazarın da gemicilik yapmasının yattığı kanaatindeyiz. Çünkü yazarın kendi ağzından aktarılan öykülerde Mehmet Kaptan'ın gözlendiği ve takip edilerek anlatıldığı görülmektedir.

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde kişilerin zaman zaman lakaplarıyla anıldıkları görülür. Kimi yerde kahramanın adıyla lakabı birlikte verilir: Gemici Rızvan, Sırtık Hüsrev, Deli Tahsin, Deli Ruşen, Pire Mahmut, Beton Rıza. Kimi yerde de kahramanların adı verilmez, sadece lakabı, mesleği, cinsiyeti veya akrabalık derecesine göre adlandırılır: Köse, Marangoz, Ayı, Gemiye Gelen Bayan, Dede, Amca.

Bazı hikâyelerdeki kahramanların da memleketleriyle birlikte anıldığı görülür: Çayelinden Hüseyin, Derepazarlı Hasan.

Zeyyat Selimoğlu bazı hikâyelerinde tarihi karakterlerden bahseder ve bu karakterlerin adlarını olduğu gibi verir: Kösem Sultan, Kraliçe Virni Lisi, Kraliçe Catherrine, Nero, Barbaros, Macellan, Turgut Reis, Barbaros, Joseph Conrad, Müstecib Onbaşı, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Rasim...

4.6.4.Fiziksel Özellikler

Zeyyat Selimoğlu bazı hikâyelerinde hiç fiziksel tasvir yapmazken, bazı kahramanlarını ise fiziken anlatma yoluna gitmiştir. Selimoğlu hikâyelerindeki erkekleri bazen kısaca tasvir eder:

“Adam ortadan kısa boylu, yaşlıca, kulakları başındaki yün gemici başlığının kenarlarından fırlamış yelken kulaklı bir adam.”²⁰⁸

“Bu Memiş... Ak ak ak gülen bir adam. Bu geniş omuzlarla bu gülüş ve bu varyoz gibi kollar hep Memiş işte ne de beyaz gülüyor.”²⁰⁹

Yazarın hikâyelerindeki kadınların fiziksel anlamda daha ayrıntılı olan tasvirleri bazen yazarın ağzından olduğu gibi bazen de kahramanların birinin gözüyle yapılır:

²⁰⁸ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.31

²⁰⁹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.72

“... Dudakları kıpkırmızı boyanmış bir yüz gördü. Oldukça yaşlı bitkin bir yüz! Boyalarla ayakta durmaya çalışan çökmüş, yorgun bir yüz! Çiğ sarıya boyanmış saçların çevirdiği, yıpranmış geçmişe dönük bir yüz!”²¹⁰

“Kısa kesilmiş sarı saçlarının üzerine, kara küçük bir kasket yıkmıştı, yanlamasına duran bir kasket! Upuzun bacaklarında dizlerinin üzerine kadar uzanan kapkara çizmeler, karnını, omuzlarını açıkta bırakılan, sutyenden biraz büyükçe bir bluz!”²¹¹

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde çok fazla çocuk karakter olmadığını söylemiştik. Fakat babası tarafından fuhuşta kullanılmak istenen İtalyan kız çocuğunun tasviri şöyle yapılır:

“Ve karyolanın üzerinde, bacaklarını aşağı sarkıtmış, gölge gibi, yaralı bir hayalet gibi bir kız oturuyordu... Karşı duvarın dibinde bir masa ile iki de sandalye gördüm. Sandalyelerden birini çekip, kızın karşısına oturdum. Karşımda, karyoladan sarkan bacakları ipincekti. Çocuk bacakları gibi...”²¹²

Zeyyat Selimoğlu, kimi yerde kahramanlarının bütün vücudunu tasvir ettiği gibi kimi yerde de el, ayak, gövde ve baş gibi vücutlarının bir kısmını veya giyim kuşamını tasvir eder:

“...İri bir baş, akçıl, kırılmış iyice, saçları kısacık kesilmiş, iyice kırılmış, yalnız önünde bir tutam bırakılmış, o bir tutam da dağınık. Gözlerinin altında keseler, torba torba sarkıyor göz keseleri. Kırçıl başını sallıyor...”²¹³

“Mehmet Kaptan'ın bacağında ütüsüz, lekeli bir pantolon, sırtında da kaba yünden el örgüsü bir kazak var. Yakası da kenarından sökülüş.”²¹⁴

4.6.5.Psikolojik Özellikler

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde psikolojik özelliklerden çok olaylar anlatılır ve kişilerin ruhsal durumları üzerinde pek fazla durulmaz. Fakat yine de birçok hikâyede kahramanların içinde buldukları ruh haleti kısa da olsa verilir.

²¹⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.13

²¹¹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.40

²¹² Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.36

²¹³ Zeyyat Selimoğlu, *Gemi Adamları*, s.251

²¹⁴ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.209

Denizciler ve onların hayatlarını anlatan hikâyelerde genellikle gurbet ve hasretin gemiciler üzerindeki tesiri işlenir. Gemiciler sürekli yabancı ülkelerde gurbet çektikleri için özlem içinde yaşarlar. İşte yazar gemicilerin bu gurbet psikolojilerini aktarır. Genellikle tanrısal bakış açısıyla yazılmış olan bu hikâyelerden birinde memleketini, eşi ve çocuklarını özleyen İdris'in fincanda onları görüp hayal etmesi şöyle aktarılır:

“Gözleri fincandan savrulan dumanda hep ve duman sıyrılarak açıldıkça, ayna gibi parlayan güneşli çay üzerinde idris yine toprağını gördü. Mısırlar tüm sökülmiş, toprak arınmış, hazır, çay emimi başlıyor şu fincanın içinde hani sislen inmiş toprağın üstüne de şimdi duman duman dağılıyor sis işte fincandan. Orada, fincanın içindeki kara toprak üzerinde eğilip kalkan, sonra yine eğilen birileri ve artık işte görünüyor. Kimdir mi bu birileri dikkatli bakıldı mı İdris, oğlu küçük Hasan ve Fadime, ellerinde çay fidanı... Gemi, deniz ve dümen, hiçbiri görünmüyor şu fincanın içinde, hepsi dışarı da kalmış, unutulmuş, yok olmuş, var mı yok mu dededen kalma toprak ve koca, el ele vermiş umut ve yeşil altın denen şu çay topraklarca uzanan.”²¹⁵

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, tanrısal bakış açısıyla kahramanın psikolojisi yansıtılır. Fakat kimi yerde de bu durum doğrudan aktarılmaz. Kişinin ortaya koyduğu kimi davranışlar ve konuşmalar onun psikolojik durumu hakkında bir fikir edinmemizi sağlar:

“- Baba ocağını mı özlediniz?

-Elbette, ya neyi özleyecektim?

-Hiç... Baba ocağı elbet... Ayrı düştük baba ocağından. Kavuşuruz yine elbet.

...

-Sen en son ne zaman yattın kendi yatağında? Yani... Baba ocağında?

-Çok oldu... Son memlekete gittiğim. Eh dört yıl oldu aşağı yukarı... O kadar olmuştur.

-Benim de bir o kadar olmuştur.

Çok zaman....

-Çocukları da göresim geldi...

...

²¹⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.107

-Yok, orada yatağın başka... Baba ocağında yatağın sıcaktır, üşümez ki ayakların...

-Doğru, orada üşümez. O yatak başka yatak.”²¹⁶

Bu diyaloglardan gemicilerin ne denli bir hasret içinde olduklarını ve bu durumun onların ruhi yapılarını nasıl etkilediğini anlıyoruz.

Zeyyat Selimoğlu birçok hikâyesini tekil bakış açısıyla yazmıştır. İşte bu tarz hikâyelerde kişiler içinde buldukları psikolojiyi kendileri aktarır. Bu durum kahramanların olayları kendi hissettikleri ve yaşadıkları şekilde yorumlayarak aktarmasını sağlar. Buna en güzel örneklerden birisi “Çuval” adlı hikâyenin anlatıcısının durumudur:

“Annemi öldüren sanki o şoförmüşçesine, şimdi ondan kaçarcasına, ölüyle karşılaşmak istemiyormuşçasına, öylesi bir duyguya kapıldım.”²¹⁷

“Bir an, ülülerle yaşayanlar arasında hiçbir ayırım yoktur gibi bir saniye kapıldım.”²¹⁸

“... Tuvalin karşısına geçtim resmi bitirmek için. O güne dek tatmadığım çok garipsi bir tutukluk çalışmamı engelliyor, beni geriletiyordu tuvalin karşısında. Çaresiz, vazgeçtim boşuna dayatmaktan, gidip koltuğa iliştim, bir sigara yaktım, dumanı içime çekip üfledim. Bir sıkıntı vardı içimde, beni dağıtan çok garip bir sıkıntı, nedenini anlamam uzun sürmedi. Gözlerimin önünde annenin cesedi belirdi yeniden...”²¹⁹

4.6.6.Sosyal Özellikler

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde çeşitli sosyal çevreden kişiler vardır. Fakat hikâyelerin çoğunluğu belli bir zaman dilimini anlattığı için kahramanların geçmişleri hakkında fazla bir bilgi verilmez.

Zeyyat Selimoğlu'nun kişilerini genelde denizciler ve denizci olmayanlar olarak sınıflandırabiliriz. Çünkü yazarın öykülerinin önemli bir kısmı denizcilerin hayatını anlatır.

²¹⁶ Zeyyat Selimoglu, a.g.e., s.98

²¹⁷ Zeyyat Selimoglu, *Aramızdaydı O Gün*, s.12

²¹⁸ Zeyyat Selimoglu, a.g.e., s.14

²¹⁹ Zeyyat Selimoglu, a.g.e., s.22

Direğin Tepesinde Bir Adam, Kıçüstünde Toplantı ve Koca Denizde İki Nokta adlı kitaplardaki hemen hemen bütün hikâyelerde adı geçen Mehmet Kaptan'ın mesleği ve sosyal statüsü hakkında çokça malumat vardır. Kaptanlık mesleğiyle ilgili birçok konuda onun hareket tarzı ve işini yapma becerisi anlatılır. Mehmet Kaptan çevresi tarafından sevilen ve saygı duyulan bir şahsiyet olması yönüyle kendi sosyal statüsünü hakkıyla temsil eden bir kişidir.

Gemide, kaptan dışındaki denizciler de ayrı bir sosyal sınıf oluşturur. Onları ve onların hayatlarını anlatan hikâyelerde, yaşadıkları gurbetlik ve buna bağlı olarak memleket ve akraba hasreti, ailelerinden uzakta mahzun bayram sabahları, gemideki yeme, içme ve barınmayla ilgili sorunlar gemici sınıfının özellikleri olarak aktarılır.

“Saçları Sarı Tütün” adlı hikâyede anlatıcının amcası olan şahıs ihtiyar ama çok hareketli bir adamdır. Gençliğinde çok çapkınlık yapmış, birçok kadınla gizli aşk yaşamıştır. Tütün kaçakçılığı yaptığı için aranmaya başlayınca kaçar ve sonunda da iki jandarma erini öldürür. Böylece nasıl bir tip olduğu anlatılmış olur.

“Bir Şarkı Gibiydi” adlı hikâyede barda çalışan Antonella adlı kızın yıllar sonra Galya adıyla hayat kadınlığı yapması anlatılır. Kızın geçmişi hakkında çok fazla bilgi verilmez.

“Çekim” hikâyesinde bir gecekonduda film çekimi yapılır. Gecekonduda yaşayan genç kız filmde oynayan yakışıklı erkek oyuncuya bakarak hayallere dalar. Hayalinde beyaz gelinlik giyerek onunla evlenir; fakat kızın babaannesi ona bağırır ve onu hayallerden uyandırır. Bu hikâyede hayal kuran genç kızın şahsında gecekonduda yaşayan insanların özelliklerinin bir yönü anlatılmış olur.

“Alman Konyağı” hikâyesinde on dört yıldır Almanya'da yaşayan bir gurbetçinin durumu anlatılır. Türkiye özlemiyle yanan gurbetçi, bir Alman kadınla evlenmiştir ve mutlu bir hayatı vardır. Fakat her şeye rağmen gurbete alışamamıştır, İstanbul'u çok özlemektedir. Böylece hikâyede gurbetçilerin ızdıraplı hayatları yansıtılmıştır.

“Bir Terzi Soyunuyor” adlı hikâyede Terzi Dimo'nun şahsi özellikleri anlatılmakla birlikte, onun mesleği ve sosyal statüsüyle ilgili yönlerine değinilir.

Zeyyat Selimoğlu hikâyelerindeki kişiler hakkında bazı bilgiler vermekle birlikte, çoğu zaman kahramanları okuyucuya doğrudan anlatmak yerine sezdirme yolunu tercih

etmiştir. Bu sezdirme de kahramanların davranış biçimleri veya konuşmaları aracılığıyla olur. Sonuç olarak Selimoğlu, eserlerinde farklı sosyal çevre ve meslekten kahramanları memleketleri, yaşları, cinsiyetleri veya mesleklerine has özellikleriyle anlatmak suretiyle hikâyelerine karakter zenginliği katmasını bilmiştir.

4.6.Zaman

Bir vakanın anlatıldığı her eserde belirli veya belirsiz bir zamanın bulunması muhakkaktır. Yazar hikâye veya romanda bazen olayın geçtiği yıl, mevsim, gün veya ay söyleyebilir. Kimi zaman ise zamanı belirsiz bırakabilir. Yine bir gün içerisinde sabah, akşam, öğlen gibi muayyen bir zamanı verebilir veya hiç zamandan bahsetmeden diyaloglar arasında hissettirebilir.

Zeyyat Selimoğlu da bazı hikâyelerinde zamanı verdiği gibi bazılarında da belirsiz bırakmıştır. Yazarın hikâyeleri genelde günün hangi vaktinde vuku bulduğu, ne zaman başlayıp ne zaman bittiği konusunda bize bilgi veya ipucu verir. Fakat olayların ortaya çıktığı yıl konusunda o kadar net bilgiler yoktur. Bazı hikâyelerde doğrudan tarih verilmekle birlikte çoğunluk itibariyle yılın belli olmadığını görürüz.

Zeyyat Selimoğlu genel itibariyle çok kısa zaman dilimlerinde vuku bulan hikâyeler yazar. Onun hikâyeleri, özellikle gemicilerin hayatlarından kesitler sunduğu hikâyeler, günün belirli veya belirsiz bir vaktinde başlar ve yine aynı gün içerisinde son bulur. Bazı hikâyelerinde kahramanlar daha önce başlarından geçenleri hatıra olarak aktarsa da yine bu konuşmalar kısa bir zaman diliminde gerçekleşir. Selimoğlu sayıları az olan durum hikâyelerinin yanı sıra olay hikâyelerinde de yine genellikle kısa zaman dilimleri kullanır.

Yazarın hikâyelerinin bazıları direkt olayın vuku bulduğu zamanın verilmesiyle başlar. Bu zaman çoğunlukla günün herhangi bir vakti olmakla birlikte ay veya yılın verildiği de görülür:

“Halici bu saatte görmemişiz hiç. Sabah şafak vakti ya da biraz daha sonra.
Köprü dubalarının açıldığı saat...”²²⁰

“Yıl 1434, ay Temmuz... Haliç vay, vay Haliç, uyandın, ovuştur dalgın
gözlerini, baka dur da baka dur...”²²¹

²²⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.7

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde olaylar gündüz veya gece yaşanır. Bu hikâyeler birkaç saatlik süre zarfında olup biter. Yazar genellikle ne kadar süre geçtiğini ifade etmez, zamanın geçtiğini biz satır aralarındaki ifadelerden anlarız. Özellikle de hikâyelerde anlatılan olayda herhangi bir kesinti yoksa bu süreyi tespit etmek daha rahat olur:

“Öğleye doğru, güneş tepemize doğru yükselip de güverteyi iyiden iyiye ısıtmağa başladı mı, Ohannes'le sırtımızı taze kumanya ambarına yaslayıp bir branda bezinin üzerine oturuyoruz...”²²²

“Gecenin saat onuna doğru içimde bir şeyler kıpırdamaya başladı. Bir yılbaşı gecesine ıssızlık içinde girmenin tedirginliği idi bu...”²²³

Yazarın özellikle denizcilerin hayatlarından kesitler sunduğu hikâyelerinin çoğunluğu gündüz gerçekleşir. *Direğin Tepesinde Bir Adam* kitabındaki “Yemek” adlı hikâyede, bir öğün yemek yiyecek kadar vakit geçer. Gemide çalışanlardan birinin “Güneşin altında yiyeyim dedim... Güz güneşi yakmıyor adamı, okşuyor. Ensesini gıdıklıyor adamın.”²²⁴ sözlerinden öğlen yemeğinin yendiğini ve mevsimin de güz olduğunu anlıyoruz. Aynı kitaptaki “Direğin Tepesinde Bir Adam” adlı hikâyede olayın sabah vakitlerinde vuku bulduğunu “sabah erken saatler, duru deniz...” ifadesinden anlarız.

“Senfoni Prostatoral” adlı hikâyede vakit sabahtır: “... Bu sabah ameliyata alınacağım. Ve işte sabah...” Hikâye kahramanını sabah saatlerinde ameliyathaneye götürürler. Biraz bekledikten sonra ameliyata alınır. Ameliyattan çıkar ve ayılır. Fakat ameliyatın kaç saat sürdüğü hikâyede geçmez.

Aynı kitaptaki “Ertesi Gündü, Ayda Yürüdüler” adlı hikâyede “Ne de güzel bir sabah” ifadelerinden olayın sabah saatlerinde vuku bulduğunu anlarız. Dört kişi yangın yerlerini gezdikten sonra geri dönerler, ne kadar zamanın geçtiği belli değildir.

Kıçüstünde Toplantı kitabındaki “Davlumbazda” adlı hikâye de sabahın ilk dakikalarında başlar ve ortalığın aydınlanmasına kadar devam eder. Şu cümleler vakanın ne zaman gerçekleştiğini bize hissettirir:

²²¹Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin İstanbul*, s.49

²²²Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.31

²²³Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.7

²²⁴Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.11

“Halici bu saatte görmemişiz hiç. Sabah şafak vakti ya da biraz daha sonra...
Güzel bir koku. Sabahın bu ıslak, serin saatinde daha bir etkili oluyor.”²²⁵

Aynı kitaptaki “Ayı” adlı hikâyede olay “öğleye doğru” güneş tepeye geldiği zaman, öğlen yemeği vaktinde vuku bulur. Tahminen yarım saatlik bir zaman dilimi vardır.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi olayın gündüz vuku bulduğu hikâyelerin yanında gece veya akşam gerçekleşenler de bulunur. *Direğin Tepesinde Bir Adam* kitabındaki “Açıkta Kalmanın Sınırında” adlı hikâyede olayın gece gerçekleştiğini şu ifadelerden anlıyoruz:

“Mehmet Kaptan başını saklayıp yürüyor kahramanın dibine. Bumbardan dışarıdaki geceye bakıyor. Bakıyor bir süre öyle; yıldızlar tek tek...”²²⁶

“Bin İkinci Gecenin Öyküsü” hikâyesinde, gecenin ileri bir saatinde, kapkaranlık bir zamanda başlayan olay yine karanlıkken, yani sabah olmadan sona erer. Yazar zamanı net olarak verir:

“... Ama ne yazık ki gecenin ileri bir saati ve ortalık kapkaranlık...”²²⁷

Olayın gece vuku bulduğu hikâyelere en güzel örneklerden birisi “Yeni Bir Yıla Girerken” adlı hikâyedir. Hikâyede bir ‘yılbaşı gecesini’ İtalya’nın bir liman şehrinde geçiren üç Türk gemicinin bir kaç saati anlatılır. Yıl belli değildir. Üç gemici bara gelirler, içki içip memleketten konuşurlar. Yıllardır Türkiye’ye gelmeyen gemici memleketten özlemle bahseder. Hikâye gecenin saat onuna doğru başlar ve birkaç saat devam eder.

Bir Şarkı Gibiydi kitabındaki “Geceye Karışmış Bir Rıhtımda” adlı hikâye akşama doğru başlar. Ve gecenin karanlığında sona erer. Aynı kitaptaki “Kalk ve Tanı Beni İşte Geldim” adlı hikâyede gece yarısı Akdeniz’de fırtına çıkar. Yazar uyanır, başı döner, halsizleşir ve kusar. Zorla sağa sola tutunarak telsizci Markoni Zeki’nin yanına gider. Markoni Zeki telsizi dinlemektedir. Belli bir süre sonra kamaradan çıktığında fırtına durmak üzeredir. Bu arada ne kadar zaman geçtiği belirsizdir; fakat gün ağarmaya başlamıştır.

Örneklerde gördüğümüz gibi gece veya gündüz gerçekleşen hikâyelerin yanında bazı hikâyelerin ise günün hangi saatinde gerçekleştiği belli değildir. Yazar bazen olayların başlangıç ve bitiş saatlerini verir. Mesela *Koca Denizde İki Nokta* kitabındaki “İki Torba Karanlıkta” adlı eserde olay “saat yirmi üçe on dakika kala” başlar. Bazı hikâyelerde ise saat

²²⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.7

²²⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.36

²²⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.39

vermez, ama günün hangi vakti olduğu anlaşılır. Kimi hikâyelerde ise zamanı belli eden hiçbir ifade yoktur.

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinin çoğunluğunda yıl ve mevsim belirsizdir. Fakat mevsimin ve yılın verildiği veya satır aralarında hissettirildiği hikâyeler de bulunmaktadır. Mesela *Derin Dondurucu İçin Öykü* kitabındaki “Kan Grubu: Sıfır Tarih Negatif” adlı hikâyede “... Şu 1994 gününde” şeklinde sadece yıl verilir, ay ve gün belli değildir. Yine aynı kitaptaki “Derin Dondurucu İçin Öykü” adlı hikâyede de yıl 1942'dir.

Kıçüstünde Toplantı adlı kitaptaki hikâyelerin hepsi arka arkaya vuku bulur. Geminin yurt dışına yaptığı bir seferden kesitler sunan kitaptaki hikâyelerin 1960 yılında gerçekleştiğini öğreniyoruz.

Soyunanlar kitabındaki “Bir Ada Soyunuyor” adlı hikâye gündüz vakti başlar ve iyi akşamlar diyerek biter. Yıl bellidir:

“Bir iki tahta sıra, birkaç da çocuk salıncağı, demirli, zincirli. Yıl 1979. Çocuk yılı. Bu yılın kendi yıllarından habersiz bir iki çocuk.”²²⁸

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinin bazılarındaki kimi ifadelerden mevsimin hangi mevsim, ayın da hangi ay olduğunu hissederiz. Yazar genellikle hangi ay olduğunu kesin bilgi olarak vermez, biz bunu soğukluk veya sıcaklık gibi kavramları kullanmasından anlarız.

“Güneşin altında yiyelim dedim... Güz güneşi yakmıyor adamı, okşuyor. Ensesini gıdıklıyor adamın...”²²⁹

“Kurak kış, kıtlık. Denizde balığın kökü pulu kurumuş.”²³⁰

“Pırıl pırıl güz güneşi altında çeşitli yeşilleri yansıtan kısa boylu her türden bitki, sanki gözlerini ayaklarımıza dikmişler, devler geçidini izliyorlardı.”²³¹

“Kışın soğuk bir günüydü, cam gibi ve yağışsız.”²³²

Bu ifadeler olayın yaşandığı mevsim hakkında okuyucuya ipucu verir. Bazı öykülerde de yazar satır aralarında olayın geçtiği ayın adını telaffuz eder. Aynı zamanda günün hangi vakti olduğunu da vurguladığı yerler bulunmaktadır. Şu ifadeler bu durumlara güzel örneklerdir:

²²⁸ Zeyyat Selimoğlu, *Soyunanlar*, s.28

²²⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.11

²³⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.96

²³¹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., 115

²³² Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.27

“Denizin ötesi, sıcağa batık kent. Sisler puslar içinde. Buharlaşmıyor. Ağdalaşmış bir Temmuz ortalığı gırtlaklamış, soluğunu kesiyor ortalığın.” (a.g.e., s.103)

“Havada bir ikindi vaktinin sessizliği ve bir temmuz gününün sıcağı.”(g.e., s.54)

“Arabanın içi de sıcaktı. Üzerlerine sinmişti sıcak. Sıcak, bir ağustos sıcağıydı. Ama şimdi, tanrılar gibi ılık bir akşam iniyordu, üzerlerine.” (a.g.e., s.127)

“Ağustos sonlarına doğru bir sıcak dalgasıdır geliyor...”²³³

Zeyyat Selimoğlu genel olarak kısa hikâyeler yazmakla birlikte hacimce uzun hikâyeler de kaleme almıştır. Biz bu hikâyelerden birkaçını zaman açısından incelenmeye değer görüyoruz.

“Saçları Sarı Tütün” adlı hikâye otuz beş sayfadan oluşur ve yazar, amcasıyla ilgili anılarını anlatır. Olayın hangi yıl vuku bulduğu belli değildir, gece ve gündüzün her ikisi de hikâyede bulunur. Yazarın amcası tütün kaçakçılığıyla uğraşan biridir. Sonunda yakayı ele verir. Jandarmanın amcasını yakalamaya gittiği vakit akşama yakındır:

“Oy tütün sarı tütün karardıkça kararıyor pencereden ışık geriledikçe ve karanlık perdeyi yavaş yavaş indirin...”²³⁴

Jandarmanın baskınından sonra dağa kaçan amca “bir süre” orada saklanır. “Kara, aysız bir gece”de döner. “Günlerdir” yorgun düşmüştür. Amca bir gece yarısı eve gizlice gelir, bu arada geçen süre şöyle verilir:

“Amcam, tilki yüzüyle gelip pencerede görüneli şöyle böyle on gün kadar olmuştu. Bir öğleden sonra beni karşısına alıp içindeki derdi döktü.”²³⁵

Amca yine kaçar ve dağlarda yaşar. Yaklaşık üç ay sonra gerçekleşen şu olayla hikâye sona erer:

“Sonra, üç ay geçti aradan ve bir gün, haftanın hangi günü şimdi bilemiyorum, bilsem de önemi yok, en uğursuz günü işte haftanın, iki jandarma erini, yaylaya çıkan yolun kenarında başlarından vurulmuş buldu köylüler...”

Üç ay önce bir gece, düşümde gördüğüm şey gerçekleşmişti. Tabancanın namlusundan çıkan duman ardında amcamın yüzü görünmez olmuştu ya doğruydun...”²³⁶

²³³ Zeyyat Selimoğlu, *Gemi Adamları*, s.216

²³⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.56

²³⁵ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.58

Yukarıda görüldüğü gibi yazar aradan geçen zamanı “on gün, üç ay” gibi ifadelerle açıkça söyler. Zamanın böyle ifade edilmesi olayın bütünlüğünü sağlar ve dağa kaçıp saklanan “amca”nın psikolojik durumunun daha iyi hissedilmesine vesile olur.

Zeyyat Selimoğlu’nun uzun soluklu hikâyelerinden birisi de “Çuval” adlı hikâyedir. Hikâye tarihin verilmesiyle başlar:

“Ve dünyanın yedi denizi tanıktır ki, o gün Boğaziçi suları soğuk bir gününü yaşıyordu. Yıl 1973 ve aylardan ocak ayı takvimdi...”²³⁷

Anlatıcı “sabah erken bir saatte” evinden çıkıp Adli Tıp Kurumu’na gider, havanın soğuk oluşu ve kar yağması mevsimin kış olduğunu hissettirir. Anlatıcı hikâyeyi uzaktan bir akrabasına hitaben yazmıştır. Hitap ettiği kişinin annesinin cesedi, bir çuvalın içinde denizden balıkçılar tarafından çıkartılmıştır. Anlatıcı da o kadının cesedini teşhise gider. Daha sonra hatıralarından bahseder, hitap ettiği Oya’nın yaşadıkları hakkındaki düşüncelerini anlatır. Oya’nın annesi bir cinayete kurban gitmiştir. Yazar kendisini kadını öldürüp çuvala koyarak denize atan katil gibi hayal eder. Cinayet olayı da “gece” vuku bulur. Ocak ayında başlayan hikâye nisan ayında sona erer:

“Bu sabah erkenden uyandım. Oya, gece yatarken pencerenin perdesini çekmemişim, olanca gücüyle içeriye dolan aydınlık beni her zamankinden daha erken uyandırdı. Dost bir Nisan Güneşi çabucak ayağa dikti beni; beni hızlandırdı, beni harekete geçirdi.”²³⁸

Görüldüğü üzere bir önceki örnekte olduğu gibi bu hikâyede aradan ne kadar zaman geçtiği direkt olarak verilmez. Biz ocak ayında başlayan hikâyenin nisan ayında bittiğini ve aradan 3-4 aylık bir zaman geçtiğini “dost bir nisan güneşi” ifadesinden anlarız.

Hacimce kısa olmakla birlikte en az beş altı ayın geçtiğini anladığımız hikâye “Aramızdaydı O Gün” adlı eserdir. “O gün” denen günün hangi gün olduğu belli değildir. Fakat olayın kış günü gerçekleştiği bellidir. Rahip haçı denize atar, Sotiri’yi o an denizde görürler. Sotiri haçı çıkarır ama çok titremektedir. Hemen, yakındaki bir kahveye götürülür, ısıtılır ve ölümden döner. Şu ifadelerden öykünün kış günlerinde başladığını, fakat anlatma zamanına kadar aradan en az bir yaz mevsiminin geçtiğini anlıyoruz:

²³⁶ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.78-79

²³⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Aramızdaydı O Gün*, s.7

²³⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.46

“O günden sonra her gün denize girer oldu Sotiri. Bütün bir kış boyunca, kar yağmur dinlemeden, her gün, belirli bir saatte denize girip çıkıyordu... Yağan karın altında, bacağında mayosu, bir kayanın üzerinden kış denizine dalarken gördükçe Sotiri’yi ağzımız acılıyor ve öyle kalıyordu. Yaz denizi onu çeken bir şey değildi artık, bizi küçümsüyordu.”²³⁹

Zeyyat Selimoğlu’nun bazı hikâyelerinde hayali zaman dilimleri kullanılır. Hayal âleminde zamanda yolculuk yapılır ve asırlar öncesine gidilip gelinir. Mesela *Bir Şarkı Gibiydi* kitabındaki “Güvercinler Geldi Girdi İnanılmaz Öyküye” adlı hikâye hayal âleminde geçer. Kahramanlar “iki saatte” Venedik’e uçarlar. Sonra yine hayal âleminde “yüzyıllar öncesinin öncesine” giderler. Bir sarayda birkaç adamın konuşmalarına şahit olduktan sonra yine “yirminci yüzyıla” dönerler. Venedik sokaklarında birkaç saat dolandıktan sonra da hikâye biter.

Denizlerin, İstanbul kitabındaki “Karadenizli Barbaros Kontes Gonzaga’ya Karşı” adlı hikâye şu ifadelerle başlar:

“Yıl 1434, ay Temmuz... Haliç vay, vay Haliç, uyandın, ovuştur dalgın gözlerini, bak dur da baka dur!”²⁴⁰

Anlatıma dayalı edebi türlerden zaman kavramını bütünüyle çıkarmak çok zor bir durumdur. Bazı roman ve hikâye yazarları olayı asgariye indirmeleriyle zamanı da oldukça daraltmışlardır. Fakat yine de zaman kavramı eserden tamamen çıkartılamamıştır. Çünkü zamanı ortadan kaldırmak için eseri kişilerden soyutlamak gerekir. Oysa edebi eserlerde cansız dahi olsa olayın merkezinde bulunan kişiler vardır. Ve böylece doğal olarak zaman kavramı bir edebi eserde bulunmak zorundadır.

Yukarıda verdiğimiz örneklerde de görüldüğü gibi Zeyyat Selimoğlu eserlerinde yıl, mevsim, ay ve günü ya doğrudan vermiş ya da okuyucuya hissettirmiştir. Mesela kış olduğunu havanın soğuk olmasından, yaz olduğunu da sıcak olmasından anlıyoruz. Zeyyat Selimoğlu günün saatlerini de satır aralarında hissettirir. Sabah güneşin doğduğu an, öğlen yemeğinin yendiği zaman onun hikâyelerinde kullanılan zaman dilimleridir. Fakat yazar bazı hikâyelerinde zaman kavramına vurgu yapmaz, zamanı belirsiz bırakır. Örneğin *Direğin Tepesinde Bir Adam* kitabındaki “Canı Huyunun Altında Tekel Hamza’nın” adlı öyküde olayın günün hangi saatlerinde vuku bulduğu belli değildir. Öyküde Mehmet Kaptan yabancı ülkelerden sigara kaçırın gemici Tekel Hamza’ya kızar, bağırarak onu uyarır. Hikâye Mehmet

²³⁹ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.94

²⁴⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin İstanbul*, s.49

Kaptan'ın Tekel Hamza'ya kızmasıyla başlayıp aynı şekilde biter. Yani diyaloglardan ibaret olan öykü kısa bir zaman diliminde gerçekleşir. Fakat günün hangi saatlerinde olduğu belli değildir.

Aynı kitaptaki “Külhanların Önünde” adlı hikâye Hamza'nın külhana kömür atması kadar kısa bir zaman diliminde geçer. Olaydan ziyade Hamza'nın aklından geçen düşüncelerin aktarıldığı hikâye günün hangi saatinde vuku bulduğu belli değildir.

4.7.Mekân

“Mekân” roman ve hikâye gibi türlerin en önemli unsurlarındandır. Bu tür eserlerde olay belirli bir ortamda gerçekleşir. Soyut nitelikli hikâyelerde bile belirli bir mekânın olduğu gözlenir. Bu mekân bazen gerçek bazen de hayalidir. Aynı zamanda mekânlar kapalı ve açık, dar ve geniş de olabilir.

Edebi eserlerdeki mekân tarifini önemli kılan yönlerden birisi kahramanların karakteristik özelliklerinin mekânlar üzerinden yansıtılmasıdır. Nurullah Çetin kapalı ve açık mekânları değerlendirirken bu durumu şöyle aktarır:

“Bazı kişiler, kapalı mekânlarda bunalırlar, sıkılırlar, tedirgin olurlar, korkarlar, sanırlar görürler. Ancak açık mekânlarda ruhsal bir dinginliğe ve huzura sahip olurlar. Dolayısıyla mekânın, mekân tercihinin kişilikle, ruhsal durumla, mizaçla doğrudan bir bağlantısı vardır.”²⁴¹

Zeyyat Selimoğlu bazı hikâyelerinde mekânı öne çıkarır kimi hikâyelerinde ise mekân o kadar önemli değildir. Fakat genel olarak yazarın hemen bütün hikâyelerinde mekândan söz etmek mümkündür.

Selimoğlu'nun hikâyelerindeki mekânları coğrafi olarak ayırdığımızda üç ana mekânla karşılaşırız: Gemicilerin gezdiği yabancı memleketler, İstanbul ve yazarın memleketi olan Doğu Karadeniz.

Yazar, birçok hikâyesinde gemicilerin uzun deniz yolculuklarını anlatır. Dolayısıyla yabancı memleketler, o memleketlerin limanları bu hikâyelerde önemli bir yere sahiptir.

²⁴¹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ank. 2003, s.167

Mesela “Bir Şarkı Gibiydi” adlı eserdeki kahraman yürüyerek, İtalya’nın bir liman şehrindeki bara gider. Sonra “Yokuştan aşağı, dekovil rayları, gümrük, polis, rıhtım, geminin çekilmek üzere olan iskelesinden” yürüyerek geri döner. Hikâyenin ikinci bölümünde sokaklardan geçer:

“Bir süre sonra sokağın içindeyim, oldukça dar bir sokaktı, arada bir, baka, kuru temizleme dükkânı, manav, muslukçu gibi ufak iş yerlerinin sıralanmış olduğu bir sokak.”²⁴²

“Güvercinler Geldi Girdi İnanılmaz Öyküye” adlı hikâye ise Venedik’e çok yakın bir Kuzey İtalya liman kentinde başlar. Yazar bir güvercin olarak hayalen Venedik’teki “San Marko” alanına iner. Daha sonra da Venedik sokaklarında hikâye devam eder.

“Geceye Karışmış Bir Rıhtımda” adlı hikâye “Küçük bir Doğu Adriyatik limanı”ndaki bir fabrikanın rıhtımında başlar ve burada biter.

“Baştan Sona Bir Kanalin İçinde” hikâyesi Yunanistan’da Korent Kanalı’nın girişinde başlar ve çıkışında biter.

“Kumuldeniz” adlı hikâyenin vuku bulduğu ülke ise Mısır’dır. İskenderiye’den servislere binen kahramanlar “kum denizi boyunca, asfalt yol üzerinde” ilerler. Yavaş yavaş piramitlere yaklaşır, içlerine girip gezer ve çıkarlar.

Zeyyat Selimoğlu’nun bazı hikâyelerinde gerçek olarak, bazılarında da hayal âleminde gezdiği ve anlattığı mekânlardan birisi de İstanbul’dur. Hayatının büyük çoğunluğunu bu şehirde geçiren yazar doğal olarak İstanbul’a kayıtsız kalamamıştır. İstanbul’un kapalı ve açık mekânlarının yanı sıra bu şehrin denizlerini ve Boğaziçi’ni anlatmayı da ihmal etmemiştir. Biz “Konu” bölümünde “İstanbul” alt başlığı altında bu konuyu işlediğimiz için burada hatırlatıp geçmekle yetineceğiz.

Zeyyat Selimoğlu’nun asıl memleketi Rize’dir. Dolayısıyla birçok hikâyesinde Doğu Karadeniz’i mekân olarak seçer. Doğu Karadeniz deyince de dağlar ve deniz gibi açık mekânlar çoğunluk olmak şartıyla bazı olayların da kapalı mekânlarda gerçekleştiğini görürüz. “Saçları Sarı Tütün” adlı hikâye mekânın Karadeniz olduğu eserlerin başında gelir. Hikâye Rize’nin bir köyünde geçer. Köyün ormanları anlatılan mekânlardan biridir:

²⁴² Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.26

“Hüsniye önüm sıra yürüdükçe, garip şey, ağaçların dalları sıklaştıkça sıklaşır, yapraklar alçalır durur, gün ışığı sızmaz olur, ortalık karardıkça kararır, sanırsın gece olmuş.”²⁴³

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı gibi Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyeleri farklı coğrafyalardaki mekânlarda vuku bulur. Selimoğlu'nun hikâyelerini coğrafi mekân dışında şöyle sınıflandırmak mümkündür:

4.7.1.Somut Mekânlar

Somut mekânlar günlük hayatta her an karşılaşılabileceğimiz içinde yaşadığımız mekânlardır. Bu mekânları kapalı ve açık olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

4.7.1.2.Doğal Çevre ve Açık Mekânlar

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinin çoğunluğunun açık mekânlarda gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Doğu Karadeniz, İstanbul ve yabancı ülkelerin liman şehirleri önemli açık mekânlardır.

Yazarın hikâyelerinin birçoğu denizcilerin hayatlarından kesitler anlattığı için doğal olarak mekân da gemi, denizin ortası ve limanlardır.

“Kara Bir Şey Denizde” adlı hikâyede mekân gemi ve özellikle denizdir. Bu hikâyede deniz yüzeyinden bahsedilir. Çünkü deniz yüzeyinde bir mayına denk gelen gemiciler bu mayını nasıl halledeceklerini düşünürler. Sonunda Eyüp ve Ayı lakaplı iki gemici Filika ile su üstünde yüzen mayının yanına gidip dönerler. Mayının içi boşaltılmış eski bir mayın olduğunun anlaşılmasıyla hikâye sona erer.

Gemicileri anlatan hikâyelerden biri olan “Doklarda Gemiler” adlı eser, adından da anlaşılacağı üzere gemilerin tamir edildiği “doklarda” geçer. Hikâyedeki kahramanlar “iki numaralı havuzun başında” konuşurlar. Ve hikâye “yukarı çıkan daracık, taş basamaklara doğru” yürürken biter.

²⁴³ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.50

Denizcilerin hayatlarından bölümlerin konu edinildiği hikâyeler gemilerin çeşitli mekânlarında geçer. “Yemek” adlı hikâyede mekân geminin yemek yenen yeri, yani kuzinesidir. Gemiciler öğlen yemeği için kuzinede sıraya girer yemek alıp karınlarını doyururlar. Hikâye gemicilerin bir öğünlük yemek yemelerini anlatır.

“Direğin Tepesinde Bir Adam” adlı hikâyede mekân Pruva direğinin dibidir. Gemici Şükrü Pruva direğine çıkmıştır. Dolayısıyla gemidekiler ve Mehmet Kaptan da bu direğin etrafında toplanırlar ve olay burada geçer.

“Davlumbazda” hikâyesinin mekânı adından da anlaşılacağı gibi geminin davlumbaz kısmıdır. Kahramanlar burada konuşurlar; fakat geminin ambar gibi mekânlarından bahsedilir. Ayrıca Haliç’in sabahın ilk dakikalarındaki hali tasvir edilir.

“Kıçüstünde Toplantı” adlı hikâye “toplantı yeri kıçüstü” ifadeleriyle başlar. Ve “hep gemicilerin bir araya geldiği yer işte bu kıçüstü” diye devam eder.

“Ayı” adlı hikâye mekân “kumanya ambarının önü” dür. Sonra Ayı lakaplı gemici Hopalıyı kovalar ve “ambarın çevresinde” tur atarlar.

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerindeki açık mekânlardan biri de İstanbul’un denizleridir. Bunda yazarın hayatında İstanbul’un özel bir yeri olması ve çoğunlukla orada yaşamasının etkisi olduğu söylenebilir. Mesela “Derin Dondurucu İçin Öykü” adlı hikâyede mekân “İstanbul Boğazı’nın Karadeniz ağzına doğru...” bakan kısmıdır. Hikâyenin ilerleyen safhaları “denizin kıyısında Boğaz’ın Anadolu yakasındaki Karadeniz ağzına yakın bir kıyısında” ve “tanker direğinin radar çanaklarında” devam eder.

“Geçmiş Zaman Peşinde” adlı hikâyedeki kahramanların “ötelere doğru koşuşturan denize bakmalarından” olayın deniz kenarında geçtiğini anlıyoruz.

Yazarın bazı hikâyelerinde anlatılan olayla mekân arasında güzel bir uyum vardır. Mesela “Sisin Ardında” adlı hikâye “ıssız Londra sokaklarında” geçer. Sokaklar ıssız ve sessizdir. Mekânın bu sıkıcılığı kahramanın psikolojik durumu ve yaşadıklarıyla örtüşür:

“İçine saldıği sokak tam istediği gibi bir sokaktı. Yere inmiş sis de onunla birlikte yürüyor, alçalıp yükseliyor, bir an geliyor duruyor, yoğunlaşıyor, sonra, yeniden az bir şey açılıp savruluyor, kaldırımlara tünüyor, zaman zaman hiç

hareketsiz kaldığı da oluyordu. Cana gelmiş bir sis gibiydi sis neredeyse konuşacaktı onunla.”²⁴⁴

Görüldüğü gibi içi karamsar ve sisli olan kahraman ruhsal yapısıyla örtüşen bir mekân da bulunmaktadır. Bazı hikâyelerde de yaşanan olayların niteliği ile yaşadıkları mekân arasında bir örtüşme vardır. Mesela “Bir Çöplüğe Bakar Öyküdür” adlı hikâyede bir çocukla babası çöplüğe giderler. Burada baba bir kediyi kurtarıırken çöplerin altında kalır ve yüksek ihtimalle ölür. Böyle kötü bir olayın bir çöplükte vuku bulması yaşanan olayla mekân arasındaki ilişkiye güzel bir örnek teşkil eder.

4.7.1.3.Dar ve Kapalı Mekânlar

Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerinde kapalı mekânlar da önemli bir yer tutar. Bu kapalı mekânlar, ev, hastane, gemilerin kapalı alanları, meyhane ve barlar, mahkeme salonları gibi yerlerdir.

Selimoğlu’nun gemicilerin hayatlarını konu edindiğini vurgulamıştık. Doğal olarak da gemilerin kapalı alanları en önemli mekânlardandır. Bu mekânlar geminin alt güvertesi, kamara, yatakhaneler ve yemekhane gibi alanlardır.

Zeyyat Selimoğlu birçok hikâyesinde toplumun bozulmaya yüz tutmuş yönlerini işlemiştir. Yüz kızartıcı suçların davalarının görüldüğü hikâyeler bu türdendir. Bu hikâyelerdeki doğal mekân da mahkeme salonlarıdır. Kahramanın şu sözleri mekânın insanlar üzerindeki etkisini anlatması açısından kayda değerdir:

“Benden başka daha 591 kişi yaşıyor burada, bu çatının altında. Toplam 592 kişiyiz. Sıkışık oturuyoruz. Yerimiz dar. Betondan daha sert bir yapı. Her birimiz bir hücrede. Hücreler iyi ısıtılmıyor, soğuktur. Aynı çatının altında 592 kişi bir arada yaşa, otur kalk, birbirinin soluğunu kokla dur... Kolay değil!”²⁴⁵

“Senfoni Prostatoral” adlı hikâyede mekân hastanedir. Yazar prostat ameliyatı olacaktır ve etrafını inceler. Hastanın yattığı odada başlayan hikâyeye asansör ve ameliyathanede devam eder:

²⁴⁴ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.10-11

²⁴⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.81

“Jinekologların bayanları muayene için kullandıkları koltuklardan birindeyim. İki bacağımı kaldırıp yukarıdaki sağlı sollu iki yarımaya oluğun üzerine yerleştiriyorlar.”²⁴⁶

Gemicilerin yabancı ülkelerde gittikleri mekânlar da dar mekânlar arasındadır.

“Yeni Bir Yıla Girenken” adlı hikâyede iki gemici yılbaşını geçirmek için İtalya’nın bir sahil şehrindeki bir bara gider. Aynı zamanda hikâye kahramanı olan yazar barın içini şöyle anlatır:

“Bu küçücük barda garson yoktu. Müşteriler kendi işlerini kendileri görüyordu. Oturduğumuz masadan kalktık, tezgâha doğru yöneldik. Masaların arasında geçilecek yer kalmamış gibiydi. Zar zor ilerlerken, sandalyelerde oturanlara çarpıyorduk.”²⁴⁷

“Çarmıha Gerilenler” adlı hikâye rihimda başlar, eski ve pörsümüş bir evde devam eder. Bir İtalyan para karşılığı küçük kızına fuhuş yaptırmak istemektedir. Hikâyede anlatılan olay ve mekân arasında burada da güzel bir örtüşme vardır. Yokluktan dolayı fuhuş’a zorlanan küçük kız çocuğunun oturduğu ev ve oda da kendisi gibi acınmaya muhtaçtır:

“Kapıyı iyice aralayıp adaya girdim. Döküntü perdelerin inik durduğu loşça bir odaydı. Hemen hemen hiç eşya yoktu odada. Bir duvarın dibinde hastane karyolarını andıran demir bir karyola vardı. Ve karyolanın üzerinde bacaklarını aşağı sarkıtmış, gölge gibi, yaralı bir hayalet gibi bir kız oturuyordu.”²⁴⁸

Yazarın hikâyelerindeki mekânlardan birisi de evlerdir. Toplumun farklı katmanlarının evleri hikâyelerdeki farklı mekânlardır. Mesela “Çuval” adlı hikâyenin bir bölümünde mekân zengin kişilerin evi ve bahçesiyken “Çekim” adlı hikâyedeki mekân ise “Eyüp sırtlarındaki gecekondulardan biri”dir. Gecekondu şöyle tasvir edilir:

“Küçük, asma çardaklı avluda santim dolaşacak yer kalmamış. Asmalı çardağın hemen altında, Haliçli kayıkçı Memiş’in küçük yemek masası... Önündeki sıska asma çardaklı küçücük avlusuyla bu gecekondu, göklerden mi inip de konmuş buraya ...”²⁴⁹

²⁴⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Derin Dondurucu İçin Öykü*, s.31

²⁴⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Bir Şarkı Gibiydi*, s.11

²⁴⁸ Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., s.36

²⁴⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.23

4.7.2.Soyut Mekânlar

Soyut mekânlar yeryüzünde olmayan, hayalde özel olarak üretilmiş, çirkinlik ve kötülöklere karşı kurgulanmış ideal mekânlardır. Nurullah Çetin bu mekânları şöyle tarif eder:

“Düş ÷lke dediğimiz bu mekânlar, gerçek mekânların ve dünyanın olumsuzluklarına, kötölüklerine, sıkıntlarına, çirkinliklerine karşı hayalde üretilmiş ve insan ruhunun özlemlerini karşılayan, hayalde kurgulanmış ideal mekânlardır.”²⁵⁰

Zeyyat Selimoğlu az da olsa soyut mekânları kullanmıştır. Hayal âleminde kurguladığı yerleri bazı hikâyelerine mekân olarak seçmiştir. Mesela “Güvercinler Geldi Girdi İnanılmaz Öyküye” adlı hikâye “Venedik’e çok yakın bir Kuzey İtalya Liman kentinde” başlar. Yazar bir güvercin olarak hayal âleminde uçup Venedik’teki San Marko alanına konar. “Yüzyıllarca yıllık sarayın tam giriş holünde” devam eden hikâyenin kahramanı olan yazarın hayal âleminde bir sonraki durağı Venedik sokaklarıdır.

“Karadenizli Barbaros Kontes Gonzaga’ya Karşı” adlı hikâye tarihteki bir olayın yazarın hayal dünyasında farklı bir şekilde kurgulanmasıyla oluşur. “Karadenizli Barbaros” leventleriyle deniz seferine çıkar ve Napoli’deki Ferdi şehrini basar.

“Neron ile Grip” adlı hikâye Neron’un dilinden anlatılır ve olay Neron’un sarayında yüzyıllar önce gerçekleşir.

“Gökler Limanı” adlı hikâye yazarın kendi hayal âleminde kurguladığı en önemli soyut mekânın olduğu eserdir diyebiliriz. Hayali bir eser olan hikâyede yeni ölmüş bir denizcinin “Gökler Limanı” denen yere gitmesi ve orada “Beyazlar içinde bir sarışın” tarafından karşılanması anlatılır. Gökler Limanı’nda Turgut Reis’ten Barbaros’a kadar güzel işler görmüş denizciler bulunmaktadır. Gökler Limanı’nın bu iyi insanlara verilen bir hediye, yani bir anlamda cennet gibi bir mekân olduğu söylenebilir.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi Selimoğlu hikâyelerinde farklı mekânlar kullanmıştır. Mekânlardaki bu çeşitlilik onun hikâyelerine farklı bir hava ve merak unsuru katmıştır.

²⁵⁰ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s.169

4.8.Dil ve Üslup

İnsanlar arasındaki iletişimi sağlayan dil, bir edebi eserin en önemli yönlerinden biridir. Okuyucuyu kendine bağlayıp eserini okutmak isteyen her yazar kendine özgü bir dil oluşturmak zorundadır. Çünkü özgün bir dille yazılmamış, sıradan bir üslubun kullanıldığı eserler yarınlara kalmayı başaramaz. Yani ölümsüzlük “özgün bir dil” ile mümkün olabilmektedir. Milli duygulardan herkes bir ölçüde bahsedebilir; fakat Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde biz o duyguları kalbimizin derinliklerinde hissederiz. Birçok insan, hatta birçok şair, gece kaldırımlarda tek başına defalarca yürümüştür; ancak kaldırımlardaki yalnızlığın, karanlık gecenin koynundaki garipliğin nasıl bir şey olduğunu biz en güzel Necip Fazıl’ın mısralarında hissederiz. Hiç şüphe yok ki bu sanatçıların başarılarının altında kendilerine özgü bir dil ve üslup oluşturabilmeleri yatar.

Peki, üslup nedir? Bu soruya araştırmacılar farklı açılardan bakmış ve üslubun çeşitli tanımlarını yapmışlardır. Üslubun oluşmasında yazarın mizaç ve kültür çevresinin etkili olduğunu vurgulayan Şerif Aktaş şunları söyler: “Üslup, içeriğin(düşünüşün) formudur. Yazı, dış dünyayı temsil etme şeklidir, hâlbuki üslup yazıda bir kavramı açıklar... Yani yazı, bir estetik anlayışın, bir ideolojinin, bir okulun, bir grubun uyduğu, uymak zorunluluğunu hissettiği kurallar bütünü olarak düşünülebilir. Üslup ferdidir, kaynağını yazarın mizacından ve tecrübesinden alır. O, yazarın gizli ve şahsi mitolojisine uzanan kendi kendine yeten bir dildir.”²⁵¹

Nurullah Çetin ise üslubu şöyle tanımlar: “Bir yazarın kendine özgü tutumu, deyişi, söyleyiş biçimi onun üslubunu verir. Üslup, bir kişinin duygu, düşünce ve hayallerini sözle ya da yazıyla kendine has bir tarzda dile getiriş, ifade ediş biçimidir. Dilin kişiye göre özel bir kullanılış tarzı, bu yolla yepyeni bir dünya kurulmasıdır. Dilin belli bir düzen içinde aldığı şekildir. Her yazarın üslubu, onun dünya görüşünün, hayata bakış açısının, yaşama biçiminin dildeki yansımasıdır. Üslup, yazarın, sanatçının içten gelen samimi duygularının tercümanıdır ve onun şahsiyetinin ifadesidir.”²⁵²

Zeyyat Selimoğlu’nun dilinin sade ve anlaşılır olduğunu vurgulayan Necati Mert onun üslubunu şöyle anlatır:

²⁵¹ Şerif Aktaş, *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, s.58

²⁵² Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, s.292

“Abartmadan anlatır Selimoğlu. Üslup oyunlarına başvurmaz. Tasviri veya düşünmeyi öne çıkarmaz. Bir süre içinde bulunduğu gemi hayatından izlenimler ve gözlemlerle beslenir. Bunu yeterli bulur. Bu yüzden yazdıkları yerel bile görebilir ilk bakışta...”²⁵³

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde kullandığı üslubuyla ilgili ilk vurgulamamız gereken önemli nokta, yazarın söylemek istediğini düz olarak söylemesidir. Yazar eserlerinde parlak ve gösterişli ifadelere girmez. Söylemek istediğini doğrudan söyler. Doğan Hızlan yazarın bu özelliğine şöyle değinir: “Edebiyatımızın kaliteli birkaç yazarından biridir Zeyyat Selimoğlu. Okuru avlayacak hiçbir söz, tema tuzağını kullanmamıştır. Bunun içindir ki Selimoğlu'yu okurken, parlak üslup oyunları bulamazsınız, yer yer sizi büyüleyen, çekip götüren yazarlık gösterilerine rastlamazsınız...”²⁵⁴

Edebi eserlerde kullanan üslubun düzeyiyle ilgili Gürsel Aytaç şunları söyler: “Yazarın söz konusu eserdeki dil özellikleri, dar anlamda üslubunu belirler. Dil incelemesinde üzerinde durulacak en küçük birim, kelimedir. Bir romanda karşılaştığımız kelimelerin düzeyi, üslup düzeyini ortaya koyar. Halkın günlük konuşma dilinden kelimelerin çoğunlukta olduğu metinlerde aşağı üslup düzeyi, şehirli aydın sınıfın kullandığı dili esas alan metinlerde yüksek üslup düzeyinden söz edilir.”²⁵⁵

Aytaç'ın yukarıda verdiğimiz ifadeleri doğrultusunda Selimoğlu'nun üslubunu, birinci kategoride değerlendirmemiz gerekmektedir. Çünkü o, hikâyelerinde halkın kullanmadığı kelimelerden uzak durmuş ve günlük konuşma diline yakın bir üslup tutturmaya özen göstermiştir. Yazarın hikâyelerinde kahramanlar son derece doğal ve sosyal konumlarına uygun bir şekilde konuşurlar:

“-Peki, diyorum, sen benim ne aradığımı biliyor musun, deyyus.

Ben kızdım mı deyyus derim, bilirlir, aldırılmaz, kızmazlar benim deyyus dememe. O da öyle. Gene de gülmezler ağız ağız; Hızır Salim gülüyor.

-Bilmez miyim, diyor, ben bilmezsem kim bilir, demir arıyorsun kaptan...”

²⁵³ Necati Mert , “Modern Öykünün Serüveni: 1940’tan Günümüze,” *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, S.46-47, Ankara 2005, s.107

²⁵⁴ Doğan Hızlan, *Kitaplar Kitabı*, Yap Kredi Yayınları, İst. 1996, s.454

²⁵⁵ Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan yay., Ank., 1999, s.15

Kişilerin ait oldukları sosyal sınıf ve statüye uygun bir şekilde konuşmaları yazarın hemen her kitabında söz konusudur. Fakat özellikle gemicilerin ve Karadenizlilerin konu edinildiği hikâyelerde bu durum daha belirgindir. Gemideki Pruva direğine çıkan Şükrü ile Mehmet kaptan arasındaki şu konuşma buna güzel bir örnektir:

“- İnersem beni ezer misin?

-İnersen ezmem. İnmezsen ezerim.

-İnmezsem nasıl ezersin beybaba? Ben neredeyim baksana.

-Ulan deyyus... Benimle pazarlık mı ediyorsun hayvan herif. Seni nerede bulursam orada ezerim. Cehennem dibinde de ezerim seni, yedi kat gökte de ezerim, her yerde de ezerim.”²⁵⁶

“Mezarcı Yorgo’nun Almanya Çapkınlığı” adlı hikâyede ihtiyar Yorgo Almanya’da bir genç kızla gezer. Kız adeta Yorgo’nun aklını başından almıştır. Bu durumlara pek alışık olmayan Yorgo halini şöyle anlatır:

“Kız alıp beni karşı kaldırıma geçiriyor. Elimden tutup, sanki ben onun koyunuyum, o da benim çobanım. Ey Yorgo, diyorum içimden, bu çoban kız sonunda kurt gibi dikilmezse karşıma, dönüşte eglizada bir mum yak! Ben böyle hem yürüyüp hem düşünürken kız beni bir yan sokağa sürüklüyor, bir kapıdan içeri giriyor. Nere Yorgo neredesin? Nerde miyim beyim, kulağıma müzik sesleri geldiğine göre eğlenceli bir yerdeyim.”²⁵⁷

Zeyyat Selimoğlu eserlerinde müstehcen sayılabilecek mahrem durumları anlatmaz. Hikâyelerinde bazı çirkin ve argo ifadeleri kullanmakla birlikte, bu kelimeleri kahramanlara söylettirir. Kendi ifadelerinde argo kelimelere rastlanmaz. Kaba ve argo ifadeleri genellikle eğitimsiz ve cahil kimseler kullanır. Selimoğlu’nun hikâyelerinde geçen bazı argo ifadeler şunlardır:

“Deyyus”, “kotbaş”, “orospu gibi”, “it oğlu itler”, “fare burun”, “hergele”, “gavur oğlu gavur”, “domuz”, “hayvan”, cenabet”, “pezevenk”, “çertenek”, “köpek”, “zıbar”, “budala”, “hayvan”, “kerata”, “kaltak”, “oğlum”, “nah”, “it”, “çakal”, “ulan pez..”, “ağızına edeceğiz”, “götüne bir tekme”...

²⁵⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.40

²⁵⁷ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.67

Zeyyat Selimoğlu eserlerinde deyim ve atasözlerini de kullanmış, onların gücünü de eserlerine yansıtarak etkileyici bir dil oluşturmayı başarabilmiştir. Kullandığı bazı deyim ve atasözleri şunlardır:

“Buyurun cenaze namazına”, “Canı huyunun altında”, “İki camii arasında öyle bilindiği gibi kalan...”, “Sevinçten sığmamak hiçbir kaba kaçağa...”, “Çıkar ağzındaki baklayı”, “Nuh diyor Peygamber demiyor”, “O tarakta bezi yoktur”, “Taşı gediğine oturtuyor”, “Gemisini kurtaran kaptandır”, “Ak akça kara gün içindir”...

Selimoğlu hikâyelerinde kısa ve uzun cümlelerin her ikisini de yerine göre kullanır aynı zamanda eksilteli cümle de onun dilinin özelliklerinden biridir.

“Eski püskü eski püskü.” (Kıçüstünde Toplantı, s.77)

“Yıl 1979 çocuk yılı... Bakımlıdır.”, “Geceleri de...”, “Nevra'nın ıslakları tepelere tırmanıyor, hafiyesi oğlanları yanında ve ardında...”, “Tam tepemizde yabanıl sesler...” (Aramızdaydı O Gün, 52, 53, 57, 85, 88)

“Kötüdür...”, “Kürekler. Oldukları yerde kalkıp iniyorlar. Ama hafiften. Az az.” (Gemi Adamları, s.235-249)

“İnce uzun parmaklı el, ak saçları dağılmış, tarakla hanidir ilişkisi kesilmiş bir başa uzanarak yorgun alna destek olmak istemiş, elin tam altında görülen göz kapalıdır, artık şu aldatıcı dünyayla ilgili hiçbir şeyi görmeye gücü kalmamış gibi; göz kapalı dururken ağız yarı açık duruyor, yarı açık duran ağız, kafadaki, bedendeki yorgunluğu hafif hafif solar ancak, başka işe yaramaz.” (Denizlerin İstanbul, s.64)

Yazarın hikâyelerinin bir özelliği de belli ürünlerdeki markaların adlarının zikredilmesidir. Reklam kaygısının olmadığı bu ifadeler genelde halk tarafından bilindik markalardır: “Maltepe cigara fabrikası”, “Cibali rejisi”, “Uhu”, “Koka kola”, “Pepsi kola”, “Şuveps”, “Peugeot”, “Aygaz”, “PTT”...

Zeyyat Selimoğlu hikâyelerinde bazen aynı kelimeyi tekrar eder. Bu durum anlatıma farklı bir tarz kazandırır:

“Gemici çorbası, kaşık, fasulye, ağız, dil, ekmek, kaşık, ağız, fasulye, ekmek, dil, damak, kaşık, çorba, ekmek, ağız, kaşıklar, eller, ağızlar.”, “...kuru üzüm hoşafı bir,

kuru üzüm hoşafı bir, kuru üzüm hoşafı bir...”, “Hem eğridir, hem incedir, hem sivri. Hem incedir, hem sivridir, hem eğri. Hem sivridir, hem eğridir, hem ince...”²⁵⁸

“Yıllar yılı yıllar yılı yıllar yılı gemici.”, “Hesap kamarası gerileyip gerileyip gerileyip ufuklara ulaşıyor.”, “Uzaklaşıyor, yıllar, yıllar yıllarca uzaklaşıyor.”, “Gidip geliyor bir ileri, bir geri; sabahın sekizlerinde başlıyor bir ileri bir geri. Akşama dek bir ileri bir geriler... Hiç ara vermeksizin bir ileri bir geri...”²⁵⁹

Edebi eserlerde dil ve anlatıma güç katan unsurlardan birisi de benzetme sanatıdır. Zeyyat Selimoğlu da hikâyelerinde benzetmelerden faydalanmıştır. “Külhanların Önünde” adlı hikâyede, kahramanlardan biri ateşi kadına benzetir. İfadeler hikâyede anlatılmak istenene çok farklı bir güzellik katar:

“Oğul derdi, ateş neye benzer dediler mi, hiç durup da düşünme, kadındır de... O da kadın gibi, kıvamında için ilgi bekler bakım ister, okşanmak ister... Okşayacaksın ara sıra, süngüyü uzatıp okşayacaksın, küsmeğe yüz tuttu mu iğlini eksik etmeyeceksin, ama fazla ileri de gitme ilgi gösterirken, şımartırsın ateşi, bozulur, sapıtır, ne oldum delisi olur, soysuzlaşır. Ateş sıcak bir kadındır, körüklendikçe güzelleşir, sevinir. Ama bir de söndü mü, kısır kadın gibi döl lenmesi zor olur. Ateş kadın gibidir, külhan denen cehennemi cennet eder okşamayı bilersen.”²⁶⁰

“Soğuk, yılanlar gibi ilgisiz ve acımadan bakan gözlerle bakıyor insanlara sanki”, “...bendleri yıkıp geçen bil sel gibi hıçkırarak boşalıyor.”, “ ‘Korku içindeydi gözleri.’ dedim, ‘eskiden, kesilmek üzere kurbanlık bir koç görmüştüm, tıpkı böyle bakıyordu, korkunun ışığı vurmuştu gözlerine’, ‘Okşuyor rendesini, küçük bir kedinin sırtını okşar gibi okşuyor’, ‘Hurşit, o öyle yere çakılı bir kaya parçası gibi hareketsiz duruyor.’”²⁶¹

Zeyyat Selimoğlu hikâyelerinde tasvirde de yararlanmış, farklı objelerin tasvirini yapmıştır. Hikâye kahramanlarının yanı sıra, bazen bir çarşığı, bazen de kahramanların giydiklerini tasvir yoluna gitmiştir. Anlatım teknikleri bölümünde tasvir konusunu işlediğimiz için burada detaya girmiyoruz.

²⁵⁸ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.5,6,10

²⁵⁹ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.68, 74, 90, 92

²⁶⁰ Zeyyat Selimoğlu, *Direğin Tepesinde Bir Adam*, s.66-67

²⁶¹ Zeyyat Selimoğlu, *Kıçüstünde Toplantı*, s.34, 37, 44, 57, 58

Selimoğlu'nun memleketi Rize'dir. Dolayısıyla, yazarın eserlerinde kullandığı halk ağzı da Doğu Karadeniz ağzıdır. Onun eserlerinde bazı karakterlerin konuşmaları Karadeniz şivesiyle verilir:

“-O zaman alur başumi çoye ciderim, doğduğum çoye...

-Yalnız cemicunun değil, kaptanın da soni var. Cun celur senun ellerun da tutmaz, rotayı çizemezsun. O zaman sağa da corunur çoyinun yoli. Mehmet kaptan çoyunde buluşuruz o zaman da, düşmez kalkmaz bir Allah...

-Bak dinle öyleyse. Şu senin elindeki dümen ne yapar, ne iş görür?

-Ne iş mi corur? Cemiyi iştedüğüm zaman sancaga, işte dugum zaman da işçeleye ha bu dümenlan dondururum da. Cemiyi iştedugum tarafa çevirirum, ha bu dumenlan.

...

-Ulan senin kafanın dümeni yok, senin kafanda dümen olsaydı...

- Olur idum ben da kaptan senun cibi. Senun dumenun kafanın içinde, benim dumenun da ha bolen cene ellerumun arasında. Olsun, hercesun dumeni çendine yeter.

...

-Beybaba.

-Ne var?

-Haklisun, benim kafamun dumeni yoktur.²⁶²

Hikâyelerinde Karadeniz ağzını kullanan Zeyyat Selimoğlu Doğu Karadeniz'de kullanılan ve okuyucunun anlamını bilemeyebileceği bazı kelimelerin anlamlarını dipnot halinde verir. *Denizlerin, İstanbul* kitabındaki “Karadenizli Barbaros Kontes Gonzaga'ya Karşı” adlı hikâyede yazar kullandığı bazı kelimelerin anlamlarını hikâyenin sonundaki dipnot aracılığıyla verir. Kelimeler ve anlamları şöyledir:

“Yenliktur = Hafiftir”

²⁶² Zeyyat Selimoğlu, a.g.e., 71,72

“Pepeçura = Karaüzüm suyuyla mısır unundan yapılan bir tür muhallebi.”

“Koliva = Haşlanmış tane mısır.”

“Çirahta = Lalanga tatlısı.”

“Kotkafali herufler = İşe yaramaz aptal herifler.”

Zeyyat Selimoğlu bazı hikâyelerinde Doğu Karadeniz’e has yemeklerin de adını verir: Kurut Çorbası, karalâhana, mısır ekmeği, haşlama...

İş hayatında gemicilikle uğraşan ve eserlerinin büyük çoğunluğunda gemicilerin hayatlarından kesitler sunan Selimoğlu, doğal olarak gemiciler ve onların meslek hayatlarından bahseder ve bu meslekle ilgili terim ve kelimeleri de kullanır. Bu ifadeler yazarın kendisi tarafından kullanıldığı gibi kahramanların konuşmalarında da geçtiği de görülür. Yazarın hikâyelerinde kullandığı gemicilikle ilgili bazı ifadeler şunlardır:

“Kamara”, “lostroma”, “lumboz”, “kıçüstü”, “pruva direği”, “kuzine”, “davlumbaz”, “küpeşte”, “fayrap”, “çarkçıbaşı”, “sintine”, “başaltı”, “serdümenlik”, “filika”, “raspacılık”, “manika”, “kamarot”, “muço(bir görev)”, “güverte”, “dümen”, “forsa(gemideki tutsaklar)”, “paraketa”, “dok”.

Zeyyat Selimoğlu hikâyelerindeki kahramanların isimlerini genelde zikreder. Onun hikâyelerindeki kahramanların bazıları lakaplarla anılır. Kimisi ise memleketlerinin adlarıyla tanınır. Örneğin “Kara Bir Şey Denizde” adlı hikâyede gerçek adı verilmeyen gemici “Ayı” lakabıyla anılır ve bu ifadeden çok rahatsızlık duyar. Aynı şekilde “Hüsrev’in Adı Var Artık” adlı hikâyedeki Hüsrev adlı gemiciye diğerleri “Sırıttık” diye lakap takarlar. Hüsrev de tıpkı “Ayı” gibi bu durumdan rahatsızdır.

“Canı Huyunun Altında Tekel Hamza’nın” adlı hikâyede gemilerin uğradığı yabancı ülkelerden sigara kaçıran Hamza’ya “Tekel Hamza” diye hitap edilir. Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyelerinde geçen diğer bazı lakap ve memleketle anılan isimler şöyledir: “Pire Mahmut”, “Telsiz Zeki”, “Markoni Zeki”, “Köse”, “Hopalı”, “Derepazarlı Hasan”, “Deli Tahsin”, “Deli Ruşen” ...

Bir edebi eserde kullanılan dilin en önemli özelliklerinde birisi de kahramanların sosyal sınıf ve statülerine uygun bir üslupla konuşmalarıdır. “Romancının işlediği konuyla, sosyal çevreyle ilişkili olarak sosyal sınıf diline yaklaşmayı deneyip denemeyişi de bir üslup

sorunudur.”²⁶³ Zeyyat Selimoğlu'nun eserlerinde bu durumu önemseydiği rahatlıkla söylenebilir. Onun anlattığı kahramanlar çoğunluğu itibariyle etrafında görüp tanıdığı gerçek hayattan kişiler olduğu için doğal olarak konuşmaları da gerçek hayattaki statülerine uygundur.

Selimoğlu Doğu Karadeniz ağzının dışında genellikle İstanbul Türkçesini kullanır. Onun kahramanları da yine genel itibariyle İstanbul Türkçesiyle konuşur. Fakat bazı hikâyelerdeki Rum asıllı kahramanların konuşmalarında onların kendilerine has ifadeler de geçer: “Eyidir, eyidir... Vre ben nerden bileyim.”

Üslupla ilgili önemli noktalardan biri de yabancı kelimelerin kullanılıp kullanılmadığıdır. “Yazarın yabancı kelimelere, ihtisas dallarının özel terimlerine yer verip vermediği de üzerinde durulacak bir üslup özelliğidir.”²⁶⁴ Selimoğlu genel olarak yabancı kelimeler kullanmamakla birlikte, bazı hikâyelerinde yabancı dillerden kimi ifadeleri kahramanların ağzından kullanılır. *Çiçekli Dağ Sokağı* kitabındaki “Alman Konyağı” hikâyesinde kahraman, bardaki satıcıdan konyak isterken Almanca konuşur:

“-Froylayn, noh ayn biyr bitte!”

“-Froylayn, noh ayn brantvayn bitte”²⁶⁵

Yine aynı kitaptaki “Mezarcı Yorgo'nun Almanya Çapkınlığı” adlı hikâyedeki Mezarcı Yorgo Alman kıza “Gutentak” diye seslenir.

Zeyyat Selimoğlu dilini daha etkileyici kılmak için pekiştirilmiş sözcüklere, ikilemelere ve ünlemlere de hikâyelerinde yer verir. Onun eserlerindeki bazı ikileme, ünlem ve pekiştirilmiş sözcükler şöyledir:

“Çepeçevre, tıpatıp, yusyuvurlak, dipdiri, dupduru, kupkuru, upuzun, ıpıssız, yapayalnız...”

“Hah, tütün mü? Hoh, hangi tütün.”

“Vay, diyor.”, “Ohh”, “Ahh”, “Yoo”, “Heey”.

²⁶³ Gürsel Aytaç, a.g.e., s.16

²⁶⁴ Gürsel Aytaç, a.g.e., s.15

²⁶⁵ Zeyyat Selimoğlu, *Çiçekli Dağ Sokağı*, s.44

“Seke seke, yavaş yavaş, şıp şıp, fısır fısır, inim inim, döke kıra, karşı karşıya, öfkeli öfkeli, korka korka, yumru yumru, ezik büzük, pırlıl pırlıl...”

“Tak,tak,tak”, “tıntın”, “Hışırıtı”, “Zangır zangır”, “gurul gurul...”

Zeyyat Selimoğlu'nun anlatımı düzgün ve kullandığı dil de genelde hatasızdır. Fakat az da olsa yazım hatasına, dil ve anlatım bozukluğuna rastlamak mümkündür. Bu duruma şöyle bir iki örnek verebiliriz: “Çoğu gemicilerin”, “Yüzyıllarca yıllık saray”, “...Yüzyıllık süs eşyası”, “İkide birde”, “Bakadurup dururken”...

Selimoğlu hikâyelerinde noktalama işaretlerini doğru ve yerinde kullanır. Yazarın dili hakkında vurgulamamız gereken bir önemli özellik de insan dışı varlıkların konuşurulmasıdır. Çok sıklıkla olmasa da yazarın bazı hikâyelerinde insan dışı varlıklar da konuşur. *Derin Dondurucu İçin Öykü* kitabında köpek, *Bir Şarkı Gibiydi* adlı kitapta güvercinler, at ve deniz konuşur. “Bir Çöplüğe Bakar Öyküdür” adlı hikâyede de kedi şöyle konuşur:

“...Öyle bakarken miyavladı: “Dardayım kurtarın beni!”²⁶⁶

Sonuç olarak Selimoğlu'nun dili açık ve anlaşılır, süslü ifadelerle kaçmayan, söylemek istediğini doğrudan söyleyen bir nitelik taşımaktadır.

²⁶⁶ Zeyyat Selimoğlu, *Denizlerin, İstanbul*, s.30

SONUÇ

Zeyyat Selimoğlu edebiyatımızda çevirileriyle ve hikâyeleriyle tanınmış önemli bir yazarımızdır. Ayrıca iki roman ve bir de hatıra kitabı bulunan Selimoğlu, çeşitli hikâye ödüllerine layık görülmüştür. 1950 yılında “Rize’nin Köylerinden” adlı yurt yazısıyla Cumhuriyet Yunus Nadi Ödülünü alarak yazı hayatına atılan Zeyyat Selimoğlu ilk hikâye kitabı olan *Kavganın Sonu ve Başı* adlı eserini 1955 yılında yayımlar. Sonraki yıllarda çıkardığı çok sayıda hikâye kitabıyla önemli bir hikâyeci olarak tanınan yazarın edebi hayatının şekillenmesinde Alman Lisesi’nde okumasının büyük etkisi olmuştur. Almancayı erken yaşlarda öğrenmesi ve Alman edebiyatını yakından tanınması Türkçeye çok sayıda çeviri eser kazandırmasına vesile olmuştur. Hikâye ve çevirilerinin yanı sıra iki kısa romanıyla da yakın dönem edebiyatımızın önemli kalemlerinden biri olmayı başaran Zeyyat Selimoğlu’nun hikâyeciliğini incelediğimiz bu çalışmamızda kısaca şu sonuçlara ulaştık:

Zeyyat Selimoğlu konu sınırlamasını “zorlama” olarak ifade eder ve etrafta seyredilen “her şey”in öykü olarak yazılabileceğine inanır. Kendisi de bunu bir yere kadar uygular. O, eserlerinde deniz ve denizcilerin hayatının yanında ölüm, aşk, geçim derdi gibi meselelere de değinir. Beslenme kaynakları çeşitlidir.

Zeyyat Selimoğlu birçok hikâyesinde ya bizzat yaşadığı veya yakından şahit olduğu bir olayı anlatır. Hikâyelerinde aile hayatından hemen hemen hiç bahsetmeyen yazar iş hayatında karşılaştığı denizcileri gözlemleyip yazar.

Selimoğlu’nun hikâyeciliğinin gelişmesinde ve hikâyelerinde işlediği konular üzerinde iki etken vardır. Birincisi mesleği, ikincisi de memleketidir. Aslında avukat olan yazar, hiç avukatlık yapmamış, hayatının belli bir kısımda gemicilikle uğraşmış ve bu süre zarfında şahit olduğu olayları anlatmıştır. Yine aslen Rizeli olan yazar eserlerinde Doğu Karadeniz’i sıkça anlatmış, kişi olarak da Karadenizli gemicileri seçmiştir.

Yazarın hikâyelerindeki en önemli konu denizciler ve onların yaşantılarıdır. Gemicilerin limanlardan yola çıkmaları, günlerce denizde veya okyanusta yol almaları, yabancı ülkelere gurbet derdi çekmeleri ve oralardaki maceraları onun hikâyelerinin en önemli temalarıdır. Selimoğlu hep yaşadığını yazmıştır. Babasının mesleğini devam ettirmek için bir ara uğraştığı gemcilik yıllarında ekmeğini denizden çıkararak ve hayatları yabancı ülkelere yaptıkları seferlerle geçen gemicileri gözlemlemiş ve anlatmıştır. Zeyyat Selimoğlu

babasının isteği doğrultusunda gemiciliğe başlasa da bu mesleği devam ettiremez; çünkü onun gnl daha lise yıllarından itibaren hep edebiyat ve yazıyla birlikte olmuştur. Gemiciliği bıraktıktan sonra da hikâyeleri ve iki kısa romanında kent insanının çıkmazlarını, kentin insanı nasıl yozlaştırdığını anlatmayı amaçlamıştır.

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde en fazla tanrısal bakış açısı-3.tekil kişi anlatım kullanılmıştır. Ayrıca tekil bakış açısı-1.tekil kişi ve gözlemci figürün bakış açısı da kullanılan diğer bakış açılarıdır. Yazar eserlerinde anlattığı olayların çoğuna ya bizzat şahit olmuş, ya da o olayı yaşamıştır. Kimi yerde yaşayan kimi yerde de gözlemleyen konumundadır.

Selimoğlu'nun hikâyelerindeki kişileri kara adamları ve deniz adamları diye iki ana başlık altında incelemek mümkündür. Deniz adamlarının en önemlileri "kaptanlar"dır. Kaptan dışındaki denizciler arasında olumlu ve olumsuz tipler mevcuttur. Kara adamlarını kadın, erkek ve çocuklar olarak üçe ayırabiliriz. Selimoğlu'nun hikâyelerinde yerli kadınların yanı sıra gemicilerin yabancı ülkelerde muhatap oldukları yabancı kadınlar da bulunur. Ayrıca genç kızlar ve yasak aşk yaşayan hayat kadınları da nadir de olsa görülür. Yazar, hikâyelerindeki erkekleri çeşitli meslek ve karakterden seçer. Onun hikâyelerindeki kahramanların çoğunluğu halktan ve sıradan tiplerdir. ocuk kitapları yazmış olan Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde en az yer verdiği kişiler çocuklardır. Az sayıdaki çocukların birçoğu da gençliğe adım atmak üzere olan yaşlardadır. Bazı karakterlerin hareketlerindeki önemli etken geçmişte yaşadıkları olumlu veya olumsuz olaylardır.

Zeyyat Selimoğlu bazı hikâyelerinde zamanı verdiği gibi bazılarında da belirsiz bırakmıştır. Yazarın hikâyelerinde genelde olayın günün hangi vaktinde gerçekleştiği, ne zaman başlayıp ne zaman bittiği konusunda okuyucuya ipucu verilir. Ama olayların yaşandığı yıl konusunda net bilgiler yoktur. Bazı hikâyelerde doğrudan tarih verilmekle birlikte oğunluğuunda ise yılın belli olmadığını görürüz. Vurgulamamız gereken bir başka nokta da yazarın geriye dönüş tekniğini kullanmak suretiyle anılara ve yıllar önce yaşanmışlara giderek zamanı genişletmesidir. Bu durum hikâye gibi hacimce kısa türde bile çok geniş bir zaman dilimini kullanma imkânı sunmaktadır.

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde üç ana mekânla karşılaşırız: Gemilerin gezdıği yabancı ülkeler ve limanlar, yazarın memleketi olan Doğu Karadeniz ve İstanbul. Yazar birçok hikâyesinde gemicilerin uzun deniz yolculuklarını anlatır. Dolayısıyla yabancı

memleketler ve limanlar bu hikâyelerde önemli bir yere sahiptir. Selimoğlu'nun hikâyelerinin çoğunluğu açık mekânlarda gerçekleşir. Bu açık mekânlar, limanlar, yollar ve denizdir. Hikâyelerinde kullanılan bazı kapalı mekânlar ise şunlardır: ev, hastane, gemilerin kapalı alanları, meyhane ve barlar, mahkeme salonları... Ayrıca yazar, birkaç hikâyesinde yeryüzünde olmayan, hayalde özel olarak üretilmiş soyut mekânlar da kullanır.

Zeyyat Selimoğlu anlatıma dayalı edebi eserlerde kullanılan hemen hemen bütün anlatım tekniklerini kullanmıştır. Olayın okuyucuya daha açık ve etkileyici aktarılmasını sağlamak için uygun anlatım tekniklerini kullanmaya özen göstermiştir. Genelde gözleme dayalı eserler veren yazarın en çok kullandığı anlatım teknikleri şunlardır: “anlatma ve gösterme”, “tasvir”, “özetleme”, “geriye dönüş”, “diyalog”...

Zeyyat Selimoğlu'nun hikâyelerinde kullandığı dil hakkında söylenebilecek ilk özellik sade ve anlaşılır olmasıdır. Yazar kelime oyunlarına girmeden, edebilik kaygısına düşmeden, herkesin anlayacağı seviyede sade bir dil kullanmıştır. Söylemek istediğini dümdüz söyler, dolambaçlı yollara başvurmaz. Parlak üslup oyunlarına girmez. Bu durum yazarın dilinin güzel bir yönü olmakla birlikte bazı yerlerde ise sadece olayın aktarılmasına sebep olabilmektedir. Selimoğlu'nun hikâyelerinin çoğunluğunda günlük konuşma dili kullanılır. Kahramanlar son derece doğal ve sosyal konumlarına uygun şekilde konuşurlar. Yazar anlatımını benzetme ve tasvir sanatlarıyla zenginleştirir. Doğu Karadeniz şivesine hikâyelerinde yer veren Selimoğlu gemi ve gemicilikle ilgili birçok terim kullanır.

Almancadan yaptığı yirminin üzerinde çeviriyle, çeviri edebiyatımızda da önemli bir yer edinen Zeyyat Selimoğlu, hayatının sonuna kadar üreten yazarlarımızdandır. Hikâyelerinde, ekmeğini gemicilikten kazanan denizcileri yapmacıklı ifadelerle girmeden, adeta onların üzerine kamerayı tutarak olduğu gibi anlatmayı amaçlamıştır. Bunda da önemli ölçüde başarılı olduğunu söyleyebileceğimiz Selimoğlu, fıkralar vasıtasıyla daha çok komik yönleri anlatılan Karadeniz insanının azimli, sabırlı ve çalışkan tarafını da hikâyelerinde anlatmasını bilmiştir. Kısacası Zeyyat Selimoğlu, çeviri ve telif olarak ürettiği onlarca eserle, sade ve gösterişten uzak hayatıyla, samimi ve mütevazı kişiliğiyle edebiyatımızda hatırlanması gereken önemli sanatçılarımızdan biri olmayı başarmıştır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif; *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ yay., Ank., 1991.
- _____; *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Akçağ yay., Ank., 1993.
- AKYÜZ, Kenan; *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılap Kitapevi, İst., 1995.
- ALANGU, Tahir; *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, C.3, İstanbul Matbaası, İst., 1968.
- ANDAÇ, Feridun; *Edebiyatımızın Yol Haritası*, Can yayınları, İst., 2000.
- AYTAÇ, Gürsel; *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan yay., Ank., 1999.
- BATES, H. E.; *Yazınsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü*, (çev. Gökçen Ezber) Bilge Kültür Sanat yayınları, İst., 2001.
- BEZİRCİ, Asım; *Seçme Hikâyeler*, Evrensel Basım yayını, İst., 1997.
- ÇAKIR, Hasan; *Öykü Sanatı*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.
- ÇETİN, Nurullah; *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ank., 2003.
- “*Delikan'ı Yaratanlar Nokta'da Buluştu*”, *Nokta*, Nisan-1982, s.39.
- DENİZTEKİN, Filiz Nayır; *Varlık*, “*Eski Defterden Yeni Deftere*”, S.22, s.73-74.
- Doğan Hızlan, Sennur Sezer, Kürşat Başar'ın Konuşması, *Gösteri Dergisi*, Ocak 1985, s.53
- DURBAŞ, Refik; “*Öyküler Öksüz Kaldı*”, *Sabah*, 2 Temmuz 2000.
- ENGİNÜN, İnci; *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah yay., İst. 2004.
- ERCİLASUN, Bilge; *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler*, Akçağ yay., Ank., 1997.
- GÜMÜŞ, Semih; *Öykünün Bahçesi*, Adam yay., İst., 1999.
- _____; *Öykülerde İstanbul*, İş Bankası yay., İst., 2000.
- _____; “*Öykücülüğümüzün Kısa Tarihi*”, *Çağdaş Türk Yazını*, (hzl. Zehra İpşiroğlu,) Adam yayıncılık, İst., 2001.
- GÜNDÜZ, Osman; *Oktay Akbal'ın Öykücülüğü*, Akçağ yay., Ank., 2003.
- GÜNLÜK, Ahmet; “*Delikan*”, *Varlık*, Mart-1983, s.43.
- Güzel Yazılar, Hikâyeler*; Türk Dil Kurumu yayınları, Ank., 2000.
- Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*; S.46/47, Ank., 2005.
- HENGİRMEN, Mehmet; *Ödüllü Öyküler*, Engin yayınevi, Ank., 2000.

- HIZLAN, Doğan; *Kitaplar Kitabı*, Yapı Kredi yay., İst., 1996.
- HIZLAN, Doğan; “Penceredeki Yalnız Adam”, *Hürriyet*, 3 Temmuz 2000.
- “Hikâye”, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu yay., Ank., 1998, s.994.
- İŞİK, İhsan; *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, “Zeyyat Selimoğlu”, C.3, s.1583, Elvan yay. Ank., 2002.
- İmla Kılavuzu*; TDK yay. Ank., 2000.
- İSLAM, Ayşenur; *Hikâyemiz İnsanımız Kültürümüz*, Akçağ yay. Ank., 1996.
- KABACALI, Alpay; *Kültürümüzden İnsan Adaları*, Yapı Kredi yay., İst., 1995.
- KAHRAMAN, Âlim; “Hikâye”, *İslam Ansiklopedisi*, C.17, s.479, Diyanet Vakfı yay.,İst., 1998.
- KAPLAN, Mehmet; *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh yay. İst., 1992.
- KARAKAŞ, Şuayip; *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Gündüz Eğitim ve yay., Ank., 1999.
- KIBRIS, İbrahim; *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı yayıncılık, Ank., 2001.
- KURDAKUL, Şükran; *Çağdaş Türk Edebiyatı-Cumhuriyet Dönemi*, Bilgi yayınevi, Ank., 1987.
- _____; *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Cem yay., İst., 1995.
- LEKESİZ, Ömer; *Yeni Türk Edebiyatında Öykü 3*, Kaknüs yay., İst., 1999.
- _____; *Öykü İzleri*, Hece yayınları, Ank., 2000.
- Milliyet*, 2 Temmuz 2000.
- MORAN, Berna; *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim yay., İst., 2003.
- MUTLUAY, Rauf; *50 Yılın Türk Edebiyatı*, İş Bankası yay., İst., 1976.
- NACİ, Fethi; *Yüz Yılın Yüz Romanı*, Adam yay., İst., 2002.
- NECATİGİL, Behçet; *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık yay., 2005.
- OKTAY, Ahmet; *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı yay., Ank., 1993.
- ÖNERTOY, Olcay; *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ank., 1984.
- ÖZDEN, Dursun; *Çağdaş Öykü Seçkileri*, Eylül yay., İst., 2001.
- SOLOK, Cevdet Kudret; *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman*, Varlık yay., İst., 1977.

- TANPINAR, Ahmet Hamdi; *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitapevi, İst., 1969.
- TEKİN, Arslan; *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Ötüken yay., İst., 1995.
- TEKİN, Mehmet; *Roman Sanatı-1*, Ötüken yay. İst., 2002.
- Türk Ansiklopedisi; "Hikâye"*, C.19, MEB yay., Ank., 1983.
- Türk Dili Dergisi; Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, Ank., Temmuz 1975.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*; Dergah yay., İst., 1982.
- Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*; Cem yayınevi, İst., 1990.
- Türk Yazınından Seçilmiş Aşk Öyküleri*; (derleyen: Semih Gümüş), Adam yay., İst., 1996.
- UŞAKLIGİL, Halit Ziya; *Hikâye* (hızl. Gürani ARSLAN), Yapı Kredi yay., İst., 1998.
- YILMAZ, Durali; *Roman Sanatı ve Toplum*, Ötüken yay., İst., 1996.

DİZİN

- Adalet Ağaoğlu, 16*
Âdemoğlu Neredeydin, 34
Ahmet Günlük, 27
Ahmet Hamdi Tanpınar, 15
Ahmet Hikmet Müftüoğlu, 11
Ahmet Mithat Efendi, 9, 10
Alpay Kabacalı, 23
Altı Çağdaş No Oyunu, 32
Aramızdaydı O Gün, 25, 52, 54, 55, 61, 66, 67, 69, 79, 98, 104, 109, 111, 123
Arsen Lüpen, 21
Atala, 9
Atıf Yılmaz, 27, 155
Aziz Nesin, 15, 19, 145
Azizler Kampı, 34
Bahar Yorgunluğu, 25
Balzac, 8
Bekir Yıldız, 20
Bilge Ercilasun, 7, 8, 9, 11, 12
Bilge Karasu, 14
Bin Beyaz Turna, 37
Bir Maskenin İtirafları, 32
Bir Şarkı Gibiydi, 25, 41, 44, 47, 48, 57, 59, 62, 66, 67, 71, 77, 92, 98, 100, 102, 105, 107, 108, 112, 114, 118, 128
Bitmeyen Kavga, 22
Boccaccio, 7
Bosna Hikayeleri, 22
Bosna Hikâyeleri, 36
Bunlar da mı İnsan?, 32
Cevat Şakir Kabaağaçlı, 14
Cihan Aktaş, 15
Concourt Kardeşler, 8
Çiçekli Dağ Sokağı, 25, 28, 50, 56, 65, 66, 68, 70, 71, 73, 91, 96, 100, 109, 117, 118, 122, 127
Çocuk Sesi, 21
Dalgaların Sesi, 32
Decameron, 7
Dede Korkut Hikâyeleri, 8
Define Adası, 21
Denizlerin İstanbul, 25, 41, 50, 54, 68, 70, 72, 73, 80, 106, 112, 123
Deprem, 5, 26, 27, 144, 155
Derin Dondurucu İçin Öykü, 24, 25, 52, 54, 55, 56, 57, 61, 70, 72, 99, 108, 109, 110, 115, 116, 118, 128
Direğin Tepesinde Bir Adam, 24, 25, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 60, 62, 63, 67, 71, 72, 82, 88, 100, 101, 103, 105, 107, 108, 109, 112, 116, 122, 124
Doğan Hızlan, 16, 20, 24, 38, 77, 81, 121, 132
Don Kişot, 22
Drina Köprüsü, 22
Emile Zola, 8
Emin Nihat Bey, 9
Emrah ile Selvihan, 8
Erdal Öz, 14
Fahri Erdinç, 14
Faik Baysal, 14
Fareler ve İnsanlar, 22
Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, 15
Faulkner, 22
Feridun Andaç, 12, 13, 17, 19, 26, 30, 31, 143
Ferit Edgü, 14
Feyyaz Kayacan, 14
Filiz Nayır Deniztekin, 31
Füruzan, 16
Gargantua, 7
Gazap Üzümleri, 22
Gemi Adamları, 24, 25, 53, 61, 76, 79, 88, 102, 110, 123, 141, 144
Gençliğimiz, 12
Goethe, 22, 33
Göl İnsanları, 14
Gustave Flaubert, 8
Günter Grass, 22
Gürsel Aytaç, 40, 41, 78, 121, 127
H.E. Bates, 7, 132
Haldun Taner, 15, 24
Halit Ziya Uşaklıgil, 7, 11, 134
Hans Erich Nossack, 22, 36
Heinrich Böll, 22, 33, 34
Hemingway, 22
Hulki Aktunç, 16
Hürriyet, 20, 24, 132
Hüseyin Cahit Yalçın, 11
Hüseyin Rahmi Gürpınar, 11, 101

İhtiyar Balıkçı, 22
İlhan Tarus, 15
İlk Yılların Ekmeği, 33
İnci Enginün, 8
İşgal Altında, 37
Jack London, 22
Karabibik, 9
Karaya Vurdu Deniz, 24, 25, 41, 71, 141
Kardeşim Rüzgâr Kardeşim Deniz, 33
Karşı Çıkmak Gerekiyordu, 34
Kavganın Sonu ve Başı, 25, 129
Kelile ve Dimne, 8
Kemal Bilbaşar, 15
Kemal Tahir, 14, 20
Kenan Akyüz, 9, 10
Kerem ile Aslı, 8
Kıçüstünde Toplantı, 24, 25, 41, 43, 48, 60, 63, 69, 74, 75, 83, 85, 98, 100, 105, 106, 107, 108, 109, 116, 123, 124
Kıssadan Hisse, 9
Kitaplar Kitabı, 16, 121, 132
Kleist, 22
Koca Denizde İki Nokta, 24, 25, 41, 42, 71, 88, 100, 105, 108
Kurnaz Tilki, 33
Kurtuluş Savaşı Destanı, 21
Küçük Şeyler, 9
Kültürümüzden İnsan Adaları, 23, 133
Letaif-i Rivayat, 9
Leyla Erbil, 14
Leyla ile Mecnun, 8
Martılar Adası, 30
Martin Eden, 22
Mehmet Kaplan, 7
Mehmet Rauf, 11
Mehmet Tekin, 58, 76, 79
Mektepli, 21
Melville, 22
Memduh Şevket Esendal, 13
Memleketimden İnsan Manzaraları, 21
Menekşeli Vadi, 22
Monte Cristo, 9
Mustafa Kutlu, 8, 15
Muzaffer Buyrukçu, 14
Müsameretname, 9
Nabizade Nazım, 9, 10
Namık Kemal, 9, 10, 11
Nazan Bekiroğlu, 15
Nazım Hikmet, 21
Necati Cumalı, 14
Necati Mert, 13, 14, 15, 81, 82, 120, 121
Necip Fazıl Kısakürek, 15, 120
Nezihe Meriç, 14
Nurullah Çetin, 10, 11, 57, 58, 113, 119, 120
Oktay Akbal, 15, 132
Olca Öner Toy, 10
Orhan Duru, 14
Orhan Kemal, 14
Ömer Lekesiz, 12
Ömer Seyfettin, 11, 14, 15, 21, 120
Pal Sokağı Çocukları, 35
Pantagruel, 7
Parıldayanlar, 21
Paul ve Virginie, 9
Peyami Safa, 12, 21
Ramazan Dikmen, 15
Rasim Özdenören, 15
Rauf Muthuay, 44
Rebelais, 7
Recaizade Mahmut Ekrem, 10
Refik Durbaş, 20, 32
Refik Halit Karay, 12
Reşat Nuri Güntekin, 12
Rıfat Ilgaz, 14, 15
Robinson Crusoe, 9, 21
Sabahattin Ali, 14, 15
Sadri Ertem, 14
Sait Faik, 13, 15, 22, 24, 26, 31, 44, 81, 144, 145
Sami Paşazade Sezai, 9, 10
Samim Kocagöz, 15
Sarı Sıcak, 14
Sayın Başkan, 37
Schiller, 22
Sefiller, 9
Selim İleri, 16, 39
Semih Gümüş, 13, 133
Sevim Burak, 14
Sıkı Kontrol Edilen Trenler, 35
Siegfried Lenz, 22, 31
Silah Arkadaşları, 36
Sinagrit Baba, 22
Sivriada Geceleri, 22
Son Kuşlar, 22
Soyunanlar, 25, 75, 95, 109
Steinbeck, 22
Şerif Aktaş, 120
Şükran Kardakul, 12
Şüphe, 35

Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat, 9
Tahir Alangu, 14
Tahir ile Zühre, 8
Tahsin Yücel, 14
Tanrı Sevenleri Korur, 36
Tarık Buğra, 15
Tarık Dursun K., 14
Telemak, 9
Tomris Uyar, 16
Tracy'nin Kapları, 36
Trenin Tam Saatiydi, 34
Tutkunun Köşeleri, 27
Uyumsuz Nuri, 30
Varlık, 23, 25, 26, 27, 31, 32, 36, 44, 52,
132, 133, 134

Vatan Sağolsun, 37
Victor Hugo, 8
Vüsat O. Bener, 14
Wolfdietrich Schnurre, 22
Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 12
Yankı, 36
Yaşar Kaplan, 15
Yaşar Kemal, 14, 20
Yaşar Nabi, 23
Yavru Kayık, 29
Yeni Defterden Eski Deftere, 31
Yukio Mişima, 32
Ziya Osman Saba, 15

EKLER

Zeyyat Selimoğlu'nun yeğeni Osman Kulein'le 2 Aralık 2010 tarihinde yaptığımız telefon görüşmesinin metni

-Doğumu ve çocukluğu hakkında bilgi verir misiniz?

-Dede evi dediğimiz, Fatih-Cibali semtinde doğdu, çocukluğu orada geçti. Taksim ilköğretim okulunda okudu.

-Neden Alman Lisesi'ne gitti?

-Babası(dedem) yabancı lisan öğrenmelerini istedi. Annem, iki dayım. Lisan ağırlıklı olsun diye. Bir kız iki erkek üç kardeşi.

-Neden hukuk fakóltesi okudu? Hukuka özel bir ilgisi mi vardı?

-Yok, Alman Lisesi'nde itibaren aslında edebiyata meraklıymış. Edebiyat öğretmeni de kendisini yönlendirmiş, sen iyi yazıyorsun diye. Fakat Türkiye şartlarında edebiyata pek önem verilmeyince babasının(dedemin) etkisi olmuş hukuk okumasında. Çok memnun olmayarak okudu, zaten baroya kayıtlı olmasına rağmen avukatlık da yapmadı. Profesyonel avukatlık hiç yapmadı. Bir dönem gemi ticaretiyle uğraşmış, onun dışında hep yazı hayatı oldu.

-Evliliği hakkında bilgi verir misiniz?

-Eşi de İstanbul doğumluydu. Eşi Muhterem Hanım vefatından 10-15 sene önce boşandılar.

-Deniz sevgisi nereden geliyor?

-Yaptığı seyahatlerde, ne kadar ticaretten hoşlanmasa da, gemi adamları ona bir ilham verdi. Doğaya çok ilgisi vardı. Bizim de şu anda oturduğumuz Heybeliada'da ikamet ediyordu. Ada olunca birebir denizle ilgiliydi. Bahçede otururken bile deniz, Karadenizli olması, babasının işi, gemi adamları ve özel olarak denize düşkünlüğünden dolayı...

-Anlattığı gemiciler hep neden Karadenizli?

-Karadenizlilere has bir ironi, fıkra kültürü vardır. Bu tür şeylere meraklıydı. Kişisel konuşmalarında da bunları hicvederdi. Karadeniz ağzını yeri geldiğinde, fıkra anlatırken, Karadenizlileri anlatırken o şiveyi kullanırdı. Ama normal konuşmada o şiveyle konuşmazdı. Türkçesi çok düzgündü.

-Mizacı ve kişiliği nasıldı. Tipik Karadenizli gibi heyecanlı mıydı?

-Tam tersi, sakin, kendine hâkim, çevresinde kalabalıklardan değil de hoşlandığı kişilerden hazzederdi. Gürültüden, bağırış çağırışlardan, kavga ortamlarından hoşlanmazdı. Heyecanlı ve atak bir kişilik değildi. Kendi içinde daha sakin bir kişilikti. Hatta bazı yazarlar onun için “asosyal” gibi tabirler kullandılar ama öyle değildi, sevdiği kişilerle beraber olmaktan hoşlanan bir kişiydi. Devamlı çalışan yazarlardan değildi, daha sakin, ağır, zaten onun için de çok fazla sayıda eseri yok.

-Dünya görüşü hakkında bilgi verir misiniz?

-Hiçbir şekilde siyasi, aşırı tutkulu birisi değildi. Fakat sosyal demokrattı. Kimsenin hakkının yenmemesini isteyen herkesin hakkını almasını isteyen birisiydi. Anlattığı kişiler de dikkat ederseniz hep gemici gibi çalışan kişiler. Fakat dünya görüşünün eserlerine çok etkisi yok.

-Şahsi hayatından eserlerinde neden hiç bahsetmemiştir?

-Yakın çevre değil de, daha çok çalışanları anlatmış. Akrabalarından ve kendisinden pek bahsetmedi. Müzikten çok hoşlanırdı. Özellikle Cem Karaca'yı severdi. Sinemaya çok meraklıydı. Filmleri ve yönetmenleri birebir takip etmek isterdi.

-Yazılmış da basılmamış eseri var mı?

-Hayır.

-Çevirmenliği hakkında neler söylersiniz? Hangi dilleri biliyordu?

-Çeviri yapacak kadar Almanca biliyordu. Almanca dışında çeviri yapmadı. Diğer dillerdeki eserleri Almanca çevirilerinden Türkçeye çeviriyordu. İngilizce ve Fransızcaı da derdini anlatacak kadar bilirdi.

-İstanbul dışında denizden ayrı kaldı mı hiç?

-Hayır. Kışları Nişantaşı'nda otururdu. Yazları da Heybeliada'da otururdu.

-Çocuğu olmamasını düşünür müydü?

-Çok düşünmez, kafasına takmazdı. Aşırı bir çocuk merakı yoktu. Kafasına taktığını hiç zannetmiyorum.

Zeyyat Selimoğlu'nun ayrıldığı eşi Muhterem Pekgöz'le 29 Aralık 2010

tarihinde yaptığımız telefon görüşmesinin metni

-Zeyyat Bey'le tanışmanız nasıl oldu?

-Bir arkadaş çevresinde tanıştık. O 41 yaşındaydı ve hiç evlenmemişti. Ben eşimden ayrılmıştım. O sıralarda onun Rize'nin köylerinde yazısı ödöl kazanmıştı. O tabi zarif bir insandı, diyalog kurduk ve 6 ay sonrada evliliğe gittik. Onun kararı biraz tereddütlü oldu; çünkü Zeyyat hiç evlenmemişti, ama sonra çok uyumlu bir evlilik geçirdik.

-Siz o sırada kaç yaşındaydınız?

-Ben 31 yaşındaydım, Zeyyat Bey benden 10 yaş büyüktü.

-41 yaşına kadar neden evlenmediğinden hiç bahseder miydi size?

-Zeyyat Bey içe dönük bir insandı. Şizyonik bir tipti. Arkadaşa, dışa açılmaktan çekinir; ancak kendi ailesi içinde rahat ederdi. O zamana kadar evliliğe cesaret etmemiş, annesiyle oturuyordu.

-Hangi tarihte evlendiniz?

-1963 yılı eylöl ayında evlendik. Zeyyat benle tanıştığında göğsünü göstererek şöyle derdi: "Buramda bir yumruk var, ben cinsel olarak açıldığımda bu yumruk gidecek." derdi. Olay sadece cinsellik değildi tabi, konuşmak vardı. Benimle çok güzel bir diyalog kurduğu için yazdığı öyküleri bana okurdu. Hatta *Gemi Adamları*'ndan sonra ne yapalım dedi. Dedim ki gemi adamlarını karaya vurduralım.

-Yani *Karaya Vurdu Deniz* kitabını sizin yönlendirmezinle mi yazdı?

-*Gemi Adamları*'nı yazarken ne yapalım dedi. Ben de bunların karadaki hayatlarını yaz dedim. *Karaya Vurdu Deniz* ortaya çıktı.

-Siz hangi fakölte mezununuz?

-Ben de hukuk fakültesi mezunuyum.

-Hikâyelerinde dikkat çeken önemli bir nokta Zeyyat Bey'in şahsi hayatından ve ailesinden hiç bahsetmemesidir. Bunun sebebi nedir sizce, bu sadece kişiliğinin getirdiği bir durum mudur?

-Bizi arkadaş ortamlarına da fazla sokmak istemezdi. Kendisi kapalıydı, yazarçizer çevresine fazla sokulmazdı. Çok içe dönüktü. Benimle, iki kişi oturmak ona yeterli geliyordu. Genellikle akraba çevresiyle konuşurdu. Adada iskeleye bile benimle beraber inmezdi.

-Sebebi nedir bunun, acaba kıskançlık olabilir mi?

-Olabilir tabi. Ama ben onun kıskanacağı bir tarza girmezdim hiç bir zaman. İsteddiği gibi giyinirdim.

-Siz nerelisiniz?

-Doğma büyüme İstanbulluyum.

-Hiç unutamadığınız bir olayınızı anlatabilir misiniz?

-Evlenmeden önce Zeyyat annesinin ablasının yanına gideceğini söylemişti ama gitmedi. Ben hiç sesimi çıkarmadım. Çünkü Zeyyat annesine çok bağlıydı. Ben de anneye iyi bir diyalog kurduğum için sorun olmadı. Anneye ufak bir şey yapsam vahşileşirdi. Çok alıngandı. Bana bile minnet etmedi. Evlendiğimizde çocuğum vardı; ama Zeyyat ve annesi benim çocuğumu çok sevdi.

-Niçin ayrıldınız peki?

-Biz de karaya vurduk (gülüyor). Bir olay falan olmadı. Biz her yaz adaya giderdik..... Bir özel durumdan dolayı ben artık adaya gitmek istemedim. Böylece arada soğukluk oldu.

-Kaç yılında boşandınız?

-1978 yılında

-Ayrıldıktan sonra hiç görüştünüz mü?

-Bir defa görüştük. Ne yapıyorsun dedi. Ben de bir arkadaşımın geçenlerde lunaparka gittik dedim. O da daha fazla bahsetme ve bir daha da gelme dedi. Bir erkekle gittiğimi düşündü.

-Peki, düşüncesinde haklı mıydı?

-Olabilir, o zamanlar boşanmışım ve dışa açıldım.

-Sonra siz bir daha evlendiniz mi?

-80' de evlendim 90' da da ayrıldım.

.....

-Ben de çeviriler yaptım. Ona da Zeyyat Bey önyak oldu. Son zamanlarda da öyküler yazdım. Bir kadının sorunlarını anlatıyorum.

-Anladığım kadarıyla Zeyyat Bey'i hayırla anıyorsunuz.

-Tabii ki hep hayırla anarım. Zeyyat'ın hiç kusuru yoktu. O sırada belki bir psikiyatrist gitsen ve beni birazcık törpüleseydi, ben evliliğimi bozmazdım. Ve çok da iyi ederdim, bu kadar basit. Zeyyat Bey seçkin bir insandı her bakımdan. Görgü, kültür ve fizik olarak, yani sıra dışı bir insandı.

-Ayrılırken bir kırgınlığınız oldu mu?

-Hayır.

.....

-Sizinle evliyken sadece yazı işleriyle mi uğraşıyordu?

-Zeyyat gemiciliği takip edecek mizaçta bir adam değildi. Sadece yazdı, ben onu tanıdığımda bir işi yoktu.

-Çok teşekkür ediyorum.

-Ben size çok teşekkür ederim.

Zeyyat Selimoğlu'nun yakın dostu yazar Feridun Andaç'la 21 Aralık 2010 tarihinde yaptığımız telefon görüşmesinin metni

-Zeyyat Bey'le diyalogunuzun derecesi neydi?

-Yakın dostumdu.

-Selimoğlu'nun Türk hikâyeciliğine getirdiği farklılık ve yenilik sizce nedir?

-Deniz adamlarını anlatan belli yazarlarımız vardır. Fakat Zeyyat Bey'in deniz insanlarını anlatma biçimi farklıdır. Onların yük gemilerindeki hayatları, psikolojileri, duyguları. Babasının mesleği dolayısıyla daha yakından onları gözlemlemiş olması ve o gözlemlerini öykülerine yansıtması ilginçtir. Hatta *Deprem* romanının karakteri de Karadenizli denizcidir. Zeyyat bildiği konuları yazdı hep, kendisi de onu söyler. En belirgin yanı bu diyebilirim. Zaten hikâyelerini *Gemi Adamları* adıyla bir kitapta topladı. Bakış açısına bir yenilik getirdiğini diyebilirim.

-Zeyyat Bey'in Sait Faik ile Halikarnas Balıkçısı'ndan farkı nedir?

-Aslında aynı kuşakta yetişmiş birisi. Deniz insanlarının ruh hali, içsel yaşamı, psikolojisi, Halikarnas Balıkçısı'nda bu pek yoktur. Sait Faik'te de dış gözlem ve durum söz konusudur. Ama Zeyyat Selimoğlu, o konumlandırmadan daha çok durumların hal ve davranışlarının betimlemesini yapar. Son dönem öykülerinde biraz daha kent ve ironiyi ön plana aldı. İronik bir bakış açısı getirdiğini söyleyebiliriz, bu da altı çizilmesi gereken bir yandır. Kentin artık insanı yok sayan, yoksullaştıran, hem ruhsal hem düşünsel olarak, metropolleşen kentin girdabındaki insanın halini yazıyla anlatma yoluna gider.

- Kimileri Zeyyat Bey'in soluğunu erken tükettiğini söyler. Bu ne denli doğrudur?

-Eğer soluğunu erken tükettiğini, deniz insanını yazmayı bıraktı olarak algılıyorsak çok da doğru değil. Çünkü yazar da zaman içinde zamanla birlikte değişen ve dönüşendir. Psikolojisi, yaşlılık durumu, edindiği iş... Mesela adeta bir tür inzivaya çekilip yaşadı.

Nişantaşı'nda çok küçük bir arkadaş gurubuyla görüşürdü. Bu evre ve ilişkiler onun yazma psikolojisini etkiledi. Son dönem öykülerine baktıgımızda, kopuş değil kulvar değişikliği olduğunu görüyoruz. Nasıl yaşıyorsa öyle yazıyordu. Babasının zoruyla gençliğinde gemicilikle uğraşıyor, onu yazıyor.

-Almancadan evirileri ve anıları var. Bu konuda neler söylersiniz?

-Onun anıları vardır. Sıra dışı anılardır aslında. Ona da dikkatinizi çekmek isterim. Onlar herhangi bir yaşantının anıya dönüşmesi değil. Zeyyat Bey neyi nasıl yazması gerektiğini bilen biriydi. Dostluk ilişkilerinde de öyleydi, çok ölçülüydü. Çok soğuk gibi görünen Zeyyat Bey'in bazen bazı esprilerinde ne kadar ölçülü bir mizah anlayışına sahip olduğunu görürdünüz. Bu l yazısına da yansımıştır. Anıları da yle. Ben şunları yaşadım değil, çağının içinden hayata bakıyor ve o hayata tanıklık ediyor. Onun anıları çok göz ardı edilmiştir.

-Mizacı ve kişiliği hakkında bilgi verir misiniz?

-Bıyık altından güler bir tarzı vardı. Alman disipliniyle yetişmiş olması, babasıyla arasındaki mesafenin getirdiği bir şeyler vardı. Bazen bir "Alman gibi" diye içimden geçirirdim. Ama ll bir mizah karakteri vardı. Aziz Nesin'in eserlerindeki mizah gibi değil, ama gülen, güldüren, alayla değil de ironiyle bakıp anlamaya ve anlatmaya çalışan bir kişiliği vardı. Kişiliğini yazdığından çok ayrı düşünemeyiz. Ama deyim yerindeyse tam bir Karadenizlilik özelliği yoktu. İstanbul'da doğup Alman Lisesi'nde okuduğu için belki de.

-Zeyyat Selimoğlu Alman Lisesi'ne ve hukuk fakültesine babasının yönlendirmesiyle gidiyor. Yine babasının etkisiyle gemicilik yapıyor. Bunları kendisi istememesine rağmen ilginçtir hep bunlar vesilesiyle yazar oluyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

-Tabi tabi o denizciliği hiç istememiş. Fakat o iş onun coğrafyasını oluşturur. Alman edebiyatıyla tanışıp eviri yapıyor, hayatı böyle biçimleniyor.

-Zeyyat Bey denizcilikle uğraşmasaydı, Almanca bilmeseydi yine gözlemlerini yazan tanınmış bir yazar olabilir miydi?

-Onu biçimleyen, yazıya iten ortamıdır. Onlar olmasaydı belki de hiç yazıya bulaşmayacaktı. Yazmaya mecbur olabileceğini pek düşünmüyorum. Bir köşede öğretmenlik yapan biri olsaydı belki böyle olmayacaktı. Tabi bu bir varsayım.

-Neden sadece iki tane roman yazmıştır?

-O çok sıkıntıya gelemeyen birisiydi. Yirmi dört saat yazıyı düşünen biri değildi. Kısa öyküler yazmasının sebebi de budur. Romanlarına kendisi bile roman demedi. Mizaç olarak Sait Faik'e benzer bir tarafı da vardı.

-Eserlerinde şahsi hayatından bahsetmeyişinin sebebi nedir?

-Dostlukta da özel hayatından bahsetmezdi. Anlattırmak isterseniz de anlatmazdı. Eserlerinde kadın figürü de çok yoktur, siliktir. İçeride kapanıktı, o size gelmez siz ona giderdiniz. Çok ölçülü bir hayatı ve ilişkileri vardı. Sınırlı sayıda kişiyle görüşürdü.

-Selimoğlu toplumcu gerçekçi olarak nitelendirilebilir mi?

-Tümüyle değil. Biraz daha özen gösterseydi üslupçu bir yazar olabilirdi. Yazdığını çok önemsemedi diye düşünüyorum. Hayatını dolduran şey Alman edebiyatıydı. Onun daha çok insan gerçekliğini ön plana çıkardığı görülür. İnsanın yaşantısındaki olayları ve atmosferi anlatmıştır, çok toplumsal ilişki yoktur. O açıdan kalın bir çizgiyle toplumsal gerçekçi denemez, toplumsalcı belki de.

-Dünya görüşü nasıldı, eserlerine yansdı mı?

-Siyasetle içli dışlı değildi. İdeolojik bir söylem geliştirmeyi istemiyordu; ama solda birisiydi. Onun dünya görüşü anılarında saklıdır.

-Çok teşekkür ederim.

-Ben teşekkür ederim.

Zeyyat Selimoğlu, lise son sınıfta Taksim'de gezerken. (1944 yılı yaz ayları)

Nişantaşı'ndaki evinde çalışırken. (16 Ocak 1982)

Selimoğlu memleketi Rize'de, bir çay bahçesinde dostlarıyla birlikte. (Mayıs 1983)

Hamburg'da bir söyleşi anı.

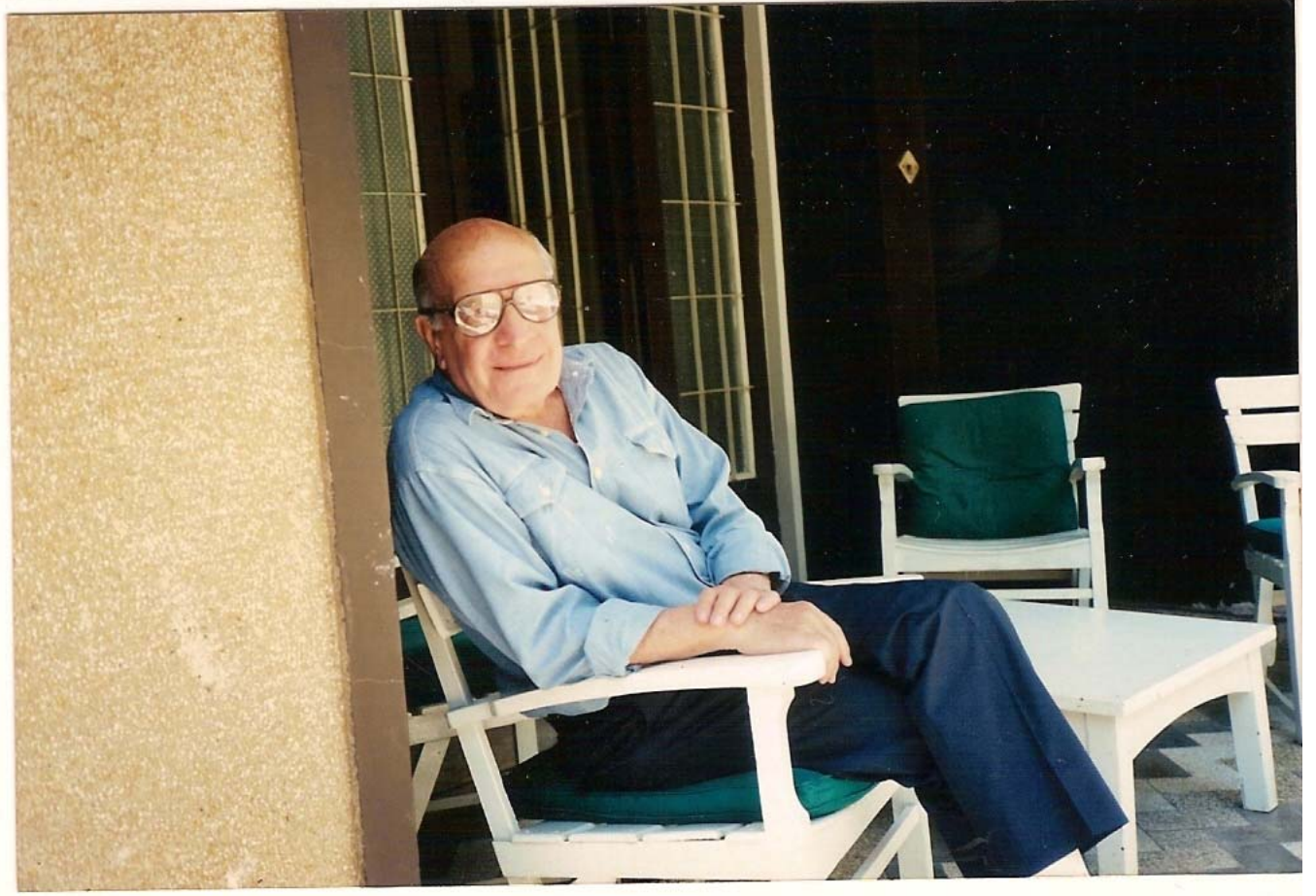
Alman Lisesi'nden arkadaşlarıyla yıllar sonra birlikte eski günleri yâd ederken.

Heybeliada'da Halkpalas'ta bir arkadaş ortamında. (1988)

Heybelada'da Ömer İnönü, Erdal İnönü ve diğer dostlarıyla birlikte.

Heybeliada'daki evinin önünde.

Zeyyat Selimoğlu'nun *Deprem* romanından sinemaya uyarlanıp Atıf Yılmaz'ın yönetmenliğini yaptığı, Tarık Akan ve Müjde Ar'ın başrollerinde oynadığı *Delikan* adlı filmde birkaç sahne.

